మానవుడు

[కథానిక]

*

శ్రీ పంతుల శ్రీరామశాస్త్రి

'అంతవరకూ మీరు ఒంటరిగా ఉండగలరా?' అంది సువర్ణ.

'ఎంతవరకు?' అన్నాడు సహజంగానే సుందరం.

'మేము వెళితే తిరిగివచ్చేసరికి బాగా రాత్రి అయిపోతుందికాబోలు' అంది కొంచెం కష్టపడుతూ సువర్ణ. సుందరం జవాబుచెప్పేలోపున ఆమె మళ్ళీ అందుకొని, చెల్లెలితో 'పద్మా, నేను రాలేను, మీరంతా వెళ్ళిరాండమ్మా!' అంది.

ముఖంలో ఆశాభంగం తొణికిసలాడగా, పద్మ 'అయితే నేనూ వెళ్ళను—ఎప్పుడూ ఏం సినిమా ముఖం చూడలేదా ఏమిటి? ఏదో నలుగురం కలిసి సరదాగా తిరిగివద్దామని' అంటూ ధ్రగున వెళ్ళిపోయింది.

కృతకస్మితాన్ని సహజంగా ప్రదర్శించాలనే ప్రయత్నంతో 'అదేమిటి సువర్ణా, వాళ్ళింట్లో క్రొత్త ఇదిగా ఉన్నంతలో, వాళ్ళందరి ఉత్సాహం భంగం చెయ్యటం బాగుంటుందా' అన్నాడు సుందరం.

'నేను వెళ్ళిపోతే మీకు ఒంటరిగా ఊసుపోతుందా' అంది, నిజంగా బాధపడుతూ సువర్ణ.

'ఓస్, ఈమాత్రానికేనా, ఇప్పుడు మాత్రం నేను ఉన్నానా, రాత్రి తొమ్మిదిగంటలలోపున మళ్లీ ఏమీ అక్కరలేదు - ఈలోపుని నారాయణశాస్త్రిగారు (వైద్యులు) వస్తారుకదా—అందాకా నేనిలా ఇదేవో పుస్తకాలు తిరగేస్తూ ఉంటాను.'

'అవునో, అందుకే నేను వెళ్ళనంటున్నాను- మీరు మళ్ళీ అనవసరంగా మేడమీదికి ఆయాసపడటం-'

'పోనీఅయితే, అందాకా నేనే ఆడుకుంటూ ఉంటాను—అప్పుడు నీ కంటె జ్వరంగా ఉండగానే చెప్పకుమేదికి నేను వెళ్లిపోలేనూ' అని సుందరం ఆమెసమాధానాన్ని నిరీక్షించకుండానే 'పద్మా, పద్మా' అని పిలిచేడు.

అంతవరకూ పద్మమొగాన్ని క్రమ్ముకొనిఉన్న నిరుత్సాహనీరదములు విరళములయేయి.

'మీఅక్కయ్యకూడా బయలుదేరుతుంది పద్మా'

బలవంతంగా సువర్ణ నొయ్యిపట్టుకొని 'పోనీ, మాకోసం కాకపోతే మానిపోయెను, బావ ఇంతలా చెప్తున్నారనేనా బయలుదేరమా' అంటూ నడిపించ సాగింది పద్మ.

గదిగుమ్మందగ్గర వెనక్కితిరిగి, 'మీరు పుస్తకాలు చదవటం కేనే నేను వెళ్తా'నంది సువర్ణ.

'అలాగేలే' అన్నాడు సుందరం.

'అప్పా, ఏమి జాగ్రత్త అమ్మా, కండిపోతారు కాబోలు పుస్తకం చదివినంతమాత్రంలో బావగారు' అంటూ అక్కయ్యను తీసుకొని వెళ్లిపోయింది పద్మ.

ఒక అయిదునిమిషాలలో కారు సరభసంగా, తనకు సహజమయిన మధురమూ, కఠోరమూ అయిన ధ్వనితో బయలుదేరింది. చప్పుడు ఆగిపోయినతర్వాత ఒక అయిదునిమిషాలు వెల్లకిలాపడుకున్నాడు సుందరం.

సముద్రంలో తరంగాలు లేకుండా చేయడము ఎంత కష్టమో, మానవుడి మనస్సముద్రంలో భావనాతరంగాలు ఏర్పడకుండా చెయ్యడమూ అంతకష్టమే.

ఏపనీ లేకుండా పడుకొని మనస్సును అరికట్టడం సాధ్యంకాదని, లేచి కూర్చొని, సువర్ణ దగ్గర ఒప్పుకున్నట్లుగా, పేకదస్తా తీసేడు పేషెన్సు ఆడుకుందికి. పేషెన్సుఆడైనా ప్రక్కను ప్రోత్సాహంగా సంవీక్షించే మనిషి ఉంటేనే కాలక్షేపంగా తోస్తుంది.

సుందరానికి తన అశక్తి బాగా తెలుసును. పేకముక్కలు టేబిలుమీదికి విసరి, కళ్ళు గట్టిగా మూసుకొన్నాడు. కళ్లను ఏమీ చూడకుండా నిబంధించినట్లుగానే మనస్సునుకూడా నిబంధించగలననీ. ఫలితం లేకపోయింది. తానేమో ఎవరికీ అక్కరలేని వాడుగానూ, ఎందుకూ పనికిరానివాడుగానూ, ఇంకా ఏవేవో అల్లుకొని పోతున్నది మనస్సు; దానిని నిబంధించే సంకల్పమూ, అదుపులో ఉంచే కళ్ళెమూ కానరాలేదు అతనికి.

ఇంతకంటె తలనొప్పి ఎక్కువయినాసరే, ఏమయినాసరే మంచిదని, తాను సువర్ణకు పుస్తకం చదువనని పోయిఇచ్చిన మాట జ్ఞాపకం ఉండికూడా పుస్తకం తీసేడు గత్యంతరంలేక.

ఎథిల్ మేనిన్ నవల 'పిల్గ్రిమ్స్' (యాత్రికులు) వచ్చింది చేతికి. అదివరకెన్నోమార్లు చదివినదే కావడం వల్ల మధ్యను మొదలుపెట్టేడు. రెండుమూడు కాకితాలు చాలా త్వరగా తిరిగేయి. అక్కడితో ఆ ప్రకరణం అయిపోయింది. మళ్ళీ మనస్సు తన స్వంతమార్గంలో సంచరించసాగింది. అతని ప్రయత్నం అక్కరలేకుండా పుస్తకం మూసుకొని పోయింది.

సుమారు ఆరుగంటల ప్రాంతంలో వైద్యుడు నారాయణశాస్త్రిగారు వచ్చేరని నౌకరు పూర్ణయ్య చెప్పేడు. ఆ సందర్భంలో ఆయనను చూడలేకపోవడానికి కారణం పుస్తక పఠనంలోని తన్మయత్వంకాక, అతని మానసికోద్వేగమే కారణమని చెప్పవచ్చును.

కారులో వెళ్ళినవాళ్లు తిరిగి వచ్చేసరికి రాత్రి తొమ్మిదిన్నరయింది. అదయినా సువర్ణ బలవంతంవల్లనే. అసలు బయలుదేరినది లగాయితు ఆమె ఎవ్వరితోనూ సరిగా మాట్లాడలేదు. పైగా సినిమా మొదలయిన దగ్గరనుండి 'నాకు చికాకుగా ఉంది; మీరంతా ఉండండి, నేను వెళ్ళిపోతా'ననడం మొదలుపెట్టింది.

ఆమెను మరిపించాలని పద్మా, ఆమెభర్త వసంతం చాలా చాలా యత్నించారు. వారి యత్నము అధికమవుతున్నకొద్దీ ఆమెలో తొందర ఎక్కువకాసాగింది. చిట్టచివరకు ఇంటర్వెల్ కాగానే అందరూ లేచి పోయేరు.

ఇంటిని సమీపిస్తున్నకొద్దీ ఆమెలో ఒకింత ఉత్సాహం కలిగినట్లయింది. అది కేవలం తలనొప్పి తగ్గటంవల్లనో, త్వరత్వరగా సమీపించటంవల్లనో విడమర్చటం చాలాకష్టం.

పద్మకు ఏవిషయాన్నీ దాచిపెట్టుకోవడం చేతకాదు. 'ఇంటికి వచ్చేసరికల్లా, అక్కయ్యకు సగం తలనొప్పి తగ్గిపోయింది. ఇంక బావగారి ముఖారవింద సందర్శనంతో ఆ ఉన్నది కాస్తా మాయమవుతుంది కాబోలు' అంది.

చెల్లెలేమంటున్నదో సరిగా వినిపించుకోకుండానే, సువర్ణ మేడమెట్లెక్కిపోయింది. గది తలుపు లోపున గడియవేసిఉండడం ఆమెకు ఉల్లాసాన్ని కలిగించింది.

మృదువుగా తలుపుకొట్టుతూ, సన్నని తీయని నవ్వుతో—'ఆఁ, దొరికిపోయేరులెండి దొంగతనంలో- తొందరగా తలుపుతీస్తే వాగ్దానభంగం చేసి పుస్తకం చదువుకున్నందుకు శిక్షతగ్గుతుంది.' అంది.

లోపల సుందరానికయితే తక్షణం తలుపుతీయాలనే అనిపించిందికాని, అతని కళ్ళు - అవి తుడుస్తున్నకొద్దీ మరీ దుర్బలంగా నీళ్లుకారుస్తున్నాయి. ఎట్టకేలకు సర్దుకొని, మూసిఉన్న రెండు పుస్తకాలనూ విప్పి మంచంమీద పడేసి తలుపుతీసేడు.

ఎన్నో సంవత్సరాల వియోగానంతరం కలుసుకున్నట్లుగా రెండుచేతులతోనూ ఆమె అతన్ని తనకు

అతిసమీపంగా పట్టుకొని, మంచంవద్దకు తీసుకొనివెళ్ళి పక్కలోపెట్టి, లాలనగా, 'నేనందుకే వెళ్లనన్నాను. చూడండి, మీ ఒళ్లు ఎంత వేడిగా ఉందో; సుమారు నూరైనా ఉంటుంది; నారాయణశాస్త్రిగా రేమన్నారు ?'

'ఏమనడానికి ఏముంది నాకంట్లో ఏమీ లేందే? మందెందుకు, మేడమీదికి రానక్కరలేదని కబురు చేసేను.'

'మీ కింతకోపం వస్తుందని తెలిస్తే నేను వెళ్ళి ఉండేదాన్నా!' అని, అతని పిలుపును వినిపించుకోకుండానే వరండాలోకి వెళ్లి 'కూర్మయ్యా, కూర్మయ్యా, వేగం వెళ్లి నారాయణశాస్త్రిగారిని పిల్చుకొనిరా' అని మళ్లీ గదిలోనికి వచ్చింది.

'పోనీ, మీ కిష్టం లేకపోతే మందు వద్దులెండి గాని, ఇదుగో చూసేరా, మీకొక మంచి చిత్రం తెచ్చేను' అంది తాను తెచ్చిన పూలను టేబిలుమీది పూలకుండులో సర్దుతూ. అతడు మళ్ళీ సర్దుకొని, 'ఉఁహుఁ, అలాకాదు. ఇలారా' అన్నాడు సాభిప్రాయంగా.

ఆమె సస్మితంగా, సవిభ్రమంగా దగ్గరకు వచ్చి, 'మీరు అల్లరిచెయ్యకుండా మందు తీసుకుంటేనే' అంది. అతడామెతల్లో పూలు తురుముతూ, 'అబ్బ, నాకేం వంట్లో చికాకులేందే మందెందుకు చెప్పు!' అన్నాడు కొంతవరకు ఇష్టాన్ని సూచిస్తూ. 'లేకపోవడమేమిటి; మీరు మునపటిలాగా ఉండగలుగుతున్నారా! ఏదో మనకు తెలియని చికాకు ఉండే ఉంటుంది'—

'ఏమయినా, నాకు మందులమీద నమ్మకం లేదుకదూ.'

'పోనీ, నాతృప్తికోసం—'

'అలాగే లే' అంటూ అతడు ఎప్పటి నిరుత్సాహంతో నడుము వాల్చేడు.

ఆమె, ఏదో అలభ్యమయినదానికోసం మారాము చేసే పసిపాపను తల్లి స్తన్యమిచ్చి మరిపించేట్లుగా, అతని పెదవులూ బుగ్గలూ ముద్దుపెట్టుకొని, 'ఇప్పటికి నాకు ఎన్ని బాకీపడ్డారో తెలుసునా!' అంటూ నిజంగా లెక్కపెడుతున్నట్లుగానే మొగంపెట్టింది.

తన చిరనిరుత్సాహానికి లొంగని ఉల్లాసోద్రేకాలతో అతడు చివాలున లేచి, 'అవన్నీ దీనితో చెల్లు' అన్నాడు తనివితీరా బాకీతీరుస్తూ.

అంతలో గదిఅవతలినుండి కూర్మయ్య, 'భోజనం చేస్తున్నారట, ఇప్పుడే రెండు నిమిషాల్లో వస్తామన్నా' రన్నాడు.

నారాయణశాస్త్రిగారు రోగలక్షణాలను ఎంత జాగ్రత్తగా పరికిస్తాడో, రోగినికూడా అంత శ్రద్ధతోను పరిశీలిస్తాడు. ఆయన 'మరేమీ విశేషం లేదు, ఆమవాతం మీద చిన్న జ్వరం ఉంది; ఈ చూర్ణం వెన్నాపంచదారలో కలిపి తీసుకుంటే చాలును. ఇక పథ్యం ఇచ్ఛాపథ్యమే—' అని వెళ్ళిపోతూ, 'అమ్మా సువర్ణమ్మా' అని పిలిచేరు, రోగంలేని రోగినిగురించి ఇంకా ఏమేం శ్రద్ధ తీసుకోవాలో బోధపరచడానికి.

ఆరాత్రి సుందరం మామూలుగానే భోజనం చేసేడు.

భోజనసమయంలో అశనికీ, వసంతానికీ నడుమ ఆరంభమయిన కళాచర్చ (కళ కళకోసమా, మరోకందుకా అని చర్చ) రాత్రి రెండుగంటలయినా తెగలేదు.

ఇటీవల కొన్ని నెలలుగా సుందరం ఎన్నడూ అంత తన్మయత్వంతో ప్రసంగించ లేదు. అతని ఆరోగ్యానికి మంచిది కాదేమోనన్న అనుమానం కలవరపరుస్తున్నా, ఎల్లాగో ఏర్పడిన ఆత్మనిష్కృతికారకమయిన వాదవైశిష్ట్యమును భంగపరచడానికి సాహసించ లేకపోయింది సువర్ణ.

పద్మకు అన్ని విషయాలూ మాటాడ్డం కులాసావే; కాని వాటిని చర్చలక్రింద దింపేసి యుక్తులూ ప్రతియుక్తులూ పన్నుతూ కూర్చుంటేమాత్రం పరమఅసహ్యం. ఆమె చర్చను ముగించటానికి చాలాచాలా యత్నించింది నిష్ప్రయోజనంగా; చిట్టచివరికి 'ఎన్ని అంగుళాల ఎత్తు కల మడమల జోడు తొడుక్కోవడము ఫాషనో, ఏరకంచీరకు ఏరకంజాకెట్టు ఫాషనో

ఏ సినీమాతారకు ఏదో ప్రత్యేక అభిరుచి ఉన్నాదో అన్న విషయం చెప్పనీకూడా యువత్వంకు నీకే అంతుత్సాహం కే; ఇల్లాంటి గొడవలు నీకెందుకు?' అన్న కటువయిన సుందరం మందలింపుతో సరోషంగా వెళ్ళి పడుకుంది. సుందరం తన భార్యను అంత కేవలం భావన నుసిషిగా పరిగణించడము కష్టమనిపించి చర్చ మరీ తీవ్రంగా సాగనిచ్చేడు వసంతం.

సువర్ణ తన గదిలోనుండే చర్చ ప్రత్యక్షరమూ వింటున్నది— సుందరానికి పడుకోబోయేముందు వేసుకోవలసిన మందూ, తాగవలసిన పాలూ ఇవ్వాలని ఆమె చాలాసేపు మేలుకొనివుందికాని, ఆమెకు తెలియకుండానే నిద్రపట్టింది.

పెండ్లయిన మొదట్లో ఎప్పుడూ అకారణమాదిరిగా ఎవరితోనూ మాట్లాడని మనిషి తానెవరితో తెలుసుకున్నా నన్న విషయాల్లో తనతో వాదించటమూ అని అభిమానపడ్డాడు వసంతం. కాని క్రమంగా (సహృదయుడు కావడంవల్ల) ఎదుటిమనిషి తనకంటే ఎన్నో విషయాల్లో స్థిరమయిన అభిప్రాయాలు కలవాడే కాక, అభిప్రాయాలను నిశితంగా వాక్కులలో వెలార్చటంలోకూడా ఎన్నో ఇంతలు సౌలభ్యము కలవాడని గ్రహించి, తన వాదధోరణిని ఉపసంహరించుకొని, కేవలం శ్రోతగా తయారయేడు. ఎంతకూ సుందరం వాగ్వాదానికి ఒక అంతు లేకపోవడంతో, వసంతం 'సుమారు రెండవుతూంది, మీ ఆరోగ్యానికి భంగం.— ఉదయం మళ్ళీ మాట్లాడుకుందాం' అంటూ అనకట్ట వేసేడు ప్రాసంగిక స్రోతస్సుకి.

నిద్రపోతూవున్న సువర్ణను మేలుకొలపాలన్న తలపుకు స్వస్తిచెప్పి, వెళ్ళి తన మంచంమీద కూర్చున్నాడు సుందరం.

— ఆమెమొగంమీది చిరుచెమట తొలగిపోయేలాగ విసరాలనిమాత్రమే అనుకొని అతడు ఆమెమంచంమీద కూర్చున్నాడు. విసురుతూఉండగా అతనికి స్మృతిలోనికి వచ్చింది తాను నిద్రపోయేముందు మందు వేసుకోవాలని. కేవలం మందుమీది భక్తిచేతనే ఆమెను మేల్కొలుపుతున్నానని అతడు తనను తాను నమ్మించుకుంటికి చాలా కష్టపడ్డాడు— మనష్యులను అతిగా లోబరచుకొన్న నాగరకతా ప్రభావముకల్లనో ఏమో కోరికలు ఎంత సహజంగా బలంగా కలుగుతాయో వాటిని వైపపడకుండా (లేకుండా కాదు) అచ్ఛాదించాలనే తాపత్రయమూ అంతే సామాన్యంగానే ఆక్రమించుకొంటున్నది.

మందు ఒక వ్యాజముమాత్రమే. ఆమె లేచిన తరవాత మందుఅవసరమే లేదు.

'సువర్ణా, నువ్వు నన్ను చూసి అసహ్యించుకోవడం లేదూ?'

'అబ్బ, మీ రల్లాటిమాట లంటే నేను ఏమయినా అయిపోవాలిగాని, మరి భరించలేను' అని ఆమె అతన్ని మరి మాట్లాడనివ్వలేదు. అతడూ కొంతవరకు సంబాళించుకొని మరి మాట్లాడలేదు. రెండు హృదయాలూ ఏకమయి ఊపిరితీసేయి ఆరాత్రి నిర్విచారంగా, నిరాలోచనంగా.

౨

కళాశాలాజీవితాన్ని ప్రశంసించేవారూ, బాధగా భావించేవారూకూడా ఉన్నారు. కాని, కష్టసుఖాల మాట ఎల్లా ఉన్నా అందులో ఎన్నెన్నో మధురమయిన కలయికలకు, ప్రణయాలకు దోహదప్రాయములయిన అనేక అవకాశాలున్నాయి. కాని ఎన్నయినే సావకాశాలున్నాగాని అంతకు పరింతల అడ్డంకులూ, వ్యతిరేక భావనలూ ఉండటంవల్ల అక్కడ ఉద్భవించవలసిన ప్రణయకంధళములు ఊహాంకురములుగా మాత్రమే అంతరించవలసివస్తుంది. అయితే, ఎన్నెన్నో ప్రత్యేక పరిస్థితుల సమ్మేళనమువల్ల, ఎక్కడో ఒక సందర్భములో ప్రణయాంకురము వైవాహిక దోహదంతో దాంపత్యజీవితవృక్షముగా విస్తరించగలదు. అటువంటి బహుపరిస్థితుల సమైక్యమువలన సమకూడినదే సువర్ణాసుందరముల వైవాహికబంధనము.

చిన్నతనంలోనే తల్లిదండ్రు లిద్దరూ పోయేరు సుందరానికి. ఒక్క మేనత్తవినా కుటుంబంలోని ఎవ్వరికీ సుందరం కాలేజీ చదువంటే ఇష్టంలేదు. చిట్టచివరి పిల్లవాడుకదా అనేకాక సుందరంచురుకుదనంవల్ల

అతిసమీపంగా పట్టుకొని, మంచంవద్దకు తీసుకొనివెళ్లి పడుకోబెట్టి, లాలనగా, 'నేనందుకే వెళ్లనన్నాను. చూడండి, మీ ఒళ్లు ఎంత వేడిగా ఉందో; సుమారు నూరైనా ఉంటుంది; నారాయణశాస్త్రిగారేమన్నారు ?'

'ఏమనడానికి ఏముంది నావంట్లో ఏమీ లేందే! మందెందుకు, మేడమీదికి రానక్కరలేదని కబురు చేసేను.'

'మీ కింతకోపం వస్తుందని తెలిస్తే నేను వెళ్లి ఉండేదాన్నా!' అని, అతని పిలుపును వినిపించుకోకుండానే వరండాలోకి వెళ్లి 'కూర్మయ్యా, కూర్మయ్యా, వేగం వెళ్లి నారాయణశాస్త్రిగారిని పిల్చుకొనిరా' అని మళ్లీ గదిలోనికి వచ్చింది.

'పోనీ, మీ కిష్టం లేకపోతే మందు వద్దులెండి గాని, ఇదుగో చూసేరా, మీకొక మంచి చిత్రం తెచ్చేను' అంది తాను తెచ్చిన పూలను టేబిలుమీది పూలకుండులో సర్దుతూ. అతడు మళ్ళీ సర్దుకొని, 'ఉఁహుఁ, అలాకాదు. ఇలారా' అన్నాడు సాభిప్రాయంగా.

ఆమె సస్మితంగా, సప్రశ్నంగా దగ్గరకు వచ్చి, 'మీరు అల్లరిచెయ్యకుండా మందు తీసుకుంటేనే' అంది. అతడామెతల్లో పూలు తురుముతూ, 'అబ్బ, నాకేం ఒంట్లో చికాకులేందే మందెందుకు చెప్పు!' అన్నాడు కొంతవరకు ఇష్టాన్ని సూచిస్తూ. 'లేకపోవడమేమిటి; మీరు మునపటిలాగా ఉండగలుగుతున్నారా! ఏదో మనకు తెలియని చికాకు ఉండే ఉంటుంది'—

'ఏమయినా, నాకు మందులమీద నమ్మకం లేదుకదూ.'

'పోనీ, నాతృప్తికోసం—'

'అలాగేలే'అంటూ అతడు ఎప్పటి నిరుత్సాహంతో నడుము వాల్చేడు.

ఆమె, ఏదో అలభ్యమయినదానికోసం మారాము చేసే పసిపాపను తల్లి స్తన్యమిచ్చి మరిపించేట్లుగా, అతని పెదవులూ బుగ్గలూ ముద్దుపెట్టుకొని, 'ఇప్పటికి నాకు ఎన్ని బాకీపడ్డారో తెలుసునా!' అంటూ నిజంగా లెక్క పెడుతున్నట్లుగానే మొగం పెట్టింది.

తన చిరనిరుత్సాహానికి లొంగని ఉల్లాసోద్రేకాలతో అతడు చివాలున లేచి, 'అవన్నీ దీనితో చెల్లు' అన్నాడు తనివితీరా బాకీతీరుస్తూ.

అంతలో గదిఅవతలినుండి కూర్మయ్య, 'భోజనం చేస్తున్నారట, ఇప్పుడే రెండు నిమిట్లలో వస్తామన్నా'రన్నాడు.

నారాయణశాస్త్రిగారు రోగలక్షణాలను ఎంత జాగ్రత్తగా పరికిస్తాడో, రోగినికూడా అంతశ్రద్ధగాను పరిశీలిస్తాడు. ఆయన'మరేమీ విశేషం లేదు, ఆమవాతం మీద చిన్న జ్వరం ఉంది; ఈ చూర్ణం వెన్నాపంచదారలో కలిపి తీసుకుంటే చాలును. ఇక పథ్యం ఇచ్చాపథ్యమే—' అని వెళ్ళిపోతూ, 'అమ్మా సువర్ణమ్మా' అని పిలిచేడు, రోగం లేని రోగినిగురించి ఇంకా ఏయేశ్రద్ధ తీసుకోవాలో బోధపరచడానికి.

ఆరాత్రి సుందరం మామూలుగానే భోజనం చేసేడు.

భోజనసమయంలో అతనికీ, వసంతానికీ నడుమ ఆరంభమయిన కళాచర్చ (కళ కళకోసమా, మరో కందుకా అని చర్చ) రాత్రి రెండుగంటలయినా తెగలేదు.

ఇటీవల కొన్ని నెలలుగా సుందరం ఎన్నడూ అంత తన్మయత్వంతో ప్రసంగించ లేదు. అతని ఆరోగ్యానికి మంచిది కాదేమోనన్న అనుమానం కలవరపరుస్తున్నా, ఎల్లాగో ఏర్పడిన ఆత్మవిస్మృతికారకమయిన వాదనైక్ష్యమును భంగపరచడానికి సాహసించ లేకపోయింది సువర్ణ.

పద్మకు అన్నివిషయాలూ మాటాడ్డం కులాసాయే; కాని వాటిని చర్చలక్రింద దింపేసి యుక్తులూ ప్రతియుక్తులూ పన్నుతూ కూర్పుంటేమాత్రం పరమఅసహ్యం. ఆమె చర్చను ముగించటానికి చాలాచాలా యత్నించింది నిష్ప్రయోజనంగా; చిట్టచివరికి 'ఎన్ని అంగుళాల ఎత్తు కల మడమల జోడు తొడుక్కోవడము ఫాషనో, ఏరకంచీరకు ఏరకంజాకెట్టు ఫాషనో

ఏ సినీమాతారకు ఏదో ప్రత్యేక అభిరుచు లున్నాయో అన్న విషయం చెప్పనీయకుండానే నీకే అన్నీ తెలుస్తాయి; ఇల్లాంటి గొడవలు నీకెందుకు?' అన్న కటువయిన సుందరంమాటలతో సరోషంగా వెళ్ళి పడుకుంది. సుందరం తన భార్యతో అంత కేవలం ఘాటైన మనిషిగా పరిగణించవలసివస్తుందనిపించి చర్చ మరీ తీవ్రంగా సాగనిచ్చేడు వసంతం.

సువర్ణ తన గదిలోనుండే చర్చ పర్యవసానమూ వింటున్నది— సుందరానికి పడుకోబోయేముందు వేసుకోవలసిన మందూ, తాగవలసిన పాలూ ఇవ్వాలని ఆమె చాలాసేపు మేలుకొనివుంది కాని, ఆమెకు తెలియకుండానే నిద్రపట్టింది.

పెండ్లయిన మొదట్లో ఎప్పుడూ అకోశమాదిరిగా ఎవరితోనూ మాట్లాడని మనిషి తానెంతో తెలుసుకున్నానన్న విషయాల్లో తనతో వాదించటమూ అని అభిమానపడ్డాడు వసంతం. కాని క్రమంగా (సహృదయుడు కావడంవల్ల) ఎదుటిమనిషి తనకంటే ఎన్నో విషయాల్లో స్థిరమయిన అభిప్రాయాలు కలవాడే కాక, అభిప్రాయాలను నిశితంగా వాక్కులలో వెలార్చటంలోకూడా ఎన్నో ఇంతలు సామర్థ్యము కలవాడని గ్రహించి, తన వాదశక్తిని ఉపసంహరించుకొని, కేవలం శ్రోతగా తయారయేడు. ఎంతకూ సుందరం వాగ్వాదానికి ఒక అంతు లేకపోవడంతో, వసంతం 'సుమారు రెండవుతూంది, మీ ఆరోగ్యానికి భంగం.— ఉదయం మళ్ళీ మాట్లాడుకుందాం' అంటూ అనకట్ట వేసేడు ప్రాసంగిక స్రోతస్సుకి.

నిద్రపోతూఉన్న సువర్ణను మేలుకొలపాలన్న తలపును త్రోసిరాజని, వెళ్ళి తన మంచంమీద కూర్చున్నాడు సుందరం.

— ఆమె మొగంమీది చిరుచెమట తొలగిపోయేలాగ విసరాలనిమాత్రమే అనుకొని అతడు ఆమెమంచంమీద కూర్చున్నాడు. విసరుతూఉండగా అతనికి స్మృతిలోనికి వచ్చింది తాను నిద్రపోయేముందు మందు వేసుకోవాలని. కేవలం మందుమీది భక్తిచేతనే ఆమెను మేల్కొలుపుతున్నానని అతడు తనకుతాను నమ్మించుకుందికి చాలా కష్టపడ్డాడు— మనుష్యులను అతిగా లోబరచుకొన్న నాగరకతాప్రభావమువల్లనో ఏమో కోరికలు ఎంత సహజంగా బలంగా కలుగుతాయో వాటిని బైటపడకుండా (లేకుండా కాదు) అచ్ఛాదించాలనే తాపత్రయమూ అంత సామాన్యంగానే ఆక్రమించుకొంటున్నది.

మందు ఒక వ్యాజమాత్రమే. ఆమె లేచిన తరవాత మందుఅవసరమే లేదు.

'సువర్ణా, నువ్వు నన్ను చూసి అసహ్యించుకోవడం లేదూ?'

'అబ్బ, మీ కల్లాటిమాటలంటే నేను ఏమయినా అయిపోవాలిగాని, మరి భరించలేను' అని ఆమె అతన్ని మరి మాట్లాడనివ్వలేదు. అతడూ కొంతవరకు సంబాళించుకొని మరి మాట్లాడలేదు. రెండు హృదయాలూ ఏకమయి ఊపిరితీసేయి ఆరాత్రి నిర్విచారంగా, నిరాలోచనంగా.

౨

కళాశాలాజీవితాన్ని ప్రశంసించేవారూ, బాధగా భావించేవారూకూడా ఉన్నారు. కాని, కష్టసుఖాలమాట ఎల్లా ఉన్నా అందులో ఎన్నెన్నో మధురమయిన కలయికలకు, ప్రణయాలకు దోహదప్రాయములయిన అనేక అవకాశాలున్నాయి. కాని ఎన్నయినే సావకాశాలున్నా గాని అంతకు పదింతల అడ్డంకులూ, స్మృతిరేఖాభావాలూ ఉండటంవల్ల అక్కడ ఉద్భవించదలసిన ప్రణయకంధళములు ఊహాంకురములుగా మాత్రమే అంతరించవలసివస్తుంది. అయితే, ఎన్నెన్నో ప్రత్యేక పరిస్థితుల సమ్మేళనమువల్ల, ఎక్కడో ఒక సందర్భములో ప్రణయాంకురము వైవాహిక దోహదంతో దాంపత్యశివితివృక్షముగా విస్తరించగలదు. అటువంటి బహుపరిస్థితుల సమైక్యతవలన సమకూడినదే సువర్ణాసుందరముల వైవాహికబంధనము.

చిన్నతనంలోనే తల్లిదండ్రు లిద్దరూ పోయేరు సుందరానికి. ఒక్క మేనత్తవినా కుటుంబంలోని ఎవ్వరికీ సుందరం కాలేజీచదువంటే ఇష్టంలేదు. చిట్టచివరి పిల్లవాడుకదా అనేకాక సుందరంచురుకుదనంవల్ల

కూడా అతనంటే ఆమెకు విపరీతమయిన అభిమానం. ఆవిడ సుందరంచదువు ఎక్కడా ఆగడానికి వీల్లేదని అతిపట్టుదలతో నిర్వహించింది. తుట్టతుదకు బి. యే. లో ప్రవేశించిన నెల్లాళ్లకు ఆవిడ పోవడంతో అదివరకల్లా ఉత్తరం రాసిపడేసేసరికల్లా వందా యాభైగా వచ్చే డబ్బు ఎంతకూ రాకపోవడము చాలా ఆశ్చర్యం వేసింది. 'మిక్కిలి అవసరంగా ఉంది, తొందరగా డబ్బు పంపించవలసింది' అని తంతి ఇచ్చాడు. అప్పటికీ డబ్బురాలేదు. 'ఇక్కడ ఏమీ సర్దుబాటు కాలేదు, ప్రస్తుతానికి చదువు కట్టిపెట్టిరావడం మంచిది' అని, వారంరోజులు భార్యతో సంప్రదించి, ఉత్తరం రాసేడు. కాని, ఒక ఆరునెల్లు చదువు మాని, సమిష్టికుటుంబంలో మెలగటం, అందులోనూ, ఇది వరకులా తనను కడుపులో పెట్టుకొని కనిపెట్టేవారు లేకుండా ఉండడంకంటే ఆత్మహత్య చాలా నయమనుకున్నాడు సుందరం. తానేమో ఒక కంబారివాడికంటే హీనంగా పనిచేయవలసిరావడమే కాదు, అన్నివిషయాల్లోనూ వాడిపాటి స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్యంకూడా లేకపోవడము అతనికి అగమ్యగోచరంగా ఉండేది. పైగా, వాళ్ల నాన్నగారిని తెలిసిన వారందరూ సుందరాన్ని చూసి, కరుణస్వరంతో 'పాపం, కృష్ణారావుపంతులుగారే బ్రతికివుంటేనా, ఇంత తెలివయిన కుఱ్ఱాణ్ణి పాలంపని చేయనిచ్చేవారా!' అనేవారు. తాను పడుతున్న కష్టంకంటే ఈ సానుభూతివాక్యాలే అతని హృదయానికి గాటంగా నాటుకొనేవి.

అప్పట్లో సుందరానికి అప్పారావు ఒక్కడే స్నేహితుడు. అతను రోజూ అంటూ ఉండేవాడు— 'సుందరం, నీకు తెలుసునుకదా, ఆమె తరఫున ఎల్లాటి అభ్యంతరమూ లేదు. నాలోనే ఉంది చిక్కంతా. లేవదీసుకొనిపోతే మా వాళ్లు ఒక్కదమ్మిడీయేనా ఇవ్వకపోవడమే కాదు, ఒక్కపూట తిండయినా పెట్టరు. తీరా సాహసిస్తే, నానాఅవస్థలూ పడి అరువు లజ్జలు పెట్టే· ళ్లకు లొంగిపోకుండా ఉండగలమో లేమో అని భయం' అని.

అతని భయాన్ని సుందరం తన అనుమానాలతో, అనిశ్చయాలతో మరీఎక్కువ చేసేవాడు.

క్రమక్రమంగా అప్పారావు సుందరంఅభిప్రాయాలకు లొంగిపోయినట్టే కనిపించేడు. అరుంధతికూడా ఎత్తడం మానేశాడు. కాని, హఠాత్తుగా ఒక్కనాడు తెల్లవారగానే వినిపించిన వింతతో సుందరం విస్తుపోయాడు. అప్పారావు అరుంధతిని లేవదీసుకొని వెళ్లిపోయేడు. అందులోనూ, ఆమె జాగ్రత్తగా, వెంటనే ఎవ్వరూ వెతకడానికి బయలుదేరనవసరం లేకుండా, తన నగలన్నీ తీసి భద్రంగా పెట్టెలో ఉంచి మరీ వెళ్లిపోయింది. బంధుసముద్రులు ఆమె వెళ్లిపోవడమే ఒక పెద్దబరువు తేలికయినట్లు భావించేరు.

ప్రత్యక్షంగా తనకు ఏవిధమయిన సంబంధమూ లేని ఈ సంఘటనతో సుందరంలో ఎక్కడలేని ధైర్య సాహసాలూ పుట్టుకొచ్చాయి. అందరివల్లా నిరసించబడుతూ, ఆ జన్మాంతమూ వైధవ్యదీక్ష ననుభవించవలసిన అరుంధతి—ఒకనాడు ఆత్మహత్యకు కూడా సంసిద్ధురాలయి తనవలన రక్షించబడిన అరుంధతి—ఆమెలోనే ఇంతటి ధైర్యసాహసాలు కలగటానికి వీలున్నప్పుడు, తానామెకంటే అన్ని విషయాల్లోనూ ఎంతో ఎక్కువవాడననుకుంటూకూడా ఎందుకు ఏమీ చేతకానట్లుగా ఉండిపోవాలి?

పెద్దన్నయ్య బండివాళ్లకు ఇమ్మని ఇచ్చిన ఆరు రూపాయిలతోనూ బి. యే. చదవటానికి పట్నం చేరుకొన్నాడు సుందరం. అతని సాహసం వృథా పోలేదు. ఆ సాహసాతిరేకంలో అతనికి డబ్బువచ్చే ఏపనిఅయినా క్షుద్రముగా తోచలేదు. పూర్వం ఎటువంటివాళ్లనయితే అతినికృష్టంగా చూసేవాడో, ఇప్పుడు అటువంటివాళ్లతోనే నేస్తం ఆరంభించేడు. సెప్టెంబరుపరీక్షలకి వెళ్లే కొందరు విద్యార్థులకు పరీక్షల విషయంలో చాలామంది ప్రొఫెసర్లుసైతం చెయ్యలేని ఉపకారం చేసేడు. పైగా అతడి టెన్నిసు, చదరంగం, కవిత్వధోరణి ఇవన్నీ అతినూత్నంగా అతన్ని ఊళ్లోని పదిమందితోనూ పరిచయం చేసేయి. ఎవరయినా ఏమిటి చేస్తున్నావని అడిగితే యథార్థస్థితిని (ముఖ్యంగా ప్రస్తుతపు పేదరికాన్ని) ఒప్పుకుందికి ఏమీ అభిమానంగా ఉండేది కాదు. ఎల్లా అయితేనేం, మళ్లీ సంవత్సరం అందరి సాయంతోనూ,

కాలేజీ ప్రిన్సిపాలు సుబ్బరామయ్యగారి అనుగ్రహంవల్లా అతనికి బి. యే. చదువు అర్థికంగా అట్టే కష్టంగా తోచలేదు.

బి. యే. చదువుతూ ఉండగానే సువర్ణ అతనిని తెలుసుకోవడం సంభవించింది. అంటే ఆమె అతన్ని తెలుసుకున్నంత బాగా అతడామెనుగూర్చి తెలుసుకోలేదు. క్లాసంతటికీ మిక్కిలి తెలివయినవాడని కాదుగాని అతని వక్తృత్వచమత్కృతీ, టెన్నిసులోని నేర్పూ, కాలేజీ మేగజైనులోని పద్యాలూ ఇవన్నీ కలిసి ఆమె దృష్టిలో అతన్ని స్థిరంగా నాటుకొనిపోయేలాగ చేసేయి. కాని అతనికిమాత్రం ఆమె ప్రసక్తే లేదు.

ఆమె తనంతట తాను ఎవరితోనూ మాట్లాడదుగాని, ఎవరయినా మాట్లాడాలని ఉత్సాహం చూపిస్తే మాత్రం మాట్లాడ్డంలో వెనుకంజవేసేదికాదు. కాని, సుందరంమాత్రం అటువంటి ఆర్ద్రత ఎన్నడూ చూపెట్టకపోవడమేకాదు, ఆమె ఒకింత ఆ ధోరణిలో ఉన్నా, ఏదో మిక్కిలి తొందరపని ఉన్నట్టు వెళ్లిపోయేవాడు.

అదివరకల్లా వాళ్ల కాలేజీ మేగజైనులో ఎప్పుడూ సుందరంపద్యాలదే మొదటిస్థానము. కాని ఒకపర్యాయము ఆ స్థానాన్ని సువర్ణ గేయాలు ఆక్రమించుకోవడం కాలేజీ విద్యార్థులలో కొంత అలజడికి కారణభూత మయింది. 'ఎంతయినా గర్ల్సుస్టూడెంటుకి ఉన్న ప్రిఫరెన్సు (ఎంపకము) మనకి ఉండదోయి' అన్నారు కొందరు సుందరంఅనుయాయులు. సుందరంమాత్రం ఒప్పుకోలేదు. 'మనని మెచ్చుకొన్నప్పుడు సరియయిన ఎంపకమూ, మరొకప్పుడు వేరొకటీనా ? నిశ్చయంగా ఆ గేయాల్లో ఎంతయినా కవిత్వం ఉంది. నాది కేవలం గణబద్ధమయిన వచనం' అన్నాడు ధీమాగా.

ఆ తరవాత కొద్దిరోజుల్లో మళ్లీ తన ఆధిక్యతను నిలబెట్టుకోగలిగేడు సుందరం. పద్యరచన పోటీలో అతనిది మొదటిబహుమతి; ఆమెది రెండవబహుమతీని. అయితే ఆ పోటీవల్ల సువర్ణకు ఆనందమే ఎక్కువగా కలిగింది.

అప్పటికప్పుడే వాళ్ల యూనివర్సిటీపరీక్షలు చాలా దగ్గరపడ్డాయి. సువర్ణ ప్రతిరోజూ ఏదో నవల చదువుతూనో, పద్యాలు వ్రాస్తూనో గడిపివేస్తూ, ఇవాళకు అయిపోయింది, రేపటినుండి సరిగా కార్యక్రమం ప్రకారం చదువు జరిగితీరాలనుకొనేది. కాని, ప్రతిరోజూ ఇల్లాటిదే ఏదో తప్పనిసరిపనివచ్చి, పఠనకార్యక్రమం వెనకపడేది.

ఆమె మేనమామా, సంరక్షకుడూ అయిన సాంబమూర్తి బహు మితభాషి. ఆయన ఏవేవో పూర్వచరిత్రలనుగురించి గాని, చదరంగంగురించి గాని తప్ప మరి వేటిగురించీ మాట్లాడలేడు. చదరంగమనేదే లేకపోతే ఆయనకు వర్తమానకాలమనేదే ఉండకపోవునేమో అన్నంత స్తబ్ధంగా ఉండేవాడు. కాని రావలసిన రాబడిని చేజిక్కించుకొనే సందర్భంలోమాత్రం ఆయన చాకచక్యం అపారమయినది.

ఆయన రెండుమూడురోజులనుండి ఏకదీక్షగా క్లబ్బులో చదరంగం ఆడి తనివిచెందక తన ఇన్ని సంవత్సరాల అనుభవానికీ అజేయుడయిన యువక ప్రతిస్పర్థిని వెంటపెట్టుకొని వచ్చి ఇంటిదగ్గరే ఎత్తుపై యెత్తు ఆరంభించాడు. ఆట మంచి కటాకటీగా ఉన్న సమయంలో సువర్ణ వచ్చి, 'మామయ్యా, ఆ రైతులు రైలుకి వెళ్లిపోవాలిట, నీతో మాట్లాడాలి అంటున్నారు' అంది. సాంబమూర్తికి ఆటలోనుండి లేవడం ఇష్టంలేదుగాని, తప్పనిసరిగా లేచేడు. సువర్ణ 'పోనీ, నీఆట అందాకా నేను ఆడుతూఉంటానులే' అంది. ఆయన నవ్వుతూ, 'బాగుందమ్మా, నేనే సరిగా ఆట నిలబెట్టలేక మూడురోజులనుండి తంటాలుపడుతూ ఉంటే నువ్వు ఆడడమా' అంటూ హాలులోకి వెళ్లిపోయేడు.

ఆయన వెళ్లిపోయినా, సుందరం చదరంగం బల్లమీదనుండి మొగం ఎత్తలేదు కొంతసేపటివరకూ. ఆమె, ఇక మరి లాభం లేదని, గంభీరంగా ముఖం పెట్టి, 'ఇదేనేమిటి సార్, యూనివర్సిటీ పరీక్షలకి తయారవటం?' అంది. లోపల్లోపల ఆమెకు, తనలాగే కాదు, తనకంటే కూడా కాలహరణప్రవీణుడయిన వ్యక్తి ఉన్నాడనే తుష్టిలవము లేకపోలేదు.

రాని నవ్వును బలవంతంగా తెచ్చుకుంటూ 'ఇదొక్కటే అయితే బాగానే ఉండును. ఇంకా

ఇల్లాంటి తలతిరుగుడుపనులు ఎన్నెన్నో ఉన్నాయి. ఏం చెయ్యమన్నారు, దేనిమట్టు కదే అవసరంగా, తప్పనిసరిగా ఉంటుంది అప్పటిమటుకు'—అన్నాడు ఆదివర కెంతో పరిచయం ఉన్నట్టు.

తిరిగి సాంబమూర్తి వచ్చేక ఆమె మరి ఆట ఆడనివ్వలేదు. 'సరిగా నెల్లాళ్లయినా లేవు తెలుసునా మా పరీక్షలు. ఎంత తెలివయినవాళ్లయినేమాత్రం ఇలా దీక్షగా చదరంగం ఆడుకుంటూకూర్చుంటే—' అని సాభిప్రాయంగా ఆగింది.

'ఏమిటీ, మీరు కాలేజీలో చదువుతున్నారా?' అన్నాడు సాంబమూర్తి అప్పుడే తెలివివచ్చినట్లుగా.

'ఆఁ, మేమిద్దరమూ ఒకటే క్లాసు. ఆప్షనల్సు (ప్రత్యేక విషయములు)కూడా సమానమే' అన్నారు ఉభయులున్నూ.

—'అయితే ఈ నెల్లాళ్లూ మీరిద్దరూ కలిసి చదువుకుంటేనో' అన్నాడు సాంబమూర్తి సూచనగా.

ఆమె సాభిప్రాయంగా అతని వంక చూసింది.

అతను నిర్మొగమాటంగా 'మీ అభిమానానికి కృతజ్ఞుణ్ణి. కాని నాకు ఒకరితో కలిసి చదవటం అలవాటు లేదు. రాత్రి ఒంటిగంటప్పుడయినాసరే, నేను ఒంటరిగా చదువుకుంటేనే నాకు చదివిన కాస్తా అర్థమవుతుంది. పైగా నాకు మరొక బాధ్యతవుంది. నా పరీక్ష ఏమయినాసరే, మా సూర్యాన్నిమాత్రం పాసుచేయించాలి' అన్నాడు.

'ఎవరు? ఎప్పుడూ సూటు వేసుకొనే ఆ పొడావు—'

'అవును. వాడే అసలు ఈ సంవత్సరం నా కాలక్షేపం వడిదుడుకులు లేకుండా సాగడానికి వాడే కారణం. అంచేత ఎల్లాగో ఒకలాగు వాణ్ణి ఈ నెల్లాళ్లూ కష్టపడి తయారుచెయ్యాలి. అధమం, ఇంగ్లీషు తెలుగుల్లోనయినా వాణ్ణి పాసుచేయిస్తానని కంకణం కట్టుకున్నాను—'

'మంచికంకణమే—మరి మీ పరీక్షో?'

'వాడు పాసయితే నాకదే చాలును—నాకు ఎల్లాంటి మార్కులువచ్చినా, చివరికి పరీక్ష ఏమయినా సరే నాకు విచారంలేదు.'

'మంచి పూనికే. ఇలా చదరంగంలో లీనమయితే ఆయనమాత్రం ఎల్లా పాసవుతాడు?'

'అదే ఆలోచిస్తున్నాను. కాని ఎదురుగా చదరంగం కనిపిస్తూఉంటే నాకు తక్కిన ప్రపంచకమే అక్కరలేదు. సరేకాని, సంతులుగారూ సెలవు, ఆట సుమారు పూర్తయినట్టేకదూ, ఇక మూడెత్తులలో వేసి రాజు ఆటకట్టు; సెలవు, వస్తానండి' అంటూ చరచరా వెళ్లిపోయేడు.

ఆమె చాలా అభిమానపడ్డది. తాను ఇంతగా మాట్లాడాలనీ, కలిసి చదువుకోవాలనీ కుతూహలం చూపిస్తూ ఉండగా, అంత నిర్లక్ష్యంగా వెళ్లిపోవడమా? తానేమీ మొద్దుపిల్ల కాదే; ఫస్టుక్లాసు వస్తుందేమోనని ఆశకూడా పెట్టుకొంటున్నదికదా!

ఆమె అతిదీక్షగా చదువు సాగించాలనే ప్రయత్నించింది. కాని ఆమెప్రోద్బలము ఏమీ లేకుండానే క్రమక్రమంగా సుందరాన్నిగూర్చిన ఆలోచనలు ఎక్కువకాసాగేయి ఆమె మనస్సులో.

నాలుగురోజులు పోయినతరువాత మట్టమధ్యాహ్నపు ఎండలో, చెమటలు కక్కుకుంటూ వచ్చేడు సుందరం. ఆమె చాలా ఆశ్చర్యపడ్డది అతని వాలకం చూసి.

'నానోట్సూ, తన నోట్సూ కలిపి పారేశాడట మా సూర్యం. బహుశః పరీక్షలదగ్గరకదా అని ఎవరో స్నేహితులే సంధించిఉంటారు—మీ డ్రామా నోట్సూ, నోట్సూ ఒకపర్యాయం ఇస్తే రాత్రి కావలసిన ముఖ్యాంశాలేవో తీసుకొని రేపటికిచ్చేస్తాను.'

'బాగానే ఉందండీ, పరీక్షలముందెవరయినా పుస్తకాలివ్వగలరా? అందులోనూ మీరే చెప్తున్నారు మీ పుస్తకాలెవరో సంధించారని, నావాటిగురించి మాత్రం అంతకంటే నిబ్బరం ఏమిటి?' అంది సోల్లాసంగా సువర్ణ.

'అవును నిజమే, ఎవరికయినా అనుమానం ఉండవలసిందే. అందులోనూ నేను పరధ్యానంగా మరిచిపోయి ఊరుకుంటే మీ రనవసరంగా శ్రమపడవలసి

వస్తుంది'అంటూ తన పని అయిపోయినట్లుగా వెనక్కి తిరిగేడు.

ఆమె తడబడుతూ 'ఉండండి, పుస్తకాలు తీసుకొనివస్తాను'అంటూ తన గదిలోకి వెళ్లింది.

అతడు కొంచెం ఆశ్చర్యపడి నిలబడ్డాడు. ఆమె పుస్తకాలు తెచ్చి టేబిలుమీద ఉంచింది. అతని వైఖరి చూస్తే, ఎక్కువసేపు మాట్లాడాలనికాక, వెంటనే పుస్తకాలు తీసుకొనివెళ్లి పోవాలని ఉన్నట్లుగా రూపించింది. అతని తొందరను గమనించిన ఆమె 'మీ నోట్సులన్నీ నాకు ఇస్తానని మాట ఇస్తేనే' అంటూ పుస్తకా లతని చేతిలో ఉంచింది.

అతడు 'అలాగే, తప్పకుండా, సాయంకాలం హోటలుకి వెళ్లినప్పుడు మోడరన్ పొయిట్రీనోట్సూ, నాండీఫైల్సు ఎస్సేలూ ఇస్తాను'అని మరి ఆమెమాట విని పించుకోకుండానే వెళ్లిపోయేడు.

పరీక్షలవేళకు వారి పరిచయం మరికొంత బిగుసుకుంది.

ప్రతిపరీక్షకూ రానని ఎంతో మురిపిస్తూ సుందరంబలవంతంమీద కూర్చొన్న సూర్యం పాసయే డంటే, అది కేవలం సుందరంఆత్మశక్తే అవడాని కెట్టి సందేహమూ లేదు.

సుందరం కాలేజీకి రెండవవాడుగా పాసయేడు. పాపం, సరిగా సమయానికి వచ్చిన జ్వరంతో బాధ పడుతూకూడా సువర్ణ ఇంగ్లీషు తెలుగు పరీక్షలకు హాజరయింది. తక్కినవాటికి కదలడానికి వీల్లేనంతగా జ్వరం ఎక్కువకావడంవల్ల · ఆమెపరీక్ష పూర్తి కాలేదు.

రెండునెలలు పైగా వేధించిన జ్వరం బాగా తగ్గినతరువాత ఆమె సుందరానికి కబురుచేసి 'మొన్నటి పరీక్షలకు మీ సూర్యంగారిని తయారుచేసినట్లుగా, నన్ను రేపటి సెప్టెంబరు పరీక్షలకు తయారుచేసే బాధ్యత మీది' అంది.

అతడికి దిగ్భ్రమ కలిగింది—'వాడికోసం నేను కష్టపడలేదననుగాని, అందులో నా స్వార్థం చాలా ఉంది. వాడికి బాగా బోధపరచటంకోసం నేను బాగా చదువుకోవడమేకాక, అసలు ఒక్కపుస్తకమయినా నేను కొనలేదు; కాలేజీవాళ్లిచ్చిన స్కాలర్‌షిప్పు తప్ప తక్కిన నా ఖర్చంతా వాడే పెట్టుకున్నాడు.'

'కావచ్చును—నన్ను తయారుచెయ్యటంలో మటుకు స్వార్థం ఉండకూడదా ఏమిటి? నేనూ మీ శ్రమను వృథాపోనివ్వను; మీ సహాయం ఉంటే-'

'డబ్బుగురించా, ఊరికినే సరదాకి అన్నాను-అంత కేవలం డబ్బుకోసమే అయితే ఇంకా చాలా విధానా లున్నాయి. సరేలెండి, మీరు సహజంగానే ఫస్టుక్లాస్‌తో పాసవవలసినవారుకదా, మీకు ఒకరి సహాయం ఏం ఉపయోగిస్తుంది? ఏమో, నాకుమాత్రం ఒకరు చెప్పినకంటె నేను చదువుకుంటేనే ఏదైనా బాగా బోధపడుతుంది.'

'అదంతా నా పూచీ; మీరు ఇష్టపడితే చాలును.'

—సెప్టెంబరులో ఆమె బి. యే. పూర్తవేక, కొంతకాలము దేశమంతా తిరిగి, తరవాత ఇద్దరూ యం. ఏ, బి. యల్. చదవాలని ఊహ. తక్కినవన్నీ కుదిరేయిగాని, ఆమె బి. యే. చదువుమాత్రం పూర్తి కాలేదు—ఆ అవసరంకూడా కనబడలేదు.

ఆ సంవత్సరాంతాన సువర్ణా సుందరములు భార్యాభర్త లయేరు.

అతడు యం. ఏ., బి. యల్. చదవుతూ చదువుతూ మానివేశాడు, ఆమె మేనమామ సాంబమూర్తి డబ్బు పంపడంలో చేసిన అశ్రద్ధను ఆమెదొరానీ న్యంగా అపార్థం చేసుకొని.

ఆ తరువాత సువర్ణ అతనిని ఎంతో బ్రతిమాలింది, మళ్లీ చదవమని. అతడుమాత్రం మరి అంగీకరించ లేదు.

పోనీ, మానివేసినవాడు నిర్విచారంగానయినా కూర్చున్నాడా అంటే అదీ లేదు. ఏవేవో నానా రకాల ఉద్యోగప్రయత్నాలు. ఆమె చాలాసార్లు అతన్ని వేడికొంది, మీరు ఉద్యోగం చేస్తే నేను ఆత్మహత్య చేసుకుంటానని.

'మరి నన్నేం చెయ్యమంటావు సువర్ణా, నీడబ్బు తింటూ, ఆ తిన్నదయినా అరగకుండా చేతకాని దద్దమ్మలాగ కూర్చోమంటావా?' అనేవాడు సుందరం.

'అదేమి మాటలండీ, నాడబ్బని నేనెన్నడూ అనుకోలేదు. నా చిన్నతనంలో కొన్నాళ్లు మా నాన్నగారి డబ్బు; ఆ తరవాత కొన్నాళ్లు మా మామయ్యది; తరవాత మీది—అంతే. దానితో నాకు పూచీ లేదు.'

ఆత్మప్రతిష్ఠాపరుడయిన సుందరానికి అంత మాత్రంలో తృప్తి కలగలేదు.

'పోనీ, మీరేదయినా వ్యాపారం చెయ్యండి. అందుమీద వచ్చిన లాభంతో మనం కాలక్షేపం చేద్దాము. అసలు డబ్బు ముట్టుకోకుండా' సుందరానికి ఈ అభిప్రాయం నచ్చింది. కేవలం ఒకరిక్రింద నౌకరీ చెయ్యటం కాదు. అలాగని పనిలేకుండా ఆర్జన లేకుండా కూర్చోడమూ కాదు. బాగానే ఉంది అనుకొన్నాడు.

స్వదేశీవస్తువుల వ్యాపారం, ముద్రాయంత్రము, వారపత్రిక-అన్నీ ఆలోచనల్లో అద్భుతంగా ఉన్నాయి. కాని, తీరా అడుగుపెట్టేసరికి, వాస్తవికవ్యావహారిక జగత్తులో కష్టనష్టాలను ఎదుర్కొనే శక్తి లేకపోయింది సుందరానికి. లాభాలేమో తాను ఊహించినకంటే ఎక్కువగానే వస్తున్నట్టు కనబడేదిగాని, అవేవో క్రొత్తక్రొత్త తప్పనిసరి ఖర్చులూ, పెట్టుబడులూ! ఎప్పుడూ డబ్బు ఏమీ తేలేదికాదు. కాని సుందరం అట్టే తెలివితక్కువవాడు కాడు. నష్టం వస్తున్నదని గమనించగానే అతిచమత్కారంగా ఎక్కడిదక్కడ తెగగొట్టి సర్వవ్యాపారాన్నీ ఉపసంహరించేడు.

వ్యాపారాన్ని కట్టిపెట్టేస్తున్న రోజుల్లోనే అతడు ముచ్చటగా మూడు కథలు రాశాడు—తననే ప్రధానపాత్రగా చేసుకొని, తనచుట్టూ ఉన్న వాతావరణాన్ని, స్నేహితులను తన ప్రత్యేకదృక్పథంనుండి పరిశీలిస్తూ. మూడుకథలూ తన జీవితంలోని మూడు విభాగాలకు చెందినవి. వాటిలో ఏదో ప్రత్యేకలక్షణాలు ఉన్నా లేకపోయినా, సహజత్వానికి సారళ్యానికీ లోటు లేదు. పైగా కథావస్తువుకూడా అంత నీరసమయినది కాదు.

ఏమయితేనేమి, అతని మూడుకథలకూ రాదగినకంటే ఎక్కువగానే పేరుప్రతిష్ఠలు వచ్చేయో, లేక ఆరంభంలో ఎవరు ఏమాత్రం పొగిడినా అతిగా కనిపించేదో సుందరానికి, తాను ఏమయినా ఏమికాకపోయినా—అధమం ఒక రచయిత ననుకొన్నాడు. తన భావికృషిపాత్రము సారస్వతక్షేత్రమే అని నిశ్చయించుకొన్నాడు.

కాని, తీరా అతను రచయిత ననుకొని, తీర్చిదిద్ది వ్రాసేసరికల్లా అతని రచనల్లో మెచ్చుకోదగిన అంశాలతోపాటు చాలా లోటుపాట్లుకూడా కనిపించసాగాయి విమర్శకలేఖినులకు. అది సుందరంకాక మరెవ్వరయినా అయితే అతిసామాన్యంగా లెక్కచేసిఉండరు. కాని వయసుతోపాటు సుందరంలో అసహనంకూడా ఎక్కువ కాసాగింది. ఏమాత్రపు నిరుత్సాహకర విమర్శనకూ తాళుకోలేకుండానేకాదు, తాను ఆశించిన ప్రోత్సాహమూ, ప్రశంసా ఆశించినకంటే ఒకింత తక్కువగా వచ్చేసరికల్లా ప్రపంచం అంతా తనను అవహేళన చేస్తున్నట్లుగానే, తనను తన అశక్తికి ఎత్తిపొడుస్తున్నట్లుగానే ఉండేది.

ఎంతోకాలం స్నేహితులుగా ఒకరినొకరు అన్ని దృక్పథాలనుండి పరీక్షించుకొన్నవారే వారిద్దరూను—పరిచయంగా, మైత్రిగా, బంధముగా వారి స్నేహలత కొనలుసాగి ననలెత్తి పూవులెలసి వెలసిన వెనకనే వారు భార్యాభర్త లయేరు. ఇక ఈ స్నేహమూ, ఈపరస్పరాకర్షణా ఇవన్నీ దృఢంగా నిలబడతాయన్న విశ్వాసం కుదిరిన వెనకనే వివాహబంధాన్ని వరించేరు వారు ఉభయులున్నూ.

పెళ్ళిఅయిననాటినుండి అదేదో విభేదము వారి నడుమను ఏర్పడినట్లయింది. బంధములేని ఆ తొలి రోజులలోని లాలస క్రమంగా నిర్బంధముగా తోచేదేమో. ఆమె ఏదో మారిపోతున్నదనేకాదు, తాను యదిష్టంగానూ ప్రయోజకుడు కాకపోవడంవల్ల ఆమెకు తనమూలంగా ఆనందలేశమయినా కలగటం లేదనీ,

తనమూలంగానే ఆమె ఎంతో సౌఖ్యాన్ని కోల్పోతున్నదనీ సుందరం అభిప్రాయం.

నిరుత్సాహం అనేది మానవుడిలో పొడసూపక పోవాలిగాని, అది ఒకమారు పాదుకొందీ అంటే క్రమంగా ఇతరభావన లన్నిటిమీదా తన ముద్రను బలంగా హత్తగలదు. క్రమక్రమంగా, తాను అని ఒక వ్యక్తి లేకపోతే సువర్ణ ఇంతకంటే ఎంతగానో ఆనందించగలిగిఉండునవీ, ఇక తక్కిన లోకానికికూడా తన అవసరం ఏమీ ఉన్నట్టుగా లేదనీ, అందువల్ల తాను విశ్వనాటకరంగమునుండి ఎటువంటి అలజడీ లేకుండా నిష్క్రమించటమే ఉచితోచితమనీ భావించే స్థితికి వచ్చేడు సుందరం.

అదివరకే సూక్ష్మరూపంలో ఉండినా, వివాహమయిన ఉత్తరక్షణమునుండి సువర్ణ జీవితంలో ఒక క్రొత్తలక్ష్యము ప్రస్ఫుటమయింది. అది ఏదంటే సుందరాన్ని కేవలం సుందరంగాకాక భర్తగా ఆరాధించటము. ఆమెవైఖరిలోని ఈ క్రొత్తపద్ధతి అతనికి అర్థం కాలేదు. తననుగూర్చి ఆమె ఎక్కువగా కష్టపడుతున్నదేమోనని, తనుకాక ఇంకెవ్వరినయినా ఆమె వివాహంచేసుకొనిఉంటే ఆమె చాలా ఆనందించగలిగి ఉండునన్న అనుమానంతోనే అతడు నిత్యమూ ఆపల పడుతూఉండేవాడు. అతనిని సరిగా ఆనందింప జేయలేకపోతున్నందుకుగాను ఆమెకూడా మథనపడుతూనే ఉండేది. కాని ఇద్దరూ సౌమ్యత్వానికీ, నాగరకతకూ ఒకరికి ఒకరు తీసిపోయేవారు కారు. కాగా, తాము అతిఅన్యోన్యంగానే ఉన్నట్టు లోకాన్ని నమ్మించే విషయంలో ఇద్దరూ అద్వితీయులే.

తనవద్దకూడా ఎంతగా దాచినా, ఆమె అతని అసంతృప్తిని గుర్తించగలిగేది. "ఆమెఎన్నో పర్యాయములంది—నా పేరను భూములూ, వ్యవహారాలూ అన్నీ ఉండటం చాలా అసహ్యంగా ఉంది. చీ కీమాటికీ నా పేరునే అన్ని కాగితాలూను. ఒక మంచిముహూర్తం చూసి అన్నీ మీ పేరుకి మార్పించేస్తా"నని. అతడు చాలా తేలికగా, ఉల్లాసాన్ని ప్రకటిస్తూ, 'ఎందుకు పోనిద్దూ, ఇప్పుడంతటి అవసరం ఏమివచ్చింది ? ఇప్పుడు నీకు గాని నాకుగాని ఏమైనా ఇబ్బందిగా ఉందిగనక్కా ?' అనేవాడు. ఆమె తాత్కాలికమయిన అతని సమాధానంతో తృప్తిపడి ఊరుకునేది. అతని మనస్సుకూ తెలిసేది ఆమెలో ఎట్టి కల్మషచ్ఛాయా, కృతకత్వలవమూ లేదని. కాని అతని మనస్సుమాత్రం ఒంటరిగా ఉండేసరికల్లా ఏమేమో ఆలోచించకుండా ఉండలేకపోయేది.

ఎంతగా పాదుకొనిపోయిన కల్మషమయినా సరే, ఉవ్వెత్తుగా పొంగిపొరలే ప్రోతస్వినిలో కొట్టుకొనిపోయినట్లుగా, తన హైన్యాన్ని గూర్చి, అసామర్థ్యాన్నిగూర్చి ఎన్ని ఎన్ని వింతయోచనలను కలిగినా, నిత్యమూ సువర్ణముఖంనుండి వెలువడే స్మితామృత తరంగాలలో తలమున్కలు కాకుండా ఉండలేక పోయేది అతని మనస్సు. ఆ ఆనందసుషమవెనుక లోపల్లోపల విషాదనీరదాలు ఉండినా ఆమెకుమాత్రం గోచరించే సావకాశం ఏదీలేదు.

౩

అనుదినమూ, అనుక్షణమూ ఎన్నెన్నో మాటపట్టింపులూ, అభిప్రాయభేదాలూ వస్తూఉండినా పద్మావసంతముల దాంపత్యములో అంతకంటే ప్రబలమయిన విభేదము ఏదీలేదు. మొత్తంమీద ఇద్దరూ ఉల్లాసంగా జీవితం గడపటమే లక్ష్యమని నమ్మేవారే—కాని, ఆ లక్ష్యసిద్ధికి అనుసరించే పథాలలోనే విభేదము. కాని, ఆరకం విభేదాలు ఎంత తరుచుగా వచ్చేవో అంత తేలికగా అంతరించేవి. మొత్తంమీద వారిది అనుకూలదాంపత్యమనే చెప్పవచ్చును. ఆ అనుకూల్యమునకు వారి ఉభయుల ఆర్థికసంపత్తికూడా ఎంతో దోహదం చేసింది.

పరిస్థితులు ఎప్పుడూ ఒక్కలాగే ఉండవు. తన ఇష్టంకంటే సుందరం బలవంతాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని సువర్ణ బయలుదేరింది చెల్లెలు పద్మకు జబ్బుగా ఉందంటే. మొదట్లో సుందరం తానూ బయలుదేరేడు గాని, చిట్టచివరకు టిక్కెట్లు తీసుకొనేవేళకు తనకూ ఎంతో ఆతృతగా ఉన్నా తాను ఇంటిదగ్గరే ఉండి చేయవలసిన పని చాలా ఉండటంచేత తాను ఆగిపోవలసిఉందన్నాడు. కొంతసేపు సువర్ణ అతన్ని ప్రోద్బ

లయు చేసిందిగాని, అతడి నైశ్చల్యానికి లొంగిపోయి, 'నేనూ అక్కడే ఉండను—కొద్దిలో ఏమాత్రమయినా నయంగా ఉంటే వాళ్ళను ఇక్కడికే తోడుకొని వస్తా'నని చెప్పి రైలెక్కింది.

క్రమక్రమంగా రోగిని కదపడానికి వీలులేని పరిస్థితిలో కొన్ని నెలలు గడిచేయి. ఎల్లానయితేనేం, రోగం తిరుగుమొగం పట్టింది. ఈలోపున పద్మభర్త వసంతం రాసిన కృతజ్ఞతాలేఖలకు ఒక అంతులేదు. కొన్నాళ్లపాటు చదివిచదివి సుందరం వాటిని చదవడం మానుకొన్నాడు.

సువర్ణ వ్రాసింది—'౨౫ తేదీ రాత్రి బండిలో అక్కడికి వస్తున్నాము'అని. అదే భోగట్టా వైరుకూడా వచ్చింది.

ఆవేళ మధ్యాహ్నం వైరువచ్చిన దగ్గరనుండి సుందరం మామూలుకంటే ఎంతో ఉత్సాహంగా ఉన్నాడు. అప్పటినుండి అదేపనిగా గదిలో అటూ ఇటూ పచారు చెయ్యడం ఆరంభించాడు. మధ్యమధ్యను టేబిలుమీదో, మంచంఅంచునో ఒక్కక్షణం కళ్లు మూసుకొని కూర్చొనేవాడు. మళ్ళీ లేచి, ఇనుమడించిన త్వరతో నడక మొదలుపెట్టేవాడు.

రాత్రి పన్రెండుగంటలకు రయిలు రావలసి ఉన్నా సాయంకాలము ఏడుగంటలకే కారు స్టేషనుకి తీసుకొనివెళ్లాలన్నాడు సుందరం.

కారుడ్రయివరు వెంకట్రావు ఏడుగంటలకు సర్వం సిద్ధంచేసుకొని, వినయంగా అతనితో మనవిచేసుకొన్నాడు.

'ఇంకా నువ్వు వెళ్ళలేదా? బండీ ఎప్పుడు వస్తే నీకేమి'అని గొంతు తగ్గించి, నెమ్మదిగా బోధపరుస్తున్నట్టుగా 'చూడూ, వెంకట్రావు, రయిళ్ళ సంగతినమ్మలేము. ఒకొక్కొక్కప్పుడు గంటలకొద్దీ లేటుకావచ్చును గాని, ఒకొక్కొక్కనాడు సరీగా వేళకి వచ్చేస్తాయి. అయినా మనకు ఇక్కడ వేరే చెడిపోయే పని లేనప్పుడు అక్కడికే వెళ్లిఉండటం మంచిదికాదూ? నువ్వు వెళ్లు—నాకు గాని, నిద్రరాకపోతే నేను పదకొండు పన్నెండు ఆప్రాంతంలో సైకిలుమీద బయలుదేరివస్తాను; నువ్వు వెళ్లు'అన్నాడు.

షుమారు రాత్రి ఎనిమిదిగంటల ప్రాంతంలో వైద్యుడు నారాయణశాస్త్రిగారు వచ్చేరు. ఇన్ని సంవత్సరాల అనుభవంలోనూ ఆయన ఎన్నడూ సుందరాన్ని అంత ఉత్సాహంగా చూడలేదు. తనంతటతాను ఎన్నో విషయాలు చర్చించి స్వయంగా మందడిగి తీసుకొన్నాడు. భోజనంకూడా రోజూకంటే తృప్తికరంగా నేచేసేడు. ఆనాటి అతని హుషారు ఆరునెలలు కనబడకుండా, ఇతరకృత్య నిర్వహణంలో నిమగ్నురాలయిన భార్య విజయవంతంగా తిరిగివస్తున్న దన్న ఆలోచనవల్ల కలిగిందని సామాన్యంగా అర్థంచెప్పవచ్చును. కాని, అర్థాలకేమి, ఒక్క భగవద్గీతకు బహుభాష్యాలు; ఒకొక్కొక్క భాష్యానికి అనంతమయిన వ్యాఖ్యానాలు. అలాగే మానవుల ప్రవర్తనకుకూడా ఎన్నిరకాలుగానో అర్థం చెప్పవచ్చును. కాని ఎన్ని అర్థాలు ఎంత తెలివితేటలుగా చెప్పినా, ఏఒక అర్థంకూడా మూలాన్ని పూర్తిగా విస్పష్టంగా తెలుపలేదు. అది కేవలం వ్యక్తుల తరహాల ననుసరించి కేవలం ఊహావలనమాత్రమే తెలియవలసినది.

రాత్రి తొమ్మిదిగంటల ప్రాంతంలో అతడు పడకకుర్చీలో కూలబడ్డాడు. ఇక మరి ఒక్క మూడు గంటలే ఉన్నాయన్నమాట తననూ, సువర్ణనీ ఎడంగా ఉంచడానికి. కాని, దగ్గరగా ఉన్న కాలమంతా తామిద్దరూ సంపూర్ణంగా కలిసేఉన్నారా? లేదు, లేదు. ఏదో ఒక బ్రహ్మాండమయిన అగడ్త తమఇద్దరినీ దూరదూరంగా ఉంచేస్తున్నది—అది అంతరించడ మెలాగు??

అతని మనస్సు క్షణానికి ఎన్నెన్నో వేలపర్యాయములు పరిభ్రమించే యంత్రంకంటే వడిగా పనిచేయ సాగింది.

గడియారం పదిన్నర కొట్టుతూఉండగా అతడు ఏదో నిశ్చయానికి వచ్చినట్లుగా కుర్చీలోనుండి లేచేడు.

ఒకమారు క్రిందకు దిగి, అంతా సరిగానే ఉన్నదనుకొని, అతడు గదిలోపున గడియవేసుకొని, పుస్తకాల బీరువా తలుపుతీసేడు.

మధ్యఅరలోని పుస్తకాల నొత్తిగిలించి, వాటివారనున్న చిన్నసీసాను బైటకితీసి అపురూపంగా ఉన్న

దీపపువెలుగులో సంతృప్తికరంగా చదువుకొన్నాడు సీసా పేరు. సందేహ మేమీ లేదు— పొటాసియమ్ సైనేడు.

సదరహోసంగా వెళ్ళి టేబిలుమీద సీసా ఉంచి అదివర కెన్నడూ ఎరగనట్లుగా తనను అద్దంలో పరీక్షగా చూసుకోసాగాడు.

అతనలా నిలబడిఉండగానే పదకొండు కొట్టింది గడియారం. అతడికి చాలా కోపంవచ్చింది—తాను చేయవలసిన పని ఇంకా చాలా మిగిలిఉండగానే వేళ అయిపోవడమేమా అని.

బీరువా తీసి చూసుకొన్నాడు - ఓహోహో, ఎన్ని కాగితాలు, ఎన్ని పుస్తకాలు. అన్నీ తన చేతితో చెక్కిన అక్షరాలతో నింపినవే. అక్షరం-ఎంత చక్కటి మాట! నాశనం లేని దట-ఆ అక్షరాలను సమకూర్చిన మానవుడో-అతని మేధాశక్తో? ఇది అక్షరమా, క్షరమా!

ఆలోచన పొంతం కాకుండానే, డైరీ తీసి, అందులో ఆరోజు కాగితం తీసి, 'అంతిమనిశి' అని కుదురుగా వ్రాసి, తీరుగా సంతకంచేసి, పుస్తకం మూసి టేబిలుమీద ఉంచేసేడు. మళ్ళీ ఆలోచించి, పుస్తకం తెరిచి, తానప్పుడు వ్రాసినది ప్రస్ఫుటంగా కనబడేట్లు ఉంచి, వేరే కాగితంమీద ఉత్తరం వ్రాయటం ఆరంభించేడు. ఉత్తరం వ్రాయబోతూఉండగా, వేళ్లు వణకడానికి అతడు నవ్వుకొని, తనకు తానే ధైర్యం చెప్పుకొన్నాడు. అతడు ఎంత యత్నించినా, అక్షరాలు కొక్కిరిబిక్కిరిగానే తయారయేయి.

"సువర్ణా!

జగత్తులో ఎన్నెన్నో విపరీతాలు జరుగుతూ ఉంటాయి. వాటిలో ఒకదానిని మనము ఎదుర్కోవలసివచ్చింది.

నేనే ఏవిషయంలోనూ, ఏమాత్రమూ ప్రయోజకుణ్ణి కాలేకపోయేను.

ఉత్సాహస్వరూపిణి వయిన నీవల్లకూడా నన్ను అంటిపట్టుకొని ఉండే నిరుత్సాహపుముద్రలు తొలగలేదంటే, నన్ను ఆనందపరచడమన్నది లోకంలోని ఇతరుల కెవ్వరికీ సాధ్యముకా దనుకుంటాను.

అన్ని విషయాలలోనూ, నీవు నాకిచ్చినదాంట్లో వెయ్యోవంతుకూడా, నీకు నేను ఇవ్వలేకపోయేను. ఈజన్మలో మరి ఇవ్వలేనుకూడా. తరువాతి సంగతేమిటో!

నువ్వు ఈదుర్బలుణ్ణి ఎంతత్వరగా మరిచిపోగలిగితే అంతఎక్కువగా ఆనందాన్ని సాధించగలవు.

ఏమి చేతనయినా, ఏమి చేతకాకపోయినా సర్వదా తన తృప్తితోపాటు నీఆనందాన్ని వాంఛించే-

హితుడు, సుందరం."

ఉత్తరం గాలికెగిరిపోకుండా, డైరీక్రింద ఉంచి, మళ్ళీ కుర్చీలో కూలబడ్డాడు. ఎట్టఎదురుగా విషపాత్రతో పెదవులకు విందుచేసే సోక్రటిస్ మహాశయుడు సాక్షాత్కరించేడు. సోక్రటిస్ వేత్త అంటున్నాడు-"మనం మనమన మార్గాల ననుసరిస్తాం. మీరు బ్రతుకుబాటను, నేను మృత్యుపథాన్ని. కాని, వీటిల్లో ఏది మేలైనదో భగవంతుడికే తెలియాలి."అని.

సుందరంధైర్యం ఇనుమడించింది.

ఏది మేలో ఎవరికి తెలుసును-అది మంచిది కాదని ఎన్నడూ చూడకుండానే ఎల్లా నిర్ధారణచెయ్యడం! అతడు సీసాను పెదవుల సమీపానికి తీసుకొనివచ్చి, 'ఛ! ఇది బహు కళావ్యతిరేకమయిన పద్ధతి' అనుకొని, లేచి, వంటిగిన్నెలోని పాలలో సీసాలోని ద్రవం నాలుగుచుక్కలు వేసి, స్టూలు నడుమను గిన్నె ఉంచి మళ్ళీ పచారుచేయడం మొదలుపెట్టేడు.

గడియారం ధీమాగా పదకొండున్నర కొట్టింది. ఇక నొక్క అరగంటమాత్రమే వ్యవధి. మహాఅయితే ఒక గంటమాత్రమే, ఈలోపునే సర్వం అయిపోవాలి. హుఁ, అయిపోవడానికి ఎంతసేపు, కొద్దిక్షణాలు... అంతే.—

నిబ్బరంగా వెళ్లి పడకకుర్చీలో కూర్చొని స్టూలు దగ్గరకు లాగి, గిన్నె అందుమీద ఉంచి, వెనక్కు నడుము వాల్చేడు. మళ్లీ సోక్రటీస్ మహాశయుడు ఎట్టఎదురుగా ప్రత్యక్షమయేడు. ఏమిటోకదా ఈ సన్నిహితత్వం — రెండువేల సంవత్సరాల దూరం ఉంది జీవితపథంలో తమ ఇద్దరినడుమనూ. ఈ

సుదూరాన్ని అధిగమించిన సాదృశ్య మేమిటో? కేవలం విషపాత్రికేనా-ఇంకా ఏమైనా సాదృశ్యముందా? అతడికి—ఏవేవో ఆదర్శాలకోసం, ఆశయాలకోసం పశుబలాన్ని, హింసాశక్తులను ఎదుర్కొంటున్నా నన్న తృప్తిఅయినా అతడి కుంది. తన కేమితృప్తి—కేవలం జగత్తును, దాని దుర్భరవాస్తవికతను భరించలేక. అంతే కాదు. స్వశక్తి పూజ్యముకాగా, ఇతరులమీద ఆధార పడడం ఇష్టంలేక.

తన నిశ్చయానికీ, ప్రయత్నానికీ విరుద్ధంగా, యోచిస్తున్నందుకు అతనికి తన మనస్సుమీద ఆగ్రహం విపరీతంగా కలిగింది—అంతలోనే నవ్వుకొన్నాడు, గడియకో, క్షణానికో ఎన్నటికీ ఏమీ ఆలోచించ బోవని స్థితిని సమీపించబోతూకూడా ఇంకా ఏమేమో లౌకికబంధాలను గూర్చి ఆలోచించటం ఎందుకు ?

ఇక కొద్దిక్షణాల్లో ఏమవుతుంది? ఏమీ కాదు-బల్లమీది పాత్ర తన పెదవులనూ, రసననూ స్పృశి స్తుంది.-అంతే. తరవాత ఏమో, అగమ్యగోచరం—కాదు కాదు, కొంతయినా ఊహించవచ్చును. మరొక్క గంటలో సువర్ణ సోల్లాసంగా వస్తుంది.—మొదట్లో ఆశ్చర్యపోతుంది-విచారిస్తుంది; తరవాత పశ్చాత్తాపపడుతుంది. పశ్చాత్తాపమా, ఎందుకో ? ఆమె ఏమయినా తప్పుపని చేసిందా? లేదు నిజమే, లేదు నిజమే-అయితే ఆమె కెందు కీ శిక్ష?

ప్రత్యక్షంగా కాకపోయినా, పరోక్షంగా ఆమె తనను హింసిస్తూనేఉంది. ఇది బహుశః ఆమెకు తెలియకపోవచ్చును. ఆమెకేకాక, ప్రపంచంలో చాలా మంది హింసించేవాళ్లకు హింసింపబడేవాళ్ల పరిస్థితి అర్థంకాదు. అర్థంచేసుకొనికూడా హింసించగల మనో దార్ఢ్యము గలవాళ్లు బహుకొద్దిమందే.

తాను చచ్చిపోతే ఆమెకు పశ్చాత్తాపం ఎందుకు? అధమం-విచారమయినా ఎందుకు కలగాలి?

ఆమె సామాన్యంగా అందరితోపాటు, తన చర్యను, స్వభావాన్ని ఖండఖండాలుగా విభాగించి విమర్శించవచ్చును.

ఆమె రేపే మరొకరిని—మరొకరిదాకా ఎందుకు, ఇటీవల పద్మ జబ్బుమనిషిగా తయారయింటికదూ, చెల్లెలికి ఉపచరించినట్టూ ఉంటుంది; బావ ఆనందానికి లోటులేకుండానూ ఉంటుంది. వసంతాన్నే వరించవచ్చును—నిరాటంకంగా, నిర్విచారంగా, నిశ్శంకంగా—

ఛ! సువర్ణలో అట్టి తలపు ఉండనుకోవడమా? తాను మరీమరీ బలవంతంచేసి వెళ్లమంటేనే వెళ్లింది. అయినా—

అతిప్రయత్నంమీద మనోవిహంగాన్ని ఎగర కుండా నిబంధించుకొని, కుర్చీలో ముందుకు వంగి, గది అంతా కలయజూచేడు. ఓహో, ఎన్ని పరిచిత మయిన వస్తువులు-ఎన్నిఎన్నిరకాల రోజులూ అను భవాలున్నూ! ఇవన్నీ ఏమవుతాయో—అతనికేమో అసంతృప్తిగాతోచి, లేచి వెళ్లి కిటికీతలుపు తెరిచేడు. శుక్ల ద్వాదశి చంద్రమఃఖండము కాంతితరంగాలతో రోదసిలో ఎక్కడా అంతరంలేకుండా చేస్తున్నది. క్రింద తోటలోని మల్లి కౌసుమపరిమళముతో మిళిత మయిన నవ్వుతావి అతని ఘ్రాణేంద్రియానికి కితకితలు పెట్టింది. అతడు మళ్లీ నవ్వుకొన్నాడు-ఈ ఇంద్రియ ములను ఇప్పటికీ ఈ లౌకికవాసనలు విడిచిపెట్టవేమా అని.

తల పైకెత్తి చూసేడు-ఎదురుగా చంద్ర బింబమూ, తారాగణమున్నూ. తాను ప్రవేశించబోయే ఆ లోకంలో చంద్రబింబం ఉంటుందో, ఉండదో. ఈ నక్షత్రాలు ఇవి ఇలా ఎంతకాలమునుండి ఈ అనంత మయిన పర్యటనాన్ని సాగిస్తున్నాయో!-ఆ నక్షత్రాల కొలతలలో చూసినప్పుడు తనవంటి ఎన్నెన్నో కోట్ల మందికి ఆశ్రయభూతమయిన ధరాగోళమే అణుమాత్ర మయినా కాదే-ఇక తానెనగా ఎంత? తనలోనే ఇన్ని కొనసాగని కోరికలూ, అందబోవని ఆశలూ ఉంటూఉంటే ఆ ఊహించలేనంతటి పెద్ద గోళాల లోనో! తనలో ఉన్న ఈ చైతన్యము వాటిలో లేక, ఏదోవాటిశక్తికి అతీతమయిన క్రమాన్ని అనుసరించి పరిభ్రమిస్తున్నాయా? తన చైతన్యస్రోతస్వినికిమాత్రం బలీయమయిన ఒక క్రమమూ, నియమతత్వం ఉండవా?

కొంతసేపటికి అతని మనస్సు ఏమీ ఆలోచించడం మానివేసింది. ఎట్టఎదురుగా ఏమిచూస్తున్నాడో కూడా స్ఫుటంగా గోచరించడంలేదు—అలా ఉండగానే గడియారం గంటలుకొట్టడం మొదలుపెట్టింది.—పన్నెండు. సరిగా రయిలువచ్చేవేళ. ఇకను మరొక అరగంటలోపున వాళ్లు వచ్చేస్తారు-వచ్చేలోపునే సర్వం సమాప్తమయిపోవాలి. మనుష్యులను చూస్తూఉంటే పేలతనం మరీ ఎక్కువవుతుంది. నిశ్చయాలు సన్నగిల్లిపోతాయి.

తొందరగా మళ్లీ వెళ్లి కుర్చీలో కూలబడ్డాడు.

గిన్నె ఎత్తిపట్టుకొని, ఎల్లాగూ తాగేస్తున్నాను కదా, మరిరెండు నిమిషాలు ఆలోచిస్తేనేమి అనుకొని, గిన్నె స్టూలుమీద ఉంచి, కుర్చీలో వెనక్కు చేరబడి గట్టిగా కళ్లు మూసుకొన్నాడు.

కొన్నిసంవత్సరాలక్రిందటి సంఘటన - ఆవేళా ఇటువంటి వెన్నెలరాత్రే. ఒంటరిగా ఏటివంకకు వెళ్లుతున్న అరుంధతిని చూడగానే ఏమో అనుమానం కలిగింది. తన అనుమానం నిజమే-ఆనాడు ఆమెను సంరక్షించటంలో తానుపదేశించిన ధైర్యసాహసాలు ఆమెకే కాదు-తనకీ ఎంతో ఉపకరించేయి. అప్పట్లో తానూ ఆ స్థితిలోనే ఉండేవాడు. ఆనాడు ఆమెకు తాను జీవించటంలో ఉండే పరమార్థాన్నిగూర్చి ఎంతగానో బోధపరిచేడు. ఈనాడు తనకు అల్లా నచ్చజెప్పేవారు, బోధపరిచేవారు ఎవరూ లేరే? తనకు ఒకరు బోధపరచవలసిన అవసరం ఏముంది-తాను స్వయంగా ఆలోచించలేడా? తనవల్ల ఏమీ ప్రయోజనం లేదని నిశ్చయించుకొన్న వెనుక నేకదా-ఆఁ, ప్రయోజనం లేకేమి-తానొక సచేతనుడయిన మానవుడయి ఉండికూడా—తానేమీ అశక్తుడుకాడే. అంగహీనుడు కాడే. తాను తనకోసమూ, ఇతరులకోసమూ చేయవలసిన పనులు ప్రపంచంలో లేనేలేవా? ఒకవేళ తాను సుకర్ణను ఆనందింపజేయలేకపోవచ్చును; కాని, ఇందువల్లమాత్రం ఆమె ప్రస్తుతం కంటే ఎక్కువగా ఆనందించగలదా? పోనీ, ప్రపంచం అంతటికీ ఆమె ఒక్కతేకాదే—ఇంకా, తన అవసరం ఉన్న, తన సహాయం పొందదగిన వ్యక్తులే లేరా?

అతని ఆలోచన ఎక్కువసేపు పట్టలేదు—నిండుగా గాలికొట్టిన రబ్బరు బంతిలా కుర్చీలోనుండి త్రుళ్లేడు అంత పొడవుమనిషీన్నీ.

డైరీ మార్చి మళ్లీ రాద్దామని చూసేడు. కాని, అంతటి ఆలస్యాన్ని భరించేట్టు లేదు అప్పటిస్థితి—పన్నెండూ ఇరవై-టిక్ టిక్ టిక్-అతిత్వరగా సంచలిస్తూంది కాలచక్రము.

బీరువామీదకు డైరీ విసరి, గబగబ మేడదిగి పరుగెత్తేడు షెడ్డులోనికి. ఇటీవల కొన్ని సంవత్సరాలుగా సైకిలు తీయని తాను సైకిలు తొక్కగలడా అన్న సందేహాళకలం అతని మనస్సులో మెరిసి, అతన్ని నవ్వించింది.

ఇంటర్మీడియేట్ చదివే రోజుల్లో సైకిలు పందేలలోకూడా అతనంత తొందరగా తొక్కలేదు.

ఊరుదాటినతర్వాత మూడుమైళ్ళకు అసలు రోడ్డులో దారికలుస్తుంది. ఈలోపున కారును ఎదుర్కొనక్కరలేకపోతే చాలును, తరువాత ఎంతమేరయినా నిర్విచారంగా సాగిపోవచ్చును.

దూరంగా కారుధ్వని వినిపించింది, అంత తొందరలోనూ అతని చెవులకు. సైకిలుదిగి, ప్రక్కనున్న చెట్లమాటుకి వెళ్లిపోతేనో అనుకున్నాడు. వెంటనే, 'ఛ! అంత భయమెందుకు? నా ఇష్టం వచ్చినట్టు నేను వెళ్లిపోతాను. ఒకరి ఇష్టాయిష్టాలతో నాకేమి ప్రసక్తి?. నన్ను అడిగేవాళ్ళూ, అడ్డేవాళ్ళూ ఎవరున్నారు?'

కారు అడ్డదారికి తిరగలేదు. తిన్నగా రోడ్డంట పరుగెత్తిపోయింది. అనుకోకుండానే అతని గమనం మందమయింది.

అతడు కొద్దిగజాలలో మలుపుతిరుగుతా డనగా, మళ్ళీ మంద్రమయిన ధ్వని వినిపించింది. ధ్వనిమాత్రమే కాదు, దూరాన వెలుగు తళుక్కుమంది. ఈమారు సందేహం లేదు. కారువెలుగువల్లనే అతడికి తెలిసిపోయింది. మలుపుతిరిగి కొద్దిదూరంలో ఉన్న కానాగట్టుమీద అనుకొని వెనుక తిరిగిచూసేడు. కారు

నిండుగానే ఉన్నట్టుంది-కారు చెట్లగుబుర్లలో మాటు పడినవెంక, మళ్ళీ, తన అంతులేని, అవధిలేని ప్రయాణాన్ని సాగించేను ప్రోత్సాహంగా, ఏమో సాధించగలిగేనన్న ధీమాతో.

ఇలా తాను ఎక్కడికి వెళ్తాడు, ఏం చేస్తాడు? ఎక్కడికయినా వెళ్ళగలడు-ఏమయినా చెయ్యగలడు. మానవుని మేధాశక్తికీ, ప్రయత్నప్రాబల్యానికీ అతీతమయిన దేముంది? అరగంటక్రిందట మరి ఈ లోకంలో లేడు అనుకున్న మనిషికి ఎంతటి అవకాశం-ఓహోహో ఏమి అదృష్టము-కేవలం తనకేకాదు, తాను లోకంలోని ఎందరికోమందికంటె మానసికంగా, శారీరకంగా చాలా సదుపాయములు కల పరిస్థితిలో ఉన్నాడు.

"ఈనాడు లేడు అనుకొన్న ఈ జీవి రేపు ఎందరికి ఎన్నివిధాల ఉపయోగించగలడో!" అతని మనస్సు పదేపదే అదేవిషయాన్ని ఒకింత మాటల భేదంతో ఆలోచించసాగింది—ఆ ఆలోచనతోపాటు ఉత్సాహముకూడా ఎక్కువయింది. ఉత్సాహముతో పాటు వేగముకూడా ఎక్కువయింది.

ఈసరికి కారు ఇంటికి వెళ్లిఉంటుంది. డ్రైవరు వెంకట్రావు దారిలోనే చెప్పిఉంటాడు. తాను ఏడు గంటలకే స్టేషనుకి వెళ్లి సిద్ధంగా ఉండాలని చెప్పినట్టు. తాను ఇంట్లో లేకపోతే సువర్ణ ఏమనుకుంటుందో-ఏమి చేస్తుందో-పాపం తనగురించి ఎంతగా బాధపడుతూందో—అతని మనస్సులో కెల్లువ మెరిసింది. స్టూలు మీది పాలు - కాదు, కాదు, విషం-అలానే ఉండిపోయింది. సీసాకూడా టేబిలుమీదే ఉండిఉంటుంది. ఆఁఆఁ, ఎంతఘోరము!

ఈ జ్ఞాపకంతో హఠాత్తుగా వెనకతిరిగి ఇనుమడించిన వేగంతో తొక్కటం మొదలుపెట్టేడు. ఎలాగయినా సువర్ణను సంరక్షించాలి—ఆనాడు తాను అరుంధతిని కాపాడగలిగేడు—ఈనాడు సువర్ణను, ఆమె తనదయినా కాకపోయినా, సంరక్షించాలి—ఏమో, అదృష్టం ఉందోలేదో.

తోటప్రక్కనుండి రావడంలో, తిరుగుడుదగ్గ సైకిలు దారిప్రక్కనున్న గుంటలోనికి దిగిపోయింది. దెబ్బతగిలిందో లేదో చూసుకొనే ఓపికకూడా అతనికి లేకపోయింది. చెక్కుకొనిపోయిన ముడుకులతో, బట్టలనిండా క్రుళ్ళిన బురదతోనే, అప్పటిదెబ్బతో అడుగడుక్కీ నసనసని మూలుగుతున్న సైకిలును కేవలం ఆత్మశక్తివల్ల నడిపిస్తూ అతను ఇంటికి చేరుతున్నాడు.

దారిలో ఎవ్వరి పలకరింపులూ, మాటలూ, ఏవీ వినిపించుకోకుండా సరాసరి మెట్లెక్కి గది గుమ్మంలో నిలబడిపోయేడు. అంతలో దానికికూడా ధైర్యపడినంత పని అయిపోయింది అరగంటక్రిందట తాను కుర్చీలో కూర్చొనిఉన్నట్టే...కాదుకాదు, అప్పుడు తాను పూర్తిగా తెలివిగా కూర్చున్నాడు. టేబిలుమీద సీసా స్టూలుమీద ఉంది. గిన్నెలో ఏమీ కనబడలేదు. ఇన్ని సంగతులూ అతని మనస్సు జ్ఞానంతోనే గ్రహించిందని కాదు-ఏదో అస్పష్టమయిన ధోరణిని ఎవరో కలలో చెప్పినట్లుగా తోచింది.

అతనికి తాను చిన్నదయినా గట్టిగా అర్చి ఏడవగలనా అని అనుమానం ఉండేది.

'సువర్ణా' అని గట్టిగా కేకవేసి కూలబడిపోయేడు. ఆ కేకలో, మంద్రతారస్థాయిలను రెంటినీ అందుకొంది అతని గొంతు.

కారు రావడమే తడవుగా సువర్ణ మేడమీదకు వెళ్ళిపోయి, మరి క్రిందకు రాకపోవడంతో రెండు మూడు రోజులనుండి సరిగా నిద్రలేకపోవడంవల్ల నిద్రపోయిందేమో అనుకొన్నారు పద్మా, వసంతయ్యాను. అసలు సుందరం అంత రహస్యంగా వచ్చేసరకూ అతను ఇంట్లో లేని సంగతే వాళ్ళకి తెలీదు.

సుందరం ఆగమనంతోనే కలవరపడిఉన్న వసంతం, మేడమీదనుండి సాగుతమయిన సుందరం కేక వినబడగానే, ఒక్క దూకులో వచ్చేడు మేడమీదికి. అడుగు తీసి అడుగు పెట్టడానికికూడా శక్తిలేకపోయినా, ఎల్లాగో గాలిసాయంతో మెట్లెక్కివచ్చింది పద్మ.

క్షణంలో నౌకర్లందరూ గుమికూడేరు. వసంతం వాళ్ళనందరినీ అవతలకు పంపి, సుందరాన్ని కదిపేడు, పరిస్థితి ఏమో అర్థంకాక. ఎలాగో దుఃఖపు

కళకళలాడుతూవుందో, ఆ ముఖం అంత ధుమధుమ లాడుతోంది. చివరదాకా అల్లాగే వుండేది. అత్తగారి నవ్వు శాంత ఎరగదు. నవ్వితే అందంగానే వుండి వుండేది. అసలు ఆవిడ ఎప్పుడేనా నవ్విందో లేదో! త నెరిసున్నంతవరకు సంధ్యారాగంలో నల్లని మబ్బులా వుండేది ఆమనిషి. ఎంతో శుభ్రం, సోకు, వొయ్యారం. నిజంగా భర్త వయసుతనంలో ఈవిణ్ణి విడిచిపెట్టలేక పోయివుండవచ్చు. ఆసుఖమైనా ఎన్నాళ్ళు? చిన్నతనం లోనే ఆయన వెళ్ళిపోయారు. ఒక్క కొడుకునిమాత్రం తన పేరుమీదుగా ప్రసాదించి. రమణా వంటే తల్లికి ప్రాణం. తండ్రిపోయేవరికి రెండేళ్ళు. మళ్ళీ తండ్రి పోలికే. సరిగ్గా ఆయన పోట్లోంచి వూడిపడ్డాడు. ఆ కొడుకుని చూసుకుని బతికేదిట. మామగారు పోయిన పదోరోజుని ముసలమ్మలూ, ముసలయ్యలూ వొచ్చి శిరఖండనం కావాలంటే, ఆవిడ ససేమిరా అంది. "నా చిట్టితండ్రి నన్ను చూసి హడిలిపోతాడు. వాడి కోసం నేను జీవించాలి. ఆ వికృతరూపంతో వాణ్ణి నేను పెంచదల్చుకోలే" దంది. అప్పట్నించీ ఒక్క పసుపుకుంకం తప్ప తక్కిన ఏ బహిరంగ అలంకారమూ ఆవిడ మానలేదు. గదిలో ఎప్పుడూ అగరొత్తులు వెలుగుతూవుండవలిసిందే. తల కెప్పుడూ అగరునూనే. గంధంపబ్బుతప్ప మరోటి పనికిరాదు. కాశ్మీరంనించి వొచ్చిన పునుగుసీసాలు బల్లమీద వుండేవి పచ్చకర్పూరంతో తాంబూలం వేసుకుంటే ఘుమఘుమ లాడిపోవలిసిందే. ఆ ఎర్రని పెదవులు పోయే వయసుని కప్పేసేవి. అంత అందగత్తెకి గర్వం వుండడం తప్పుకాదు. కానైతే సంతోషంగా ఎందు కుండగూడదని శాంత సందేహం. ఎప్పుడు తను చూసినా కుమ్ముల్లో పొద్దు కూకుతున్నట్టు వుండేది. ఒక్కగా నొక్క కొడుకు. పోరూ పొమ్కూ లేదు. పుట్టింటి దగ్గిర్నించి లేచివొచ్చి స్వయంగా, స్వతంత్రంగా పట్నంలో కాపరంపెట్టి, మగవాడికంటే ఎక్కువగా వ్యవహారాలన్నీ చక్కబెట్టుకుని, కొడుక్కి చక్కగా చదువుసంధ్యలు నేర్పించి, వో యింటివాణ్ణి చేసింది. తను స్వయంగా ఏరికోరి, ఎంతమందినో చూసి వెనకాముందూ ఎవరూ లేకపోయినా శాంతని మెచ్చుకుని ఇంటికోడలుగా చేసుకుంది. ఆ కోడలూ కొడుకూ సుఖంగా కాపురం చేస్తోంటే చూసి సంతోషించలేదా? ఏమిటీ ప్రకృతి అని శాంతకి శాశ్వతసందేహం.

శాంత మెట్లెక్కి లోపలి కెళ్ళగానే, వెనకాల రమణరావు వొచ్చాడు. భార్యని తీసుకెళ్ళి, దంపతి సహితంగా తల్లికి దణ్ణం పెట్టాడు. వెంటనే లేచి కౌగలించుకుంటుందేమో అనుకుంది శాంత. ఇంత సౌందర్యవతి, శుభ్రవతి, సమర్థురాలు, ఆపేక్షమంతురాలు తనకి అత్తగారు కావడం తన పూర్వజన్మ పరిపాకం అనుకుంది, అత్తింటి కొత్తకోడలు శాంత.

అత్తగా రటువంటి పని ఏమీ చెయ్యలేదు. వెంటనే బొడ్డులోంచి, వెండిగొలుసుకి వేలాడుతున్న తాళపుచేతులగుత్తి తీసి కొడుకుచేతులో పారేసి "నాయనా, నా అధికారంఅయిపోయింది. చార్జీ వప్పజెప్పేస్తున్నాను. ఈ ఇంటికి యజమానురాలు ఇకమీద ఆవిడ. మీరూ మీరూ ఏం చేసుకుంటారో మీ యిష్టం" అంది.

శాంతగుండె గుభేలుమంది. రమణరావు బిక్క మొహం వేసి భార్యకేసి చూశాడు. ఆవిడ తలవొంచుకుని వుంది. అయినా తేరుకుని, "అదేమిటమ్మా, దానికేం తెలుసును? చిన్నపిల్ల! ఈ ఇల్లు ఇదివరకెల్లా జరుగుతోందో అల్లాగే జరగడం నా వుద్దేశ్యం. నీదే సర్వాధికారం."

"అనగానే సరా నాయనా! ఈ వేళ కాకపోతే, రేపైనా అప్పజెప్పగలసినదాన్నే. అంత్య నిష్ఠూరంకంటె ఆదినిష్ఠూరం మెరుగు. నా కేమీ పెత్తనం, పెడబొబ్బలూ వొద్దు నాయనా" అని కొంగు కంటికి చేర్చి ఏడవడం మొదలుపెట్టింది.

శాంతకి పంచప్రాణాలూ పైకి పోయాయి. చిన్నమ్మి వొచ్చి లోపలికి తీసుకెళ్ళి, వేడినీళ్లు పోసి ముస్తాబు చేసింది.

తర్వాత తల్లీకొడుకూ ఏంమాట్లాడుకొన్నారో, ఆ రోజు మొదలు అత్తగారుపోయేదాకా తల్లీ, కొడుకూ తన యెదుగుండా మాట్లాడుకోడం శాంత చూడలేదు. మాట్లాడుకోలేదని కాదు. మాట్లాడుకునేవారు. తనఎదు

రుగా మాత్రం వారు ఎప్పుడూ ఇష్టాగోష్ఠిగా మాట్లాడుకోడం తనెరగదు.

రాత్రి వొంట్లో బాగుండలేదని అత్తగారు భోజనానికి రాలేదు. ఆ తర్వాత ఆవిడ పంక్తిభోజనం చెయ్యలేదు.

కాంత పడగ్గదిలో కుర్చీమీద కూచుని గోడమీద ఎదురుగా వున్న రమణారావు చిన్నతనం ఫోటోగ్రాఫులు చూస్తోంది.

తల్లి గదిలోంచి రమణారావు వొచ్చి, గది తలుపులు నెమ్మదిగా వేసి, కాంతపక్కని కుర్చీ చెయ్యిమీద కూచున్నాడు. కాంత ఏమీ మాట్లాడలేదు. అత్తగారి విపరీతస్వభావం సంగతే ఆవిడ ఆలోచిస్తోంది. అతను కూడా అదే ఆలోచిస్తున్నాడని ఆవిడకి తెలుసును. అతనికి తల్లిమీద ఎంతఅపేక్షో కూడా తెలుసును. "నాకు దేవుడూ, దెయ్యమూ కూడా ఆవిడే. ఈ లోకంలో ఆవిడకంటే నాకు ఎవరూ లేరు. తక్కిన వారంతా ఆవిడతర్వాతనే" అన్నాడు. మొదటిరోజు పరిచయంలోనే. ఆ రోజునే తనకీ, ఆవిడకీ రమణారావు హృదయంలో వుండే తరతమాలు కొంత అర్థం చేసుకుంది. అవును. ఆశ్చర్యం ఏమిటి? చిన్నప్పట్నించీ పెంచింది. కన్నతల్లి కొడుకుకంటే ఆవిడకి మరెవరు? కొడుక్కి ఆ తల్లికంటె మరెవరు? కొత్తగా కాపురానికొచ్చిన చిన్నతనంలో, కాపురంలో కష్టసుఖాలు వొంటికి పట్టని అర్థంకాని భయంతో కూడిన ఆ నూతన సంసారంలో ఆవిడకి ఈ విషయం గమనింపులోకి రాలేదు. క్రమేణా వయస్సు వృద్ధిఅయి, స్త్రీత్వం వికసించి, దాంతోపాటు భర్తఅంటే ఏమిటో పూర్తిగా తెలుసుకొని, అతనిమీద అపేక్ష కలిగి, అది అతిశయించి, తత్వం బోధపడేసరికి, కాంతకి పార్వతీదేవిలా అర్థనారీశ్వరం కావాలనిపించింది. కాని దీనికో పెద్ద ప్రతిబంధకం కలిగింది. ఆ ప్రతిబంధకమే అత్తగారు. కాంతకి అసూయ కలిగింది. అనుమానం కలిగింది. అత్తగారు తనకంటే అందంగా ఉండాలని ప్రయత్నిస్తోందా? ఉండనీ, వుంటే తనకేం! కాని తన భర్తకీ, తనకీ మధ్య సంసారసుఖం పాడు చెయ్యడం ఎందుకు? పావకంలో పుడకలాగ ఈవిడెవరు? భర్తతల్లి. తల్లయితే తల్లిలా వుండమను. చిన్నపిల్లవాడా పొత్తుల్లో పెంచడానికి? ఆయనకి స్వేచ్ఛ ఎందుకు ఇవ్వదు? —ఇవే కాంత తెగని సమస్యలు. అసలు ఈ అనుమానమే ఆవిడకి కలిగేదికాదు; అత్తవారింట్లో తొలినాటి సంఘటన అంత విడ్డూర్యంగా లేకపోతే.

ఏవో రెండు మెతుకులు నోట్లో వేసుకుని భర్తా, తనూ గదిలో కూచున్నారు. అంతకిక్రితం మూడు నాలుగురోజులు జాగారంతో, బడలికతో, వేడినీళ్ళ స్నానంతో, అత్తగారి ఉదాసీనంతో నలిగి నల్లేరయిపోయిన ఆ ముగ్ధ ఈ కొత్త వాతావరణంలో పురుగులు కొరికి విడిగా గాలిలో వేలాడే తాటియాకులా రెపరెపలాడిపోతోంది. అత్తగారి విపరీత స్వభావం విషయం భర్తతో చర్చించడానికి వీలులేదు. అతని మనస్సులో బాధగా ఉందని తనకి తెలుసును. తన మనస్సులో బాధగావున్న సంగతి అతను గ్రహించాడు. పెద్దదైన తల్లిమీద అపేక్ష, గౌరవం, కొత్త భార్యమీద మమకారం, ముభావం, వీటిమధ్య ఆ కుర్రవాడుకూడా ఏం చెయ్యడానికీ తోచక, ఎల్లా పలకరించాలో పాలుపోక మెల్లిగా కాంతితల నిమురుకున్నాడు.

అప్పుడు సంభవించింది ఆ సంఘటన. బైట తలుపుదగ్గిర పెద్ద చప్పుడైంది. తలుపు ఎవరో శరీరం అంతా ప్రయోగించి దౌర్జన్యంగా తోసినట్లయింది. తీసేసరికి వరండాలో మూటకట్టినట్టు ముడేలబడివుంది అత్తగారు; ఒగరుస్తూ, కళ్లు తేలేస్తూ, చేతులూ కాళ్లూ ఆడిస్తూ. ఆ కళ్లలో స్పృహ పూర్తిగా వున్నట్టు కాంతకి అనిపించింది. పాపం! అల్లా అనుకోకూడదనుకుంది. భర్త డాక్టరుకోసం వెడితే వొచ్చేదాకా శైత్యోపచారాలు చేసింది. కూచున్నంతసేపూ కాంతకి ఒకటేమాట జ్ఞాపకం వొచ్చింది—"నాకు దేవుడూ, దెయ్యమూకూడా ఆవిడే."

నిజమే. దేవతాంశం అయిపోయి, దెయ్యంపాత్ర ప్రారంభించింది కాబోలు. పరమేశ్వరుడా ఏమిగతి? ఈ రాక్షసకొంపలో ఎల్లా ఉండడం అని కాంతహృదయం కుమిలిపోయింది.

డాక్టరు వొచ్చి మొగుడుతో ఏం చెప్పాడో ఆ నాటికీ, ఈ నాటికీ శాంతకి తెలియదు. ఆవిడ భర్తని అడగలేదు. అతనూ చెప్పలేదు. కాని ఆ రాత్రి మొదలు పోయేవరకూ అత్తగారుపడుకున్న పక్కమీంచి లేచి కూచోవమేగాని, అందరూ చూస్తోండగా నడవలేదు. అల్లా కూలబడిపోయింది. తన సింగారంమాత్రం మానలేదు. భోజనాది కార్యక్రమం ఆ గదిలోనే. ఇల్లు కూడా ఆవిడ అనుకూలంకోసం మార్పించి కట్టించారు. చిన్నమ్మీ, కోడలూ అజ్ఞ లేకుండా ఆ గదిలోకి వెళ్ళొచ్చు. కోడలుమాత్రం, కొడుకుతోపాటు పొద్దున్న కాఫీ ఆ గదిలో పుచ్చుకోవాలి. శాంతకి ఈ నాటికీ కాఫీమీద రుచిపోయింది.

ఆవిడ ఆ వేళ ఎందుకు పడిపోయింది? తనూ, కొడుకూ ఓ గదిలో ఉంటే చూసి సంతోషిద్దామనా? కాశీకి వెళ్ళినంత పుణ్యంట. చూడలేకపోయిందా? చిన్నమ్మి అనడం గుండె జబ్బంది. పదేళ్లు లేవలేని గుండెజబ్బేమిటి? కొడుకుమీద ఆపేక్ష మలుచుకోలేక పోయింది గావును. తనలోంచి పుట్టి, తనచుట్టూ ఉపగ్రహంలా తిరిగే కొడుకు మరోగ్రహంచుట్టూ తిరగడం ఇష్టం లేకపోయింది. సహించలేకపోయింది. తన ఆకర్షణ, అధికారం వృద్ధిచేసుకుని, కొడుకు ఉపగ్రహాన్ని తనవేపు లాక్కుందామని ప్రయత్నించింది. భూమికీ సూర్యుడికీ మధ్య చంద్రుడిలా వుంది రమణరావు పని. శాంతికి మాత్రం నిత్యగ్రహణాలతో కాలం వెళ్ళిపోయింది. ఒక రోజా, రెండు రోజాలా? పదేళ్లు. రాళ్లలాటి పదేళ్లు. సంసారసుఖం లేని, పిల్లలు లేని, సంతోషంలేని పదీ × మూడువొందలా అరవై అయిదు రాత్రుళ్ళూ, పగళ్ళూ! అబ్బ! ఎల్లా భరించింది?

ఆ తలుపుదగ్గిర మంచుని కిరకిర శబ్దకారణం అన్వేషిస్తున్న శాంతకి ఈ పది సంవత్సరాల జీవితచర్య తలలో సినీమాలా గిర్రున తిరిగింది. తల గిరగిర తిరిగింది. వొళ్లు తూలిపోయింది. కింద పడిపోయింది.

ఆ వేళే అత్తగారి నెలమాసికం. రమణరావు ఏవో పట్టుకురావడానికి బజారు వెళ్లాడు. వంటమనిషి ఇంకా రాలేదు. చప్పుడు విని చిన్నమ్మి వొచ్చి చూసింది. ఆవిడైంది, ఇంక నీవిడా అనుకుంది. 'అమ్మమ్మో! అయ్యకెంత కష్టం వొచ్చిం'దనుకుంది. నెమ్మదిగా శాంతని గదిలోకి తీసుకెళ్లి పడుకోపెట్టి ముఖాన్ని కాసిని చన్నీళ్లు కొట్టింది. నెమ్మదిగా ఆవిడ తెప్పరిల్లింది.

"చిన్నమ్మీ! పెద్దమ్మగారు నన్ను వొదిలిపెట్ట లేదే. దెయ్యమై బాధిస్తోందే. ఆ తలుపు తెరిచి నేను ఏంచేస్తున్నానో చూస్తోంది" అంది.

"ఏంటమ్మగారూ! అన్నీ పైత్యపు మాటలూ. మాట్లాడక పడుకోండి. అయ్యగారింటే హడిలిపోతారు. ఇప్పటికైనా అతన్ని సుఖపడనియ్యండమ్మా"...

అంటోంటేనే కూరలసంచీ పట్టుకుని రమణరావు వొచ్చాడు. వొస్తూనే భార్యని వెతుక్కుంటూ గదిలో ప్రవేశించాడు. అతనికి ఇంకెవరున్నారు, భార్యతప్ప. అందుకనే గబగబా ఆవిడ గదిలోకి వొచ్చాడు. వొచ్చేసరికి ఈ దృశ్యం! అతను నిలువునా నీరైపోయాడు.

"భగవంతుడా, పదేళ్లు తల్లయింది. ఇప్పుడు పెళ్ళామా?" అని వాపోయాడు.

చిన్నమ్మి జరిగిందంతా చెప్పింది. చివరికి ఏడుస్తూ "పెద్దమ్మగారు దెయ్యమై పట్టుకున్నారని పలవరిస్తున్నారండీ" అంది.

అతను భరించలేకపోయాడు. ఏదో అంతా అయిపోయింది, ఇప్పటికైనా సుఖపడదామనుకుంటే ఇదేమి ఖర్మరా అనుకున్నాడు. వెంటనే వెయ్యి ఊహాలతో, బాధలతో, బరువులతో, ఆడీఆడని కాళ్లతో డాక్టరు దగ్గిరికి వెళ్లాడు. డాక్టరు వొచ్చి అంతా విన్నాడు. అన్నీ పరీక్షించాడు. శాంతవొళ్లు కొంచెం వెచ్చగా ఉంది. డాక్టరుతోపాటే రమణరావుకూడా పగటివేళ ఆవిణ్ని మొదటిసారి పూర్తిగా పరీక్షించాడు. ముఖం పాలిపోయింది. గుండెలు రైలులా పరుగెత్తుతున్నాయి. డాక్టరికి ఏమీ తోచలేదు. లేడీ డాక్టర్ని పిలిపించమన్నాడు. రమణారావు వెళ్లాడు. ఈ లోగా శాంత పేలాపన ప్రారంభించింది. "అత్తయ్యా, మిమ్మల్ని నేనేం చేశాను? మనస్సులో ఏమన్నా అనుకుంటే క్షమించండి. చిన్నతనం. తెలియదు. నన్ను చూసి కాకపోయినా మీ కొడుకుసుఖంకోసమైనా మీరు ఇల్లువిడిచి వెళ్లిపోండి. మిమ్మల్ని మా మనస్సుల్లో పూజిస్తాం. అత్త

య్యాళ్ళ, నాముద్దు ఒక్కటీ చెల్లించరూ" అంటూ ఏవో ఏవో అంటోంది. మాట్లాడుతోనే వుంది. విపరీతమైన వికారంతో లేచి బ్రహ్మాండంగా వాంతులు చేసుకుంటోంది. వెళ్ళిపోడానికి లోపల ఆధరువు ఏమీ వున్నట్టు లేదు. లేత తమలపాకువంటి మనిషి. ఆ వికారపు పట్టులో ఎర్రగా కందిపోయింది. యమబాధపడుతోంది. చిన్నమ్మ శిల పట్టుకుంది.

లేడీడాక్టరూ, రమణారావూ వొచ్చారు. ఆవిడ కథంతా వింది. అత్తగారి గదితలుపు తెరిపించి అంతా పరీక్షచేసింది. తిరిగీ వొచ్చి శాంతని బుజ్జగించి ప్రసన్నం చేసుకుంది. మగడాక్టర్నీ, రమణారావునీ గదిలోంచి వెళ్ళిపొమ్మంది. తలుపేసింది. పరీక్షచేసింది. ఆవిడ పరీక్షచేస్తూండగానే శాంతకి వాంతి వొచ్చింది. ఆ పట్టు వదిలినతర్వాత డాక్టరు చిరునవ్వుతో శాంతని అడిగింది:

"అమ్మా, నీకు ఈ యిల్లు విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోదామని వుందా ?"

శాంత పాలినముఖంలో చిరునవ్వు ఉదయించి, అవునన్నట్టు తలవూపింది.

"తూర్పాశం వెడతావా ?"

"ఎందుకు ?"

"అక్కడ ఆశ్రమంలో స్వామి సాన్నిధ్యంలో వుంటే ఏ దెయ్యాలూ నిన్ను బాధించలేవు."

శాంతముఖం విప్పారింది. "వెడతాను" అంది.

"తీసుకెళ్ళమని మీ వారితో చెప్పనా ?"

"చెప్పండి"

"అంతేనా నీ కుసన్యతి ?"

శాంత తల వూపింది.

డాక్టరు తలుపు తీసింది. అవతలికి వెళ్ళి, మగ డాక్టర్నీ రమణారావునీ పిలిచి దూరంగా తీసుకెళ్లింది. ఆదుర్దాతో రమణారావు చేతులు జోడించుకుని వింటున్నాడు.

"అపాయం ఏమీ లేదుగదా ?"

"త్వరలో మేలుకున్నారుగనక లేదు"

"జబ్బేమిటి ?"

"కొంచెం గ్రహసంబంధమైనదే"

రమణారావుకి కోపం వొచ్చింది. వొళ్లు మండిపోయింది. "మీరు భూతవైద్యులా ?" అన్నాడు కోపం బిగపట్టుకొని.

"అవసరం వొస్తే"నని డాక్టరు చిరునవ్వు నవ్వింది.

మగ డాక్టరు తెల్లబోతున్నాడు.

అప్పుడు లేడీడాక్టరు చెప్పింది : "నిజమేనండీ. ఆవిణ్ణి మీదోషం ఆవేశించింది. మీ అమ్మగారో, మీ నాన్నగారో ఎనిమిదినెలలదాకా చెప్పడానికి వీల్లేదు. వెంటనే స్థలంమార్చి తూర్పాశం తీసుకెళ్ళండి."

మగడాక్టరు పొట్టచెక్కలయేటట్టు నవ్వడం ప్రారంభించాడు.

రమణారావుభార్య గదితలుపు తోసుకుని వెడుతోంటే అది కిరకిరలాడింది.

అహంభావము

శ్రీ భట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తి

ఇది నా కేలివి మామకాంగుళులు నా దీకంఠ నాదమ్ము మో
మిది నా దీ తను వస్మదీయమని—ఇంతేగాని గర్వమ్ముతో
ఇదియే నేనని చెప్పి చూపుకొన నా మృన్నిర్మితాంగమ్ములో
నెదియున్ లే దెట దాచినాడవు, ప్రభూ, ఈలో నహంభావముఁ ?

ఈ రుధిరాస్థిమాంసయుతమృణ్మయదేహప్రమోదఖేద సం
భారము నాదె యఁ తలపు మాయిక మం చొకసారి, నేనుగా
కే రివి పొందువా రనుచు నింకొకసారి తలంతు : నా అహం
కారము నన్ను లోగొని వికారుని జేయు నితాంత మీగతిఁ.

ఏనను చిన్నిమాటను కుదించితి వెంత బృహద్విశేష మీ
మేనున గానరా దిది భ్రమింపగజేయు ననుక్షణమ్ము దా
లో నెటనో రహస్యమగు లోతుల దాగొని సర్వభారముఁ
బూనుచునున్న రీతిని—కనుంగొనజాలను దీని నో ప్రభూ !

భ్రమ యని యంటిగాని యనరా దటు లున్నది దెందో : కాని తత్
ప్రమ నెటు లేనెఱుంగగ గలాడను ? స్రష్టవు నీ వెఱుంగవా ?
శ్రమపడు నాకు జ్ఞానము ప్రసాదముసేయుము తండ్రి ! ఇన్ని నా
ళ్లు మహి "స్వ"రూప మెయ్యదో ఎఱుంగకయుండిన నేను మూఢుడఁ.

జాతకతాజకముల పరస్పరసంబంధము

※

= శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు =

ఇతర శాస్త్రవిషయములలో ఎట్లోకాని, జ్యోతిష శాస్త్ర విచారమునమాత్రము మన ప్రాచీనుల దృష్టి మిక్కిలి ఉదారమైనది. ఎన్నియో శతాబ్దముల అనుభవములను క్రోడీకరించి దివ్యదృష్టిసంపన్నులు, యోగసిద్ధులు నగు వశిష్ఠపరాశరాది మహర్షి పుంగవులు లోకహితార్థమై ప్రతిపాదించిన సంప్రదాయము లనేకము లుండినా, అన్యదేశీయపండితుల హోరాశాస్త్రవిజ్ఞానానుభవములను మన ప్రాచీనులు నిరాదరించినవారు కారు. పైగా, వారి యుక్తులను, సిద్ధాంతములను, సంప్రదాయములను గమనించి, తమ యనుభవమునకు తెచ్చుకొని, క్రమక్రమముగా వానికి తమ గ్రంథములలో యుక్తస్థానము నిచ్చి గౌరవించినారుకూడ. ఇట్టి కార్యము శాస్త్రాభివృద్ధికి వాస్తవముగా అత్యంతావసరము. కాననే,

"యథా క్షారాదిసంతాపై
ర్హేమ్నశ్శ్రీ ర్వర్ధతేతరాం,
తథైవ నూతనోపాయై
శ్శాస్త్రం నిర్మలతాం వ్రజేత్."

అని మన ప్రాచీనులు శాస్త్రాభివృద్ధికి మార్గము నుపదేశించినారు. ఇది పరోపదేశ పాండిత్యప్రకటనము కాదు. ఈ ధర్మమునకు తామే మార్గదర్శకు లయినారు వారు.

చూడుడు ! జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రవర్తకులగు ఆచార్యుల పట్టికలో అన్యదేశీయులగు యవనాదులను చేర్చి గౌరవించి మన ప్రాచీనులు తమ భావౌదార్యమును, శాస్త్రాభిమానమును సహా వెల్లడించిరి. ఇదే ఆ పట్టిక:-

"సూర్యః పితామహో వ్యాసో
వశిష్ఠోఽత్రిః పరాశరః,
కశ్యపో నారదో గర్గో
మరీచి ర్మను రంగిరాః,
లోమశః పౌలిశ శ్చైవ
చ్యవనో యవనో గురుః,
శౌనకోఽష్టాదశ హ్యేతే
జ్యోతిశ్శాస్త్ర ప్రవర్తకాః"

(కాశ్యపుడు)

ఇందు పేర్కొన్న యవనాచార్యు డెవరో, అతని నామ మేమో, మనకు తెలియదు. యవనశబ్దము గ్రీసుదేశవాసులకు అన్వయించుట సంప్రదాయము. పౌలిశశబ్దముసహా ఖండాంతరశాస్త్రజ్ఞుని సూచించునదే యందురు. క్రీస్తుశకారంభమునకు పూర్వమే—అనగా దాదాపు రెండువేల సంవత్సరములకు మునుపే—గ్రీసు, చాల్డియా, ఈజిప్టు మున్నగు దేశములలో జ్యోతిశ్శాస్త్రము విశేషముగా వ్యాప్తిలో నుండినది. దిగ్దంతుల వంటి జ్యోతిశ్శాస్త్రపండితు లుండిరి. అలెగ్జాండరు చక్రవర్తి దండెత్తివచ్చినపుడు అతని వెంట గ్రీసుదేశపు జ్యోతిషపండితులు కొందరు మన దేశమునకు వచ్చి యుండిరట! క్రీ. శ. రెండవశతాబ్దమువాడగు క్లాడి యస్ టాలెమీ అను సుప్రసిద్ధశాస్త్రవేత్త వ్రాసిన సూత్రములు నేటికిని పాశ్చాత్యదేశములలో ప్రచారమందుండు హోరాశాస్త్ర సంప్రదాయములకు పరమాధారము. దండయాత్రలు, మతప్రచారము, వాణిజ్యము మొదలగు కారణములచే ఖండాంతరములవారితో మన దేశమువారికి రాకపోకల సంబంధ మేర్పడుటవలన అన్యదేశ శాస్త్రసంప్రదాయములు కొన్ని క్రమక్రమముగా మన దేశములో వాడుకకువచ్చినవి. ఖండాంతరముల వారు సయితము మన మహర్షి సంప్రదాయములు కొన్ని నేర్చుకొనిపోయియుండురనుట తప్పుకాదు.

కావుననే క్రీ. శ. నాలుగైదు శతాబ్దముల నాటికి యవనసంప్రదాయములు కొన్ని మనవారి పద్ధతులలో మిళితమైయుండినవి. యవనమతముపై వరాహమిహిరాచార్యునికి గొప్ప విశ్వాసము. యవన భాషాపదములను తన గ్రంథములలో నతడుపయోగించినాడు. యవనసంప్రదాయమునుండి నాభసయోగములను స్వీకరించి తన బృహజ్జాతకములో నితడు వివరించెను. గ్రహముల నైసర్గికమైత్రి విషయములో మహర్షి మతముకంటె యవనమతము భిన్నముగా నున్నది. గురుకుజులు సనాతన సంప్రదాయములో అన్యోన్యమిత్రులుగా నుండగా, యవనులు వారిని అన్యోన్యశత్రువు లనిరి. ఇట్లు పరస్పర విరుద్ధములగు సంప్రదాయములు రెంటిని వరాహమిహిరాచార్యుడు తన గ్రంథములో వరుసగా వ్రాసెనుకాని, ఏ పద్ధతినైనా తప్పనలేదు. భిన్నదృక్పథముతో చూచినపుడు కాని, భిన్నవిషయముల వ్యవస్థ యున్నపుడు కాని, ఈ పద్ధతులు రెండును సమంజసములే యని అతని యభిప్రాయము కాబోలును. తరువాతివారిలో కేశవార్కుడు దీనిని విపులముగా చర్చించి, వివాహపు పొంతనములను చూచు విషయములో గ్రహమైత్రిని చర్చించుసందర్భమున యవనసంప్రదాయమే ఆదరణీయ మనియు, వరాహమిహిరాచార్యుని కది అభిమత మనియు సయుక్తికముగా సాధించినాడు :—

"ఇద ముదీర్య వరాహమిహిరో చణో
నిజమతేన తు దూషితవాన్ పునః,
స బహుమన్యత ఏవ యథార్థకం
జయతి శాస్త్ర మిదం యవనేష్వపి."

(వివాహబృందావనము)

ఇంత ఏల? వరాహమిహిరాచార్యునికి యవనులపై నున్న గౌరవమునకు అతని బృహత్సంహితలోని యీ క్రింది శ్లోకమే సాక్షి :—

"మ్లేచ్ఛాహి యవనా స్తేషు,
సమ్య క్ఛాస్త్ర మిదం స్థితం,
ఋషివ త్తేపి పూజ్యంతే,
కింపున ర్దైవవి ద్ద్విజః."

క్రీ. శ. ౧౦ నుండి ౧౫ శతాబ్దముల కాలము మనదేశమున హోరాశాస్త్రమును పునరుజ్జీవింపజేసిన నూతనయుగ మనవచ్చును. ప్రాచీనతంత్రగ్రంథము లనేకములను సంశోధించిన భట్టోత్పలాచార్యునివంటి గ్రంథకర్తలు, ఖగోళగణితశాస్త్ర పారంగతులగు భాస్కరాచార్య ప్రభృతి శాస్త్రజ్ఞులు, జాతక కర్మపద్ధతినిగూర్చి విపుల పరిశోధనచేసి యుద్గ్రంథములను వ్రాసిన శ్రీపత్యాచార్యుడు మున్నగు హోరాతంత్రవేత్తలు జనించి శాస్త్రమునకు నూతనకళ నొసగినారు.

కాని, అప్పటికి వాడుకలో నున్న దశాపద్ధతుల వలన సాధించిన ఫలములు తరువాతికాలపు విమర్శకులకు కాలనిర్దేశవిషయమున సార్వత్రికముగా తృప్తి నిచ్చినవి కావు. దైనందినానుభవములను సూచించు దశాపద్ధతి అవసరమని వారికి తోచినది. యవనసంప్రదాయములో వాడుకలో నుండిన వర్షజాతక దశాపద్ధతిని వా రనుభవమునకు తెచ్చుకొన్నారు. అంతేకాక, ఈ పద్ధతిని విస్తరించి మాసదశ, దినదశ మున్నగు వివరములను గూర్చి విపులగ్రంథములనే వారు వ్రాసియుండిరి. అప్పటికి ఉత్తర హిందూస్థానములో మొఘలు సామ్రాజ్యము నాశ్రయించియుండిన అన్యదేశీయ సంస్కారము సయితము మనవారికి కొంత సాయపడియుండె ననుటకు సందియ ముండదు.

అప్పటి పరిశోధకుల నెదుర్కొన్న మరియొక సమస్య కలదు. జాతకమునందలి తన్వాది ద్వాదశభావములలో ఒక్కొక్కటి నానావిధవిషయములను తెలుపజాలిన వనుట సుప్రసిద్ధవిషయము. అట్టి భావములలో ఏదైనా యొకటి దుష్ఫలమును సూచించినపుడు, ఆ భావమునకు సంబంధించిన విషయము లన్నియు సార్వత్రికముగా విషమఫలము నిచ్చుట అనుభవవిరుద్ధ విషయము. ఉదాహరణార్థమై ఆరవభావమును తీసుకొందము. ఇది సామాన్యముగా ఋణ, రోగ, శత్రువులను తెలుపు ననుట సంప్రదాయము. ఈ భావము చెడినపుడు ఆరోగ్యము చెడుట, ఋణబాధ కలుగుట, శత్రుపీడ సంభవించుట— ఈ మూడుఫలములు సర్వసాధారణముగా వచ్చుట కష్టముకదా? ఇట్టి సందర్భములయందు భావమునకు చెందిన ఫలము దానికి సంబంధించిన నానా

విధ విషయములలో ఏ ప్రత్యేకాంశమునకు మాత్రమే అన్వయించునో, దానిని సూచించుటకు ఉపాయాంతరము కావలసివచ్చినది. పై ఉదాహరణములోని మూడు విషయములలో ఒక్కొక్కదానినిమాత్రము ప్రత్యేకముగా తెలుపు విశిష్టబిందువు కల దనుకొందము. అట్టి బిందుత్రయములో ఏది స్థానదృష్ట్యాదుల మూలమున దుష్టమగునో, ఆవిషయమునమాత్రము భావఫలము ప్రకటిత మగునని సులభముగా సూచించుటకు వీలు కలుగునుగదా? యవనపద్ధతి నాశ్రయించి ఇట్టి విశిష్ట బిందువులను సాధించి ఉపయోగించు మార్గములను ఆ కాలపు శాస్త్రజ్ఞు లలవాటుచేసుకొనిరి. ఈ బిందువులకే 'సహము'లని పేరు. భిన్న విషయములను సూచించుటకై రమారమి నూరుసహమములు సాధింపబడినవి. వీనికి సంబంధించిన యోగములనుగూర్చి విస్తారముగా మనవారు గ్రంథజాలమును నిర్మించినారు.

మఱియు, సనాతన సంప్రదాయములో గ్రహముల దృష్టికి మంచిదృష్టి యని, చెడ్డదృష్టియని భేదము లేదు. శుభగ్రహముల దృష్టి మంచిదే అనియు, పాపగ్రహముల దృష్టి చెడ్డదే యనియు వారు సిద్ధాంతీకరించిరి. ఆధ్యాత్మికదృష్టితో విమర్శించినప్పుడు ఈ వాదమునకు గొప్ప విలువ యుండవచ్చునేమో కాని, సామాన్యజనుల నిత్యజీవనమును గూర్చి చర్చించుపట్ల ప్రాపంచికదృష్టితో దీని నన్వయించుట చాలకష్టము. ఇంతే కాదు. స్థితివలననేమి, అధిపత్యమువలననేమి, పాపగ్రహములకు పైతము కొన్ని సమయములలో శుభఫలప్రదత్వము సనాతన సంప్రదాయమువా రంగీకరించియే యున్నారు. అట్టిచో, దృష్టికిమాత్రము, కొన్ని సందర్భములలోనైనా, శుభత్వమో, ఆనుకూల్యమో లేకుండుట నిష్పక్షపాతదృష్టి కల పరిశోధకులకు సమంజసముగా తోచినది కాదు. యవనసంప్రదాయములో కేంద్రదృష్టి శత్రుదృష్టి యనియు, కోణదృష్టి మిత్రదృష్టి యనియు వ్యవహారము. ఈ పద్ధతినే మనవారు స్వీకరించి దృష్టిబలాబల వివేకముగూర్చి పెక్కు సూత్రములనే వ్రాసిరి.

మఱియొక్కటి. వాడుకలో నుండిన పద్ధతిలో గ్రహము పూర్ణదృష్టిస్థానమునకు కొంత వెనుకయుండినా, ముందుండినా, ఫలస్వరూపములో వ్యత్యాసముండలేదు. బలపరిమాణములో మాత్రము స్వల్పభేదము చెప్పవచ్చునేమో కాని, వస్తుస్వభావములో మార్పులేదు. సమసప్తకదృష్టిని ౬ భాగలలో గ్రహ మభిలషించునప్పుడు ఆ దృష్టి నూటికి ౮౦ వంతులు బలము కలది యనియు, సమసప్తకస్థానమును దాటి ౬ భాగల దూరములో గ్రహమున్నప్పుడు ఆదృష్టి నూటికి ౯౪ వంతులు బలముకలదనియు శ్రీపత్యాచార్యుని మతము. అంతేకాని, ఫలస్వభావములో మార్పు సూచించబడలేదు. దృష్టిస్థానము నతిక్రమించిన గ్రహమునకు కాక, దాని నభిలషించు గ్రహమునకే ఫలప్రదత్వము యవన సంప్రదాయములో విశ్వసించబడుచున్నది. ఒక చిన్న దృష్టాంత మిది. అస్తమానము నభిలషించు సూర్యుడు త్వరలో మనకు రాత్రిని సంపాదించి యీయగలడు. కాని, అస్తమించియున్న సూర్యుడు మన కీయగల దేమియు లేదుకదా! అనుభవములో యవనసంప్రదాయమునకు విలువయున్నదని కనుగొన్న మనవారు దృష్టి ఫలనిర్ణయవిషయమున ఇత్థశాలాది యోగములు మన శాస్త్రమునందు చేర్చి శాస్త్రాభివృద్ధికి త్రోవ చూపినారు.

పైన సూచించిన యవన సంప్రదాయములకు మొత్తముమీద 'తాజక' పద్ధతి యని వ్యవహారము. జాతకమను పదమును వర్ణవ్యత్యయము చేసి ఎగతాళికై తాజక మని మనవారు పేరుపెట్టిరని కొంద రందురు. తాజకశబ్దము సామాన్యముగా మ్లేచ్ఛతురుష్కాదులను సూచించుచుండెనని క్రీ. శ. ౧౧ వ శతాబ్దపు సోమదేవభట్టుని 'కథాసరిత్సాగరము'లో ఈ క్రింది శ్లోకము తెలుపుచున్నది :—

"తత్ర తేనైవ సహితః పథి ప్రాప్తైశ్చ తాజకైః,
నీత్వా పరస్మై మూల్యేన దత్తోభూ త్తాజకాయసః
తేనాపి తావ ద్భృత్యానాం హస్తే కోశాలికాకృతే
మురవారాభిధానస్య తురుష్కస్య వ్యసృజ్యత"

(కథాసరిత్సాగరము-రత్నప్రభాలంబకము)

యవనాచార్యుడు పారసీభాషలో వ్రాసిన జ్యోతిశ్శాస్త్రమందలి వర్షజాతక సంప్రదాయమునకు తాజక మని వ్యవహార మున్నట్లు తన 'హాయనరత్న'

మన బలభద్రుడు నిర్వచించినాడు. ఇది యిట్లుండ నిండు. సూర్యభగవానుడే ఈ తాజకశాస్త్రమును యవనుని కుపదేశము చేసెనట!

"బ్రహ్మణా గదితం భానోః
భానునా యవనాయ యత్,
యవనేనచ యత్ప్రోక్తం
తాజకం తత్ప్రకాశితం."

అని 'రోమకుడు' సెలవిచ్చినాడట! ఈ రోమక మహాశయు డెవడో ఇటలీదేశపు సిద్ధాంతిగా నుండు ననుటకు సంశయముండదు. కానీ, ఇతనికి సయితము మన బ్రహ్మపై నంతి భక్తి! పోనిండు! ఇచట నొక చిత్రమైన ఐతిహ్య మున్నది. పూర్వ మెప్పుడో బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరులు ముగ్గురును సూర్యునికి శాపమిచ్చిరట! ఏల శాపమిచ్చిరో, సూర్యుని అపరాధమేమో తెలియదు. ఆ శాపఫలముగా సూర్యభగవానునికి మ్లేచ్ఛత్వము వచ్చెనట! పాపము! ఆ మ్లేచ్ఛరూపధారి సూర్యుడు ఇటలీదేశమందలి రోమకపట్టణములో ఈ తాజకశాస్త్రమును చెప్పెనట! మన పుణ్యభూమిలోనే చెప్పియుండకూడదా? ఆ సూర్యభగవానుడు చెప్పిన కారణమున ఈ తాజకశాస్త్రము పవిత్రము, అధ్యయన యోగ్యము అయినదట! ఈ క్రిందివాక్యములను గమనింపుడు:—

"శివవిష్ణుముఖ నిర్గశాపాత్
మ్లేచ్ఛతాధిగత తిగ్మరుచేః,
రోమకేచ పురి లబ్ధ మశేషం
తద్ద్విజాతిభి రతోధ్యయనీయం"

(హిల్లాజుడు)

"బహ్మద్వేషికరుమష్క సంభవ మిదం
తార్తీకకం విద్యతే
శాస్త్రం యద్యపి సద్ద్విజైరపి తథా
పఠ్యోత్యు పఠ్యం భవేత్."

(తాజకభూషణము)

ఇంతేకాదు. కలియుగమున తాజకశాస్త్రమే సత్యమని దాని ప్రామాణ్యము నుద్ఘోషించు శ్లోక మొకటి తాజక గ్రంథములలో నుదాహరించబడుచున్నది:—

"కృతే పైతామహం శాస్త్రం
త్రేతాయాం బాదరాయణం,
గార్గీయం ద్వాపరే ప్రోక్తం
సుసత్యం తాజకం కలౌ."

(జీర్ణతాజకము)

సనాతనాచారపరులగు మన ప్రాచీనులు శాస్త్రాభివృద్ధికై ఖండాంతర సంప్రదాయములను వాడుకచేసుకొని స్వమతమున చేర్చి వాని కెంతటిగౌరవము నిచ్చిరో చూపుట కింత చాలు ననుకొందును. వరాహమిహిరాచార్యుని కాలమునుండి మొన్న మొన్నటిదాక మన జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తల కిట్టి విశాలదృక్పథము పట్టువడియుండుట మన అదృష్టము. అట్లుకాక, "న వదేద్యావనీం భాషాం ప్రాణైః కంఠగతైరపి" అను ధర్మశాస్త్రవాక్యమునే వారు నమ్ముకొని యుండిరేని, మన దేశమున ఇప్పటి కెన్నియో శతాబ్దములకు పూర్వమే ఈశాస్త్రము రూపసామగ్రియలు లేకనశించియుండెడిది.

కాని, ఏమి కారణమో, ఇటీవల మన కార్తాంతికులకు ఇట్టి విశాలభావములు తగ్గిపోవసాగినవి. సత్యమును విచారించితిమేని, మునుపటికాలమునకన్న ఇప్పుడే మన కిట్టి విజ్ఞానాభివృద్ధి కార్యములకు హెచ్చుగా సౌకర్యము లున్నవనుట సర్వవిదితము. అట్లుండియు, నూతనోపాయముల పట్ల మనవా రిపుడు ద్వేషమో, వైముఖ్యమో చూపుచుండుట మాత్రము చింతాకరము. కావుననే శాస్త్రము క్రుప్పపట్టసాగినది. ఇతరశాస్త్రముల విషయమున సర్వతోముఖముగా వికాసము కలుగుచున్న ఈ కాలమున అతి ప్రాచీనమై వేదాంగముగా భావించబడుచున్న ఈ పవిత్రశాస్త్రము కళదక్కి నిద్రించుచున్నది. సామాన్యజనుల కింకను ఈ శాస్త్రముపై నభిమానము పోలేదు. వార్తాపత్రికలు 'వారఫలము'లకు చోటిచ్చుచుండుటే దీనికి నిదర్శనము. కాని, ప్రతిభావంతులగు విద్యార్థులు ఈ శాస్త్రముపట్ల ఔదాసీన్యమో, అవిశ్వాసమో చూపుచున్నారు. కళాశాలలు, విశ్వవిద్యాలయములు దీనికి అస్పృశ్యతాదోషము నంటగట్టినవి. మన కథ యిట్లుండగా, ఖండాంతరములలోని పండితు లిపుడు హోరాశాస్త్రవిషయమున విపులపరిశోధనలు సలుపుచున్నారు;

కళాశాలలు నెలకొల్పి విద్వత్సభలు స్థాపించినారు; అసాధారణముగా గ్రంథసామగ్రి పెరుగుచున్నది; అపూర్వవిషయము లెన్నో ఆ పండితులు కనుగొని సాధించినారు. వానినెల్ల మనవారు గమనించి ఉపయుక్తములగు అంశములను మన సంప్రదాయములో చేర్చుకొనవలసి యున్నది. నూతనోపాయములచే మన శాస్త్రమునకు వన్నె రావలసియున్నది. అట్లు కానిచో అది నిర్జీవమగుట తప్పదు.

మచ్చునకు కొన్ని ముఖ్యవిషయముల నిచట సూచించుచున్నాను :—

(i) దూరదర్శక యంత్రసాహాయ్యముచే నేమి, గణితశాస్త్రశక్తిచే నేమి, ఇంద్ర (నెప్ట్యూను), వరుణ (యురేనసు) గ్రహములను శాస్త్రజ్ఞులు కనిపెట్టి వాని దైనికచారమును తెలుపు సూత్రములు సిద్ధపరచినారు.* ఆగ్రహములయొక్క రాశిభావస్థితులు, దృష్ట్యాది యోగములు, గ్రహవేధలు మున్నగువాని మూలమున వ్యక్తిజాతకములందేమి, సంస్థాజాతకములందేమి కలుగు ఫలవిశేషములను గూర్చి విస్తారముగా గ్రంథములు వ్రాయబడినవి. జాతక ముహూర్త ప్రశ్న చక్రములలో ఈ గ్రహములను వదలివేయుటచే శాస్త్రదృష్టితో మనకు గొప్పనష్టము వాటిల్లినది. నిష్పక్షపాతదృష్టితో విమర్శించువారికి పైయర్థమందలి సత్యము విశ్వాసార్హముగా కానవచ్చుటకు సందేహము లేదు.

(ii) పై నూతన గ్రహములను మన జాతక చక్రములలో నుపయోగింతు మనుకొనుడు. సనాతన సంప్రదాయమునే ఆశ్రయించువారికి అప్పుడొక చిక్కు రాగలదు. ఏమనగా, దశలు కట్టునపుడు మన ప్రాచీన పద్ధతులలో ఈ నూతన గ్రహములకు స్థలము లేదు. ప్రాచీనులకాలములో నీగ్రహములు కనుగొనబడి యుండ లేదు కనుక, వానికి మన ప్రాచీనులు దశలలో చోటు చూపరైరి. నూతనగ్రహములకు ఫలము చెప్పి దశలలో మాత్రము వాని నుపయోగించకుండుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు. అగుటచే, పాశ్చాత్యులలో వాడుకలో నున్న దశాపద్ధతులనే మన మభ్యసించి వాడవలసియున్నది. రెండు శతాబ్దముల క్రిందనే మన దేశపు కార్తాంతికులు కొందరు కొంత కొంత పాశ్చాత్యదశాపద్ధతుల రుచి చూచినట్లు సూచనలు కానవచ్చుచున్నవి.

"జన్మతః ప్రాగ్వ్యలోక్య తృతీయే దినే,
చంద్రమాశ్చేచ్ఛుభై ర్వ్యక్త దృష్టో భవేత్,
జన్మతో స్త్వస్తి వర్షే తృతీయే శుభం
వాచ్య మేవం శుభై ర్బాలక స్యాస్యథా."

(సంకేతనిధి)

"ఏవం ప్రాగ్జన్మతస్సప్త
మేహ్ని భావి మితేదినే,
సదసద్దృష్టియుక్తేజ్యే
తన్మితేబ్దే తథా ఫలం"

(జాతకాదేశమార్గము)

పైశ్లోకములలో సూచింపబడిన సంప్రదాయమునకే 'దినవర్ష పద్ధతి' అనియు, 'దేవమానపద్ధతి' అనియు వ్యవహారము. ఇది పాశ్చాత్యులలో సర్వసాధారణముగా వాడుకలో నున్నది.

"ఏకాంశకేన గణయేత్ మనుజస్య వర్షాన్"

(మనుష్యజాతకము)

అను దశాక్రమము పాశ్చాత్యులలో ప్రచారములోనున్న 'ఏకాంశవర్ష పద్ధతి' అను దశాసంప్రదాయమును సూచించుచున్నది.

విమర్శించిచూచినచో ఈ రెండుపద్ధతులకు మూలసూత్ర మొకటే. దేవతల కొక దినమే మానవుల కొక సంవత్సరమని. ఈ సిద్ధాంతము మన ప్రాచీనులు బాగుగా నెఱుగుదురనుట కనేకనిదర్శనము లున్నవి. ఏడాది కొకమారు శ్రాద్ధముచేయుట, నాలుగుదినముల శిశువునకు, నాలుగుసంవత్సరముల బాలునికి సమాన ప్రక్రియతో బాలగ్రహశాంత్యాదులు చేయుట—ఇత్యా

* యమగ్రహ (ప్లూటో)మని నూతనముగా నొక గ్రహ మొకటి ౧౯౩౦ లో కనుగొనబడినది. ఈ గ్రహము యొక్క చారముపయితము ఖండాంతరముల వారి పంచాంగములలో ఇటీవల కానవచ్చుచున్నది. జాతకములలో దీని ఫలములను గూర్చి పరిశోధనలు జరుగుచున్నవి. దీనినిసైతము మనవారు మరవరాదు.

దులన్నియు ఈ సూత్రముపై నాధారపడినవే. అగుటచే, ఈదశాపద్ధతులు మన ప్రాచీనులకు తెలిసియుండలేదని తలచుట సాహసము. కాని, ప్రాచీన గ్రంథములలో వీని సూచన కానరాదనుట సత్యము. అనేక విషయములను రహస్యముగా నుంచినట్లు దీనినిసైతము ప్రాచీనులు దాచియుంచిరా! చెప్పజాలము. లేక, ఎన్ని తంత్రగ్రంథములు నశించినవో!

అది యట్లుండె. మనుష్య జాతకాదిగ్రంథములలో నీపద్ధతులు విపులముగా వ్రాయబడలేదు. అప్పటికి ఈ సంప్రదాయములు మనవారికి బాగుగా అనుభవమునకు వచ్చియుండలే దనుకొందును. ఇటీవల పాశ్చాత్యశాస్త్రవేత్తలు పై సంప్రదాయమును గూర్చి హెచ్చుగా పరిశోధనచేసి అనేకముగా పథకగ్రంథములు, ఫలగ్రంథములు వ్రాసియున్నారు. ఇది నిరాదరించినచో లోపము మన శాస్త్రమునకే. మహర్షులు చెప్పినదశాపద్ధతులు నిస్సారములని నా ఆశయము కాదు. నూతనోపాయములచే వాని కెట్లు మెరుగు పెట్టవలయునో, శాస్త్రవేత్తలు శోధించవలసియున్నదని మాత్రమే నా మనవి.

(iii) ఆధానలగ్నమునుగూర్చి మన ప్రాచీన గ్రంథములలో కొన్ని యంశములు కానవచ్చుచున్నవి. కాని, జాతకఫలాదేశవిషయములో ఆధానలగ్నము నుపయోగించు సంప్రదాయము నా యెఱిగినంతలో మన కార్తాంతికుల కిపుడు వాడుకలో లేదు. సత్సంతాన సౌభాగ్యఫలప్రాప్తికై ఆధానమునకు లగ్నమును నిర్ధరించుట మన మహర్షి సంప్రదాయ మనుట అందరు నెఱిగిన విషయము. కాని, ఇప్పటి సాంఘిక నాగరికతలో ఆధానకర్మకు లగ్నమే కాదు - దినశుద్ధి సయితము అక్కఱలేకపోవుచున్నది. పోనిత్తము. జన్మకాలమునకు ఆధానకాలముతోగల పరస్పరసంబంధమును గూర్చి పాశ్చాత్యులలో కొందరు మహనీయులు అపార పరిశోధనలు సలిపి నూతనాంశములను కొన్నింటిని కనుగొన్నారు. ఆధానకాలలగ్నచంద్రులతో జన్మకాల చంద్రలగ్నములకు ఒక నిర్ణీతసంబంధమున్నదని వారి సిద్ధాంతము. అట్లే, గర్భస్థపిండ ప్రథమచలనకాలము సయితము ఆధానజన్మకాలములతో సన్నిహితసంబంధము కలదని వారు నిర్ణయించినారు. గర్భస్థశిశువునకు కలుగు అంగవైరూప్యాదులు ఆధానలగ్నమునుండియే నిర్ణయమగుననియు వారు చూపగలిగిరి. ఇంతే కాదు. నిషేకకాలమునుండి ఆధానకాలమును, జన్మకాలమును సాధించుటకూడ సాధ్యమని 'బెయిలీ' అను బ్రిటిషు హోరాశాస్త్రవేత్త చాటిచెప్పుచున్నాడు. ఇట్టి జ్యోతిశ్శాస్త్రమర్మములు మన ప్రాచీనమహర్షులు బాగుగా ఎఱిగియే యుండిరి. కానిచో, నిషేకమునకు, ఆధానమునకు సుముహూర్తములు నిర్ణయించుపద్ధతికి వారంత ప్రాముఖ్యము నిచ్చియుండరు. ఇపు డాదృష్టి మనకు నశించినది. ఖండాంతరములవారి ఊహలు, సిద్ధాంతములు గ్రహించి మహర్షిమతములలో మన కిపుడు లభ్యములుగ నున్న సూత్రఖండములతో సమన్వయము చేయవలసియున్నది.

(iv) సామాన్యముగా మన ప్రాచీనగ్రంథములలో లభించు నుదాహరణములను గమనించినచో, లగ్నమును రాశి, భాగ, కల, వికలలుగా విభజించి— అనగా, రాశిని ౧,౦౮, ౦౦౦ పాళ్లుగా విభాగము చేసి యనుట — భావకుండలిలో నుపయోగించు నాచారము మన ప్రాచీనులకు వాడుకలో నుండినదని స్పష్టమగును. కాని, ఇపుడు సర్వసాధారణముగా కేరళరాశికుండలిలోనే మన జ్యోతిష్కులు, గ్రంథకర్తలు కాలముగడపుచున్నారు. ఇట్టి అభ్యాసము మన ప్రాచీనులదృష్టికే క్షంతవ్యమని తోచదు. ఇట్టి ఆచారము ప్రబలుకొలది గణితసాధ్యములగు ప్రాచీనపద్ధతులనేకములు మనలో అడుగంటినవి. లగ్నము, దశమకేంద్రము, ఏ అక్షాంశకైనా, సులభముగా భాగకలలలోనైనా సాధించుటకును, దైనందిన స్ఫుటగ్రహచారమును భాగకలలలో గుర్తించుటకును పాశ్చాత్యులుపయోగించుచున్న పథకగ్రంథములవంటివి మన శాస్త్రవేత్తలుసయితము సిద్ధపరచుట అత్యావశ్యకము.

ఇంతే కాదు, అతిసూక్ష్మముగా లగ్నాదిభావములు సాధించవలసియుండుటచే, జన్మకాలమును శుద్ధముగా సవరించుట తప్పనిసరి యగుచున్నది. లగ్నశుద్ధిక్రమమునుగూర్చిన సూచనలు కొన్ని ప్రాచీన

గ్రంథములలో కానవచ్చుచున్నవి. కాని వాని ప్రయోగ సంప్రదాయము నశించిన దనవచ్చును. వాడుకలో లగ్నశుద్ధికై కొన్ని పద్ధతు లుపయోగింపబడు చున్న వన్నమాట వాస్తవమే. కాని, అవి విమర్శనసహములు కావు. పాశ్చాత్యులలో లగ్నశోధనవిషయమున కొన్ని గణితపద్ధతులు ప్రచారములో నున్నవి. వీనిని గూర్చి ప్రత్యేకగ్రంథములే కలవు. ఈ పద్ధతులను గ్రహించి మన ప్రాచీనగ్రంథములలో సూచింపబడిన మార్గములతో వీనిని సమన్వయపరచుట ముఖ్యము.

(౫) ఋతుధర్మము లిపుడు మారిన వనుట సుప్రసిద్ధవిషయము. అనగా, ఋతుచక్రముతో మనము వ్యవహారములలో నుపయోగించుచున్న సంవత్సరచక్రమునకు పూర్వముండిన సంబంధము ఇపుడు వ్యత్యస్తమైనదనుట. ఋతుచక్రమునందలి మార్పులననుసరించియే భూదేవి జీవితమున మార్పులు వచ్చుచున్నవి కదా? భూగోళవాసులగు మన జీవితముపైన సయితము ఋతుచక్రమునందలి మార్పులకు వ్యాప్తియుండుట తప్పదు. ఈ ధర్మమును విశ్వసించితిమేని, మన జీవితములకు సంబంధించిన జాతక చక్రములను ఋతుచక్రముతో సర్వదా సమంజస పడునట్లు సరిచూచుకొనుట యుక్తియుక్తముగా తోచకమానదు. పాశ్చాత్యు లుపయోగించు జాతక చక్రము ఋతుచక్రముయొక్క మార్పునకు సవరించబడినదే. మన ప్రాచీనులలో కూడ ఈ పద్ధతిని (అనగా, సాయనపద్ధతిని) వశిష్ఠాదిమహర్షులు కొందరు స్వీకరించియుండి రనుటకు సూచనలు కానవచ్చుచున్నవి.

"ఉత్తమాం రాశిసంక్రాంతిం
కేచి దాహు ర్మనీషిణః,
నైత న్మమ మతం; యస్మా
న్నస్పృశేత్ క్రాంతికక్ష్యా,
చలసంస్కృతతిగ్మాంశో
స్సంక్రమో య స్సుసంక్రమః,
అజాగళ స్తనవత
రాశిసంక్రాంతి రుచ్యతే."

అని వశిష్ఠమహర్షి నిరయనపద్ధతిని (అనగా స్థిర ఋతుచక్రపద్ధతిని) హేళనము చేసెనట! మఱి, ఏమికారణమో కాని, నిరయనపద్ధతి మనదేశమున గట్టిగా పాదుకొని ఊడలు పారినది.

ఈ నిరయనపద్ధతిలోనైనా మన పండితులలో ఐకకంఠ్యము లేదు. ఇప్పటి కయనాంశ లెన్ని యను విచారమున ఏడెనిమిది భిన్నసంప్రదాయము లున్నవట! ఏసంప్రదాయమువారి కాసంప్రదాయమే సర్వోత్తమమైనది. ఈ భిన్న సంప్రదాయమువారు నల్గురొక వ్యక్తికి జాతకము వ్రాసినచో, ఆ నాలుగుజాతకములు ఒక వ్యక్తివేయని గుర్తించుట కష్టముగు పరిస్థితి యేర్పడినది. ఇది శాస్త్రదృష్టిలో అవ్యవస్థ. ఈ విషయమున సయితము పరిశోధన జరుగవలయును.

ఇప్పటి కింత చాలును. చెప్పవచ్చినదేమనగా, ఇప్పటి జ్యోతిష్కులు శాస్త్రాభివృద్ధినే ప్రధానముగా మనస్సున నుంచుకొని, అన్యదేశీయుల సంప్రదాయములపై, యుక్తులపై అసూయను మాని, నిష్పక్షపాత విశాలదృష్టితో పరిశోధనలు సలిపినేని, మన దేశపు హోరాశాస్త్రసంస్కారము ప్రపంచమున వన్నెకెక్కగల దనుటకు సందియ ముండదు.

ఒక్క మనవి. అన్యదేశీయుల శాస్త్రములే పరమప్రమాణములని నా అభిప్రాయ మనుకొనరాదు. పాశ్చాత్యు లింక వేయిసంవత్సరములు కష్టపడి శోధనచేసి కనుగొనగల ప్రకృతిధర్మరహస్యములు మన ప్రాచీనమహర్షుల సూత్రములలోనే చూడవచ్చు నను ఆశయో, అభిమానమో, గర్వమో నాకు సయితము సమృద్ధిగా నున్నది. కాని, ఇప్పటి మన సంకుచితదృష్టి ప్రాచీనసూత్రములను అర్థము చేసుకొనుటకు చాలలేదు. కాక, ప్రయోగసంప్రదాయము లనేకములు ఖిలము లయినవి. ఇట్టి స్థితిలో, మనకిపుడు లభించిన విజ్ఞానమే, దొరకిన గ్రంథములే చాలు ననుకొను యథాలాభ సంతుష్టి అనర్థకరము. దృష్టాంత మొకటి చూపి చాలింతును.

మన దక్షిణదేశములో సర్వసాధారణముగా వాడుకలో నున్నది ఉడుదశ యను నామాంతరము గల వింశోత్తరీపద్ధతి. నక్షత్రముల పేర్లు చెప్పగలవారందరు ఈ దశను గురించిన అంశములను కొన్నింటి

నైనా ఎఱుఁగుదురు. జ్యోతిష్కుని వద్దకు వచ్చి, నాకు ఫలానాదశ ఎప్పుడు వచ్చునని అడుగుట ఆచారమైనది. కార్తాంతికులు చేయు ఫలాదేశమంతయు సామాన్యముగా ఈ దశాపద్ధతి ననుసరించియే. సరికదా ? జ్యోతిషాచార్యు డనదగిన వరాహమిహిరుడు ఈ దశ పేరైనా చెప్పలేదు. కల్యాణవర్మ సృష్టిలో దీనికి విలువ కానరాదు. ఇప్పుడు మనవారు నమ్ముచున్నంత విలువ ఈ దశాపద్ధతికి వాస్తవముగా నుండెనేని, ఆ మహనీయులు దీనిని నిరాదరించుచుండిరా? దీనికి వచ్చిన ప్రఖ్యాతికంతయు ప్రబలకారణము ఇది పరాశరప్రోక్తమనుట. "కలౌ పారాశర స్మృతిః" అని స్మృతులలో పరాశరస్మృతికి వెలయుండగా, "కలకంతా ఒకటే సూత్రే" మను సామెతచొప్పున జాతకవిషయమున సహో పరాశరవాక్యమే పరమప్రమాణ మనవలయునా? అసలు, ఆ పరాశరగ్రంథ మేదో నిర్ణయించుట అసాధ్యము. క్రీ. శ. ౧౦ వ శతాబ్దమువాడగు భట్టోత్పలాచార్యునికే ఆ గ్రంథమును చూచు భాగ్యము లభించలేదట! అప్పటికే అది నామావశిష్టమై యుండినదేమో ? ఇప్పుడు మనకు దొరకుచున్న 'బృహత్పరాశరహోర' అను గ్రంథ మొక పెద్ద 'కలగూరగంప'. శైలినిబట్టి, విషయవిభాగమునుబట్టి చూచినచో, ఈ గ్రంథమున కంతయు ఒకడే కర్తయని నమ్ముట కష్టము. భిన్న భిన్న మతముల సంప్రదాయములనేకములు పూర్వాపర సంబంధముపై దృష్టి లేక గందరగోళముగా ఈ గ్రంథములో ఇముడ్చబడియున్నవి. కొన్ని విషయములు దుర్గ్రాహ్యములుకూడ. ఇది యిట్లుండనిండు. ఈ గ్రంథరాజములో వేరువేరురకముల నలుబదిరెండు దశాసంప్రదాయములు చెప్పబడియున్నవి. అన్నింటిలో ఈ వింశోత్తరీదశ ఒక్కటి. ఇదియే సర్వోత్తమమనికాని, సమస్తమానవులకు ఇదియే ఫలించునని కాని ఆ గ్రంథములో కానరాదు. విశేష మేమనగా, ఏయే యోగము కల జాతకమునకు ఏ దశాపద్ధతి నుపయోగించవలెనో, ఆ నిర్ణయమునుగూర్చి అనేక సూత్రము లీగ్రంథములో వ్రాయబడినవి. ఈవింశోత్తరీదశనుగురించి నయితము అట్టి నిబంధన యొకటి ఈ గ్రంథములోనే చూడగలము. ఇట్టి పరిస్థితులలో, ఏ జాతకమునకైనాసరే, ఈ దశాపద్ధతినే ఉపయోగించుట శాస్త్రసమ్మతమా, పరాశరప్రీతియా ? 'గతానుగతికో లోకః' అను న్యాయము తప్ప వేరుమర్మ మిందులో కానరాకున్నది. విద్యార్థుల ఉపయోగము కొరకైనా, దీనిని శాస్త్రజ్ఞులు పరిశోధించనక్కర లేదా ?

ప్రాచీనసంప్రదాయములను వదలుట ధర్మము కాదనుట సత్యమే. కాని, వానిని విమర్శించి శోధించి వాని నంటియున్న మాలిన్యమును నూతన సంస్కారములచేత తొలగించుట అధర్మ మనరాదు. ఇతరుల అభిప్రాయములతో మన పద్ధతులను పోల్చిచూచినపుడే మన సంప్రదాయమందలి లోటుపాటులు మన కర్థమగును. వలసినచోట్ల తగిన సంస్కారమును చేసుకొను నేర్పు మన కలవడగలదు. అనూచానకాలమునుండి మన ప్రాచీనులు శాస్త్రవిషయమున ఈమార్గమును చూపినారు. నేడు నయితము మన పండితు లీకార్యమునకు ముందంజవేసి భారత జ్యోతిశ్శాస్త్రమునకు కీర్తి దెత్తురని ఆశ.

"పురాణ మిత్యేవ న సాధు సర్వం
నచాపి కావ్యం నవ మిత్యవద్యం,
సంతః పరీక్ష్యాన్యతర ద్భజంతే
మూఢః పరప్రత్యయనేయబుద్ధిః"

(కాళిదాసమహాకవి)

'మా విద్విషావహై'

(రేఖా చిత్రం)

*

= శ్రీ హనుమచ్ఛాస్త్రి =

పగలు...ఒంటిగంట—

వార్తలు మోసుకువచ్చే పాడుగాలి కాగితాలు...నురుగులు కక్కుకుంటూ పరుగెత్తుకువచ్చి... ఎదుట...నించున్నాయి.

తేరి చూశాను.

కళ్లు భగ్గుమన్నాయి.

అంతే.........

అడ్డంగా...నిలువుగా—

రెక్కలు తొడుక్కున్న క్రౌర్యంలా—

బాకులు...ఎగురుతున్నాయి.

'ధన్...ధన్...ధనా'

తుపాకులు పేలుతున్నాయి.

చుట్టూ తుపాకిమందు...క్రూరవాసన.

ఎగిరిన పాగాలు—

ఇగిరిన గొంతుకలు—

చిదికిన గడ్డాలు—

విచ్చిన గుండెలు—

తిరిగే కన్నులు—

ఒరిగే దేహాలు—

పాలరంగు పాపలబుగ్గల్లో...

ఏనుగుదంతపువన్నె ఆడపడుచు...వక్షంలో...

బాకులు గుచ్చిన నెత్తురు...

బుసబుసలు...

అన్నిటిలోంచీ ఒక్కటే రంగు... నెత్తురు...

దిక్కుమాలిన రక్తానికి ... వర్ణ భేదం లేదు గాబోలు !!

అరకే—

చూశావా !

అన్ని కళేబరాల గాయాలూ...ఒకేఒక్క ఆఘాతమై...ఆ తల్లి దేహవల్లి నుంచి...ఎట్లా...రక్తపు చారికలుగా దిగజారుతున్నాయో—

అయ్యో—

తలమీద బలమైన లాఠీ విరిగింది.

కళ్లల్లో చీకట్లు—

అల్లా !

అల్లాః చూడు.

***

మాడుకందకేళ్లు—

వెనక్కి ఒదిగిఒదిగి తప్పుకున్నాయి.

అద్భుతపరిమళాలు వెదజల్లే...అగరుపొగ—

పల్చని నల్లకలువరేకురంగు సోగసుతీగలుగా సాగి...ధూమకరండకం నుంచి లేచి...ప్రాంతభూమిని మత్తులో ముంచుతోన్నది.

ఆ చంద్రశిలా మహారాజప్రాసాదంలోకి... నడువు...భయం లేదు.

భారతచక్రవర్తి మహేంద్రవైభవోపేత సభా భవనంలో...కాలు పెట్టు.

గోడలమీద శిల్పాల్లో నిలిచి...రంగురంగు ఈ రెండలు కాసే పద్మరాగగోమేధికమాణిక్యాల వెలుగుకు కళ్లను సర్దుకుని...నెమ్మదిగా ముందుకు కదులు—

వజ్రాల అంచులతో మరకతాల తరులతోడి మధ్యచిత్రాలతో ధగధగ మెరిసే...విశాల రత్నకంబలం మీద...

తెల్లపట్టు మస్నద్‌ను ఆనుకొని...

శ్రీ షాజహాన్ చక్రవర్తి—

పక్కగా—

చక్రవర్తి ప్రియపుత్రుడు...దారాషుకో...

కావ్యకళాప్రియుడు...

చక్రవర్తి...చిటికనవేలి నీలపు ఉంగరం ... చరాలున మెరిసేలా ... సవిలాసంగా ... హుక్కా అందుకుని...రెండుగుక్కలు పీల్చి...సన్నజాజుల... కటుగంధధూమలతలను నెమ్మదిగా ఊదుతున్నాడు—

మంత్రి సామంతాదుల...శుష్క రాజనీతి... ఎరుగని శాంతమధురవాతావరణం.

ఆ విశాలసభాభవనంలో—

మూడవ సభ్యుడు—

ఒక మధురశ్రోత్రియమూర్తి—

మేలిమిబంగారపు తీగతో చుట్టిన...రుద్రాక్ష కాళంలోని...వజ్రం...అతని మెడమీద...ధగధగ మెరుస్తున్నది.

చల్లని శ్రీరాగంతో...

మెల్లగా...అంటున్నాడు.—

తదవధి కుశలీ...

పురాణశాస్త్రస్మృతిశతచారువిచారజో వివేకః

యదవధి న పదం దధాతి చిత్తే

హరిణకిశోరదృశో

దృశో ర్విలాసః.

"అచ్ఛా...బహుత్ అచ్ఛా"

ఆ కవితామాధుర్యానికి...కుడ్యరత్నచిత్రాలు... కిలకిలమన్నాయి.

సౌధోపరిభాగంలోని...గులాబీ మేలిముసుగుల మృదుకంకణనిక్వాణం ముఖరితమైంది—

పాదుషా...పెదవివద్దకు తెచ్చిన హుక్కా... ఆపి...

మహాకవీ!

జగన్నాథా!

పండితరాజా!

మూగవోయిన ఈ రంగురాళ్లు కావు...మా సభాభవనరత్నాలు—

మీరు మా సభామందిర...దివ్యరత్నం!

తన చేతులతో...మహాకవిచేతులను... ఆప్యాయంగా అందుకున్నాడు.

తళతళమనే రెండు ఆనందాశ్రువులు... మొగల్ సార్వభౌముని...కళ్లల్లో...మెరిసి చెక్కిళ్లమీదుగా జారాయి.

* * *

"ఏతీరున నను దయజూచెదవో

ఇనవంశోత్తమ రామా!

నా తరమా........."

జైలుగోడలు జాలితో చెమర్చాయి.

అతని విశ్వాసానికి...జైలుతలుపు...ఉక్కుకడ్డీలు నిశ్వసించాయి. కాని—

అది దైవకిది ?

అధికారదుర్వినియోగం —

....

కాదులే—

అంధవిశ్వాసం.

....

తప్పు

....

ఆత్మత్యాగం.

నవాబుసవంతో...కాఫిర్ గుడిగోపురాలు...

కదూ ?

తహసీల్దారుతల...ఎగిరిపోతుంది.

పాపం—

....

"ఖోలో"

"...దర్వాజ్ ఖోలో—"

కారాగారపు ఉక్కు తలుపులు...లోభిపిడికిలి
లా...బద్ధకంగా తెరుచుకున్నాయి.

"గోపన్నా...భాయీసాబ్ !"

"ప్రభూ, ప్రభూ, వచ్చావా ?...రామా !

నయనాభిరామా !

పట్టాభిరామా !

దయచేశావా ?...ఇప్పటికి"—

"గాభరా వద్దు...భాయీ !

నన్ను చూడండి—

గోల్కొండ...

నీ మీద వాదులు...విని బందీలో వేశాం."

"ప్రభువులు...తల తీయించండి. నా భద్ర
మూర్తిని...త్వరగా చేరుకుంటాను."

"తొందరవద్దు...

తప్పులు చెయ్యడం ఎంత సహజమో, దిద్దుకోవ
డం అంత సులభం—

ఆలుబిడ్డలకోసం...నీ భోగంకోసం ... చెయ్య
లేదు. నిజం.

అల్లా ఆజ్ఞ...
నీ చేతిమీదుగా ఖర్చుపడింది.

ఫర్వాలేదు.

మీరు కట్టించిన గుడి అందం చూశాను.

కాఫిర్ ద్వేషం లేదు. ఖుషీ కలిగింది.

ఇక మీకు స్వేచ్ఛ...

నీ రాముడిలో అల్లాను...చూస్తాను."

....

బందిఖానా ...హఠాత్తుగా...భద్రాచల......
రామాలయం.

శ్రీరామనవమి...గర్భాలయపు గంటలు...

అమోఘంగా...మోగుతున్నాయి.

చిరునవ్వులో...వింటూ

ఎదుట...నిలిచిన...

గోల్కొండనవాబు—

తానీషా !

* * *

అదిగో—

నిషాపురి !

పారశీక సుందరసీమలు—

ఆ ఉద్యానవనంలో...విరితుబూసిన ... కొమ్మ
లతో ఊగే గులాబిపొదలవద్ద...

ఎవరు వారు ?

తెల్లని అంగరఖాలో...మెరిసే...

పండుతమలపాకు రంగు......పచ్చని...శరీరం.

పండిన గడ్డం.

విజ్ఞాన సీమల్లో...విస్తరించిన...రెండునేత్రాలు.

లోకాతీత సుందరానుభూతులు...చూపించే...
రెండుదీపాలు.

....

ఒక పద్యాల పుస్తకం—

ద్రాక్షారసంతో...నింపిన...రెండుహూజాలు.

ఒక సరకం—

ఎదుట—

....

"అచ్ఛా—

స్వేచ్ఛాజీవి !"

....

ప్రక్క—

కూజా సవరించి...అమృతం వడ్డించే పారశీక
మోహిని...

ఆమె చక్కని నేత్రాల నీడలతో...ఆ మధువు
మరీ మత్తుగా తియ్యగా ఉందా ?

సాకీ !

ఆ మోహిని...

కోటిమొగలిపూల నునుపుతో పొంగే వక్షం
అతని మీదకు వంచి...ఇంకొక చషకం మధువునింపి...
అమరమాధురులు ఒలికించే అతని పెదవులకుఅందించి—

నవ్వింది.

అతడు—

తెల్లని ఆమెనవ్వును—

ఎర్రని మధువును...
త్రాగి...మైకంతో కన్నులు అరమోడ్చి...
"అచ్చరవంటి నెచ్చెలి...
రసాంచిత కావ్యము.
కెంపు పానకంబు...
ఇచ్చుగ...ఆమనిం దొరకకేని...
మసీదుల గుర్ల దాస్యమున్—
మెచ్చక—
ముక్తులై—
సుఖముమీర చరింతురు...
జాగరూకులై..."
....
"భేష్...భేష్"
....
ఎవరు వారు ?
పూర్వం—
నిషాపూరు ఉండి చెరిగిపోయిన చోటు—
ఒక విశాలజీర్ణోద్యానం—

ఏవేవో పర్షియాముసలిచెట్లు...ఎత్తుగా పెరిగి ముసురుకొనే జ్ఞాపకాల బరువుతో...నెమ్మదిగా... తలలు కదుపుతున్నాయి.

చల్లని చెట్లనీడల్లో...బతికినవాడు భరించలేని నిశ్శబ్దమృత్యుశైత్యం—

ఎదుటిగోడను ఆనుకొని...ఒక జీర్ణమైనసమాధి—

గాలికి కదలే ఉన్నతవృక్షాగ్రాలనుంచి...

చెట్లను పెనవైచుకున్న తీగలకొనలనుంచి... ఉండిఉండి ఆకులూ...పూలూ...

ఆ సమాధిమీద రాలుతున్నాయి.

నలుగురు—

ఆధునిక భారతీయకవులు—

స్విన్న వదనాలతో...ఆర్ద్రనయనాలతో ఆ సమాధిముందు...చేతులుమోడ్చి...నిలుచున్నారు.

ఒక గొంతు...

ఆ మృతనీరవప్రకృతికి...ఊపిరి కల్పిస్తూ, పలికింది—

....
"ఓయీ ఉమ్రఖయాము!
నీవు చని ఎన్నో ఏండ్లు పూండ్లారెను;
లేబ్రాయంపుం జెలి సాఖియున్—
ధరణీ గర్భంబందు నిద్రించె;
గుత్తే యాపట్టక నీ నిషాపురము...
జీర్ణించెం గదా!,
నీదు గోరీయైనన్ వదలున్,
రుబాయి తోకటే...
స్మృతిశేషాంకమై నిల్చెడున్."

* * * *

ఎక్కడి పారశీక దేశం ?
ఎక్కడి భారతీయ సీమలు?
ఏ హృదయానురాగ బంధం—
ఇద్దరినీ...కలిపిందో—

***

గ్రామంలో రంజాన్ పండుగ—బ్రహ్మాండంగా జరుగుతున్నది.

వాడవాడలా...హిందూ పులులు ... ముసల్మానుల్లో...ములిగి చెలగి ఆడుతున్నాయి.

పీర్లకు దండంపెట్టుకున్న అమాయికపు శేరం టాళ్లు...పసుపు కుంకాలు, పళ్లు......మొక్కుబడి చెల్లించి మరలుతున్నారు.

విద్యాలయానికి వెడుతూ...మసీదు దగ్గరికి వచ్చాను.

రంగు చెమ్లాలు...

ఫెజ్ టోపీలు—

అంగరఖాలు—

ముస్లిం యువకులు...

ఉత్సవంగా ... ఉత్సాహంగా ... ఎదురువస్తున్నారు.

మసీదులోంచి ... మంచిరకం అగరొత్తుల... వాసన...గాల్లో కలిసి సుఖంగా ఒస్తోంది.

హఠాత్తుగా...కల్లోలం...

చిటికెలో పెద్దధూళి...

ధూళిని మించిన కేకలు...

అలజడి...అల్లరి.

కారణం తెలియదు...

పదులు...వందలు...దిక్కు తెలియని ధూళిలోకి పరుగెత్తుతున్నారు.

లాఠీల టకటకలతో ... చెవులు చిల్లులు పడుతున్నాయి.

ఆక్రోశాలు ... హాహాకారాలు...

కోపాలు...శాపాలు...

పాగాలు...ఎగిరాయి.

టోపీలు...చిరిగాయి.

ధూళితెర...భయంకర జాతిద్వేషంలా ఆకాశానికి లేచింది.

తెలవని తలంపుగా...

కల్లోలంమధ్య...నేను.

తెర కవతలనుంచి ఒక జనప్రవాహం...

ముందుకు దూసుకున్నది.

మసకలో...

దృశ్యాదృశ్య...

పరిచిత...

ముస్లిం యువకులు...

ముగ్గురు.

మస్తాన్ —

మహబూబ్ —

రహిమాన్ —

...........................—

చరాలున...ఒక బాకుచేయి...ధూళిని చీల్చుకొని...నా గుండెకు సూటిగా...వచ్చింది.

బాకు పిడికిలివెనక—పచ్చని షెర్వాణీతో—దూసుకువచ్చే శరీరం...దగ్గరకు వచ్చింది—

"మస్తాన్!"

కెవ్వున అరిచాను.

ఎదుటికళ్లలోని ఎరుపు తెల్లబోయింది.

గొంతు ఒణికింది.

"మాస్టరు సాబ్!!"

"ఇదిగో...గుండె...ఆలోచించకు. నీ చెయ్యి మంచిది."

ఎదిరిని దహించే చిరునవ్వు—

"మీరా?!"

పాపం. తడికళ్లు తుడుచుకుంటున్నాడు.

రెండు లాఠీలు...తలదాకా...వెళ్లి ... హఠాత్తుగా...ఆగాయి.

గట్టిగా నవ్వాను.

"క్షమించండి"

"నమస్కారం, నమస్కారం."

"పిచ్చివాళ్లు..."

గట్టిగా కౌగలించుకున్నాను.

"సహనా వవతు—

మా విద్విషావహై"

కిలకిల నవ్వారు.

* * * *

కళ్లు విప్పాను.

భారతపటం నుదుటిమీద—

గాడినగాయాల్లోంచి—

వేడివేడి నెత్తురు చుక్కలు...

అంకితము

●

= శ్రీ సుందరాచారి =

నీ చెంత కూర్చుండ
నిముసంపు చనువు
దయసేయు మందురా—
తక్కుపను లెల్ల!
అవల చేసెదగాని
అందు కేమిపుడు ?

నీమోము గనకున్న
ఏమేమొ యయిపోయి
విశ్రాంతి లేక యెద
విసుగు; నాపనులు
కడలేని కడగండ్ల
కడలిలో పాటాను.

వచ్చె ముర్మురులతో,
వెచ్చటూర్పులతోడ,
వచ్చె గ్రీష్మము నా *
వాకిమ్ము చెంత—

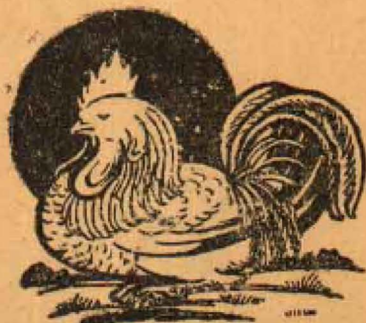
పూపొదరుకొలువులో,
పూలగుబురులలోన,
ఆనందముగ తేటు
లాలపించెడు చూడు !

నిశ్శబ్దముగ పొంగు
నీ విరామపు వేళ,
జీవితాంకితపదము
చెవి కింపుగా పాడ,
కనుమూసి కూర్చుండ
కాల మిదియేరా !

నీవు నా యెదుట—
నేను నీ యెదుట....

---

* రవీంద్రునికి తెనుగు.

విద్యుల్లోకము

= శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి =

నవీనవిజ్ఞానము

౧

భూమిని ద్రవ్వచు లోలోఁతులకుఁ బోయినకొలఁది మన కంటికి కొన్ని పొర లగుపడుచుండును. ఆరీతిగనే వాయు మండలములందును కొన్ని పొరలు యంత్ర సాహాయ్యమునఁ గనఁబడు నని నవీన వైజ్ఞానికులు రుజువు చేయుచున్నారు.

పృథివిమీఁద సుమారు పంద్రెండు కిలోమీటర్ల * పర్యంతము ఒకపొర కలదు. దేశకాలభేదముల ననుసరించి యీ పొర ౫ మైళ్ళు మొదలుకొని ౧౦ మైళ్ల వఱకును వ్యాపించియుండు నని కొందఱు కనుఁగొనిరి. వాయుస్తరములలో దీని విస్తృతి కొలఁది. అయినను ఇచట వాయవ్యములగు పదార్థములలో నూటికిఁ దొంబది పాళ్లున్నవి. దానఁజేసి అన్యస్తరములకంటె నీస్తరము సాంద్రతమము. ఇచట ఆక్సిజని, నత్రజని, ఆవిరి మొదలగు ద్రవ్యములు క్షీరనీరన్యాయమునను, జలతైలన్యాయమునను కలగూరగంపగాఁ గలసి యున్నవి. ఈ స్తరము భూదేవిని జిలుగుసెల్లావలె సంపూర్ణముగాఁ గప్పియుండుటచే భూమిమీఁద నేప్రాంతమున నెంత వేడిమి కలదో అంత వేఁడిమిని ఇది గ్రహించును. సూర్యకిరణములచే వేడి యెక్కిన భూమితో సామీప్య సంబంధమువలన నిచటి ఆక్సిజని మొదలగు వాయువు లెల్లపుడును సీసాలో నీరువోసి గలపరించినటు లగుచున్నవి. ఏ గ్యాసునందేని వేఁడి యెక్కుడగుచో నచటి అణువుల చలన మెక్కుడగును. కావున ఈ పొరలోని పవనాణువు లప్పనము తప్తములై పదపడి క్షుబ్ధములై నలుదెసలకును, క్రిందు మీఁదులకును పరుగు లిడుచుండును. సుమారు ఈ పదిమైళ్ళ ప్రదేశములో ఎత్తునకుఁ బోయినకొలఁది గాలి పలుచబడుటయు కాక చల్లఁబడియు నుండును. ఇది వాత్యలకును వానలకును, నీరదములకును నిర్ఘాతములకును క్రీడారంగము. తాపము కలిమిని తాపమండల మనియు, క్షోభము కలిమిని క్షుబ్ధ మండల మనియును దీనికి పేరు (Troposphere).

* ఒకకిలోమీటరు $\frac{5}{8}$ మైళ్ళు. కాగా $\frac{5}{8} \times 12 = 7\frac{1}{2}$ మైళ్ళు

స్థి ర మం డ ల ము

తాపమండలమున కెగువ ఇంచుమించు నాల్గు మైలు మొదలుకొని ఒకటిన్నర మైలు వఱకుఁ గల ప్రదేశమున నీతాపము హఠాత్తుగా ఆఁగినటులు కనుఁగొందుము. ఇచటి యాకాశము చిరనిర్మలము. ఇచట మబ్బులు లేవు. వేఁడిమి సుమారు ౮౫ డిగ్రీ సెంటిగ్రేడ్. కావున దీనికి స్థిరతాప మండల మని పేరు (Tropopause).

హి మ మం డ ల ము

తాప మండలమున పయిఁ బయికిఁ బోయినకొలఁది గాలి చల్ల చల్లగ నగును. హిమమండలమున నటులు కాక పయికిఁ బయికిఁ బోయిన కొలఁది గాలి వేఁడివేఁడిగ నగును. ఇచట వేఁడిమి సుమారు ౫౫ డిగ్రీ సెంటిగ్రేడ్. సముద్రము మీఁది ఒత్తిడిలో పదునొకండవవంతు ఒత్తిడి యిట నుండును.

భూపృష్ఠము ౯ మైళ్ళు మొదలుకొని ౬౦ మైళ్ళవఱకును హిమమండల వ్యాప్తి. ఇచటనుండి వాయువు లన్నియు విభక్తము లగుట కారంభించును. ఉదజని, నత్రజని మొదలగు బలువుకల వాయువులు ఇటనుండి ఉదకబిందువుల వలెఁ గ్రిందికిఁ బడఁదొడఁగును. హీలియమ్, హైడ్రొజెన్ మొదలగు తేలిక గాలులు మీఁది మీఁదికిఁ దేలాడుచుఁ బోవఁదొడఁగును.

ఇది మేఘరాజ్యమున కావలిది గాన నిట నున్నచో సూర్యనక్షత్రాదుల దర్శన మెల్లయపుడు చేసికొన వచ్చును. ఇచట మబ్బు లుండవు గాన వానలు నుండవు. ఇట నుండి చూచినచో ఆకాశము కారునలుపుగాఁ గానిపించును. భూమి చెట్టుచేమలతోడను, పుట్టగుట్టలతోడను ఏకాకారమై ఏమియుఁ గానిపింపదు. సముద్రము మాత్రము అద్దమువలె తలతల మెఱయుచుఁ గనఁబడును. ఈ హిమమండలమునకు Stratosphere అని ఆంగ్లనామధేయము.

ఓ జో న్ మ ం డ ల ము

సూర్య కిరణములకు పలు రంగులు కలవు. బయటి కమ్మరవాని కొలిమికడ నిలువఁబడి చూతము. కమ్మర వాఁడు మొదట నిప్పువేసిన తరువాత ఇనుప ముక్క పెట్టి దానిపై నింత ఊఁక పోయును. అంత దూది పింజలవలె పొగ లెగయఁదొడఁగును. పిదప ఆకు పచ్చగను, పాటలముగను, తెల్లగను, అరుణముగను మంట రంగు కనిపించును. కావున కాలుచున్న వస్తువునుబట్టి మంట రంగు మాఱుచున్న దని మనము గ్రహింతుము.

సూర్యుఁడు గూడ నొక కొలిమి. భూమిలోఁ గల ౯౨ మూల పదార్థములలో చాలవట్టీసూర్యునిలోఁగూడ నున్నవని వైజ్ఞానికులందురు. మఱియు నీ కొలిమిలో నాలుగు మండు గాడ్పుల పొరలున్నవఁట. ఒకటి ఆలోకమండలము, లేక Photosphere; రెండు ప్రతిఫలక స్తరము, లేక Reversing layer; మూఁడు వర్ణమండలము, లేక Chromosphere ; నాలుగు ఛటాకిరీటము, లేక Corona

క్రాఁగిన ధాతువులయు, ఆవిరులయు ఒత్తిడి ఎక్కుడయినపు డగ్ని పర్వతములు పగులును. ఆ పగుళ్ళనుండి లోలోపల నున్న ధాతువులును, ద్రవాదులును, బాష్పమును ప్రచండ వేగముతో ఫూత్కరించినటులు వెలువడును. ఆ చందముగనే సూర్యమండలమున తుకతుకలాడు ఆవిరులు మితిలేని వేగముతో పైకిలేచుచుండును. అపు డా సందుల నుండి వెలుపటి వాయువులు లోపలి కేఁగుచుండును. ఈ రీతిగా ఆవర్తమాలికలు ఘూర్ణమానము లగునపుడు పెద్ద పెద్ద బీట లేర్పడును. ఆ బీటల గుండ ప్రచండవేగమున లెక్క లేనన్ని అణువులును, పరమాణువులును, అతిపరమాణువులును, మాత్రలును, ఎలెక్ట్రానులును అంబుల పొదినుండి శరజాలమువలె నంతటఁ బడుచుండును. ఇట్టి మంటలతో శబలమగు నీ కొలిమినుండి భూమండలముమీఁదికి వచ్చు నీకిరణములు మనకుఁ దెల్లగాఁ గనఁబడునుగాని అన లవి తెల్లవిమాత్రమే కావు. ముక్కోణ మగు గాజుముక్క తెచ్చి సూర్యుని కెదురుగా పట్టుకొని చూచితిమేని యింద్రధనుస్సునందలి రంగులఁబోలు రంగులు మన కంటికిఁ గనఁబడును.

గారడివాఁడు కొన్ని రంగులు గల తాటాకుల పొత్త మొకటి తెచ్చి విడఁబఱచి త్రిప్పుచు మనకుఁ జూపును. అపుడది మనకుఁ దెల్లగాఁ గానిపించును. ఆఁపినచో భిన్న భిన్నము లగు వర్ణము లాయాకులపైఁ గానిపించును. ఆరీతిగనే సూర్యకిరణములు గూడ కిరణపింఛములు. పింఛమును విప్పినచో పలు రంగులు. కలిపినచో ఒక రంగే. అది తెలుపు.

ఈరీతి పరీక్షలో కనఁబడు రంగులివి:

౧. ధూమలము [హిందీ: ఊదా] Voilet
౨. అతినీలము [నీలిమందు రంగు] Indigo
౩. నీలము Blue
౪. ఆకుపచ్చ Green
౫. పసుపుపచ్చ [పీత] Yellow
౬. నారంగ Orange
౭. లోహిత [ఎఱుపు] Red

ఈ వర్ణమాల మన కంటి కగపడును. వీనిలో మొదటి ధూమల వర్ణమునకును, చివర లోహిత వర్ణమునకును వెలుపట రెండు రంగు లున్నవి. మఱియు మన కింకను తెలియని రంగు లెన్నో యున్నవని యూహించుట కెంతయో యవకాశము కలదు. ధూమల లోహిత వర్ణములకు వెలుపటఁగల రెండువర్ణములలో మొదటిది బహిర్ధూమల రశ్మి, లేక Ultra Voilet light. ప్రకృతము దీనితో మనకు పని.

పలు వన్నెలు కల యీ సూర్యకిరణములలో నీ బహిర్ధూమల కిరణములు హిమమండలమునం దున్న ఆక్సిజని మీఁదుగాఁ బ్రసరించును. దాని వలన ఓజోన్ సృష్ట మగును.

ఇదికాక మేరు ప్రదేశములందు చాల ఓజోన్ ఉన్నది. వసంతర్తువులో ద్రాఘిష్ఠ మగు మేరు రాత్రి శేషమున వాయుమండల

మందు చాల ఎత్తుగా ఈ ఓజోన్ కానిపించును. ఆ మెత్తున విద్యుత్ స్ఫురణమువలన ఓజోన్ స్పష్టమగునని వైజ్ఞానికులు చెప్పుదురు.

భూమిపయినుండి ౧౫ మైళ్లు మొదలుకొని ౩౦, ౩౧ మైళ్ళవఱకును ఓజోన్ మండల వ్యాప్తి. ఓజోన్ స్తరమే లేనిచో మనము గ్రుడ్డివార మయ్యెడివారము, లేక మలమల మాఁడి చచ్చెడివారము. ఏమనఁగా సూర్యుని యీ బహిర్ధూమల కిరణములను ఈ ఓజోన్ స్తర మద్దుడు కాగితమువలె పీల్చి జీవుల కుపకరించు భాగమును మాత్రమే వదులుచున్నది. ఈ ఓజోన్ మండలగుణ మిట్టిది. కావుననే సూర్యుని వర్ణపింఛపుఁ దేజము బహిర్ధూమల వర్ణము దెస (Ultra Voilet light)నో కానోకట మిక్కిలి తగ్గిపోవుచున్నదని వైజ్ఞానికుల ప్రవాదము.

విద్యున్మండలము

ఓజోన్ మండలము పైని విద్యున్మండల మున్నది. భూమిపై ౬౭౨ మైళ్ళ మెత్తునుండి దీని యారంభము. ఈప్రదేశమునందు తటిదాశ్రితములగు జడకణములును, ఎలక్ట్రానులును గలవు. వీని కలిమినే యీ విద్యుత్ స్తరము విద్యుత్పరిచాలకము.

ఈ స్తరము జ ౧, జ ౨; చ ౧, చ ౨ అని నలు దెఱఁగులు. జ ౧ యు, జ ౨ ను క్రిందివి. చ ౧ యు, చ ౨ ను మీఁదివి. క్రిందివాని కాంగ్లమున E 1 అనియు, E 2 అనియు లేక కనేలీ హెవిసాయిడ్ స్తరమనియు, మీఁదివానికి F 1 అనియు, F 2 అనియు, లేక అపుల్టన్ స్తరమనియు వ్యవహారము. క్రింది జ-స్తరము భూమి మీఁదినుండి *౬౨ మైళ్లనుండియు, మీఁది చ-స్తరము సుమారు ౧౫౭ మైళ్ల మెత్తునుండియు నారబ్ధము లయినవి.

తటిల్లోకమునకు సూర్యుని బహిర్ధూమల కిరణములు (Ultra voilet rays) ఒక ప్రధానకారణమని నేటికి నిస్సందిగ్ధముగనే వైజ్ఞానికులు నిర్ణయించిరి. ఈ యతిధూమల కిరణములు ప్రసరించినంతనే వాయవీయములగు అణువులనుండియు, పరమాణువులనుండియు, అతి పరమాణువులనుండియు, మాత్రలనుండియు ఎలక్ట్రానులు బయలుదేఱి సూర్యకిరణముల వలెనే ప్రసరించి అన్ని దెసలకును తుత్రుమని పరుగులెత్త నారంభించును. దీనిని ప్రసరణమనియు, వికిరణమనియు, విచ్ఛురణ మనియు వాడ నగును. దీని నాంగ్లమున Ionization అని అందురు. ఈ ప్రసరణమునకు ఫలితముగా వాయువునందు ఎలక్ట్రానులును, తటిదాశ్రితములగు నణువులు పరమాణువులుమాత్రలు మొదలగునవియు పుట్టుకొనివచ్చును. ఇటు లివి పుట్టుకొనివచ్చినందువలన విద్యుల్లోకమునందలి వాయువు విద్యుత్పరిచాలక

* ప్రాచీన విజ్ఞానమున ఈ విషయమునుగుఱించి ముందు పంచికలోఁ జూడఁగలరు.

సమ్రాట్ అగ్నిమిత్రుడు

[నాటిక]

— శ్రీ తల్లావజ్ఝల కృత్తివాసతీర్థులు —

ఈ నాటిక ఐతిహాసికము. క్రీ. పూ. 3-వ శతాబ్దిలోని భారత జాతీయ జీవనం ఇందులో ప్రతిబింబితం. జాతీయ జీవన వికాసానికి పతంజలి మహర్షి, అగ్నిమిత్రులు కారకులు. వసుమిత్రుడు తండ్రివలె తీవ్ర జాతీయవాది కాడు. అతను యవన భారతైక్యాను సంధానము ప్రేమయోగమూలంగా ప్రయత్నించి విఫలుడైనాడు. తక్షశిలలో కుమారవసువు యవనకన్యను ప్రేమించినట్టు చారిత్రక సత్యము. పతంజలి మహర్షులు అగ్నిమిత్ర వసుమిత్రుల కాలంలో ఉన్నట్టు చరిత్ర చెపుతుంది.

నాటికలో 'ఏణి' యవననాగరకతకూ, కుమార వసువు 'భారత నాగరకత'కూ సంకేతాలు. భిన్న నాగరకతా సమన్వయం క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దిలో పూర్తిగా జరగలేదు. అగ్నిమిత్రుడు ఆర్షధర్మ ప్రేరితుడై జాతి నిర్మాతగా, భారతావనీ జాగరణప్రదీపమై విరాజిల్లినాడు.

[దేవాలయంలో గణగణ గంటలు. ఉచ్చై స్వరంలో 'శివాయచ, రుద్రాయచ, శివతరాయచ', 'ఈశాన స్సర్వవిద్యానా మీశ్వర స్సర్వభూతానాం బ్రహ్మాధిపతిర్ బ్రహ్మణోధిపతిర్ బ్రహ్మ శివో మే అస్తు సదాశివోం—']

ఒకరు—తొలగండి తొలగండి. ఉజ్జయినీ మహాకాలనాథేశ్వరుణ్ణి సేవించడానికి భారత చక్రవర్తులు అగ్నిమిత్ర భట్టారకులు వేంచేస్తున్నారు.

మరొకరు—శుంగ సామ్రాట్ శ్రీమన్మహాగ్ని మిత్రులవారు శత్రుసంహార సంకల్పసిద్ధికై కాలనాథేశ్వరుని రుద్రాభిషేకం చేయిస్తున్నారు.

(కోలాహలం తగ్గుతుంది)

అగ్నిమిత్రుడు—హే రుద్ర! హే కాలనాథ! నీ చరణసన్నిధిలో భగవాన్ పతంజలి మహర్షుల ఆదేశానుసారం శత్రుసంహారదీక్ష స్వీకరిస్తున్నాను.

'భయానాం భయం, భీషణం భీషణానాం, మహోచ్చైః పదానాం నియంతృత్వ మేకం'......

సేనాధిపతులు—భారతావనీ జాగరణ ప్రదీప! కుటిలారాతి వరూధినీ విదళనా! యవనకౌటిల్య విధ్వంసకా! ఆర్షధర్మోద్ధారకా! విజయీభవ!

అందరూ—హరహర మహాదేవ!

అగ్నిమిత్రులు—శత్రుసేనలు మధురాపురము దాడిచేశాయని తెలుస్తున్నది. నా భారత సామ్రాజ్యంలో వీరాధివీరులు హృదయరక్తధారను భారతావనికై నైవేద్యంగా అర్పించాలి. పరాధీన భారతజాతి స్వేచ్ఛకై భగవాన్ పతంజలి మహర్షులు తపించితపించి ఆక్రోశిస్తూ ఆదేశిస్తున్నారు. యవనులను తరిమి ఆర్యజాతిని ఉద్ధరించండి. సేనాధిపతులకు పదేపదే చెప్పను. దేశద్రోహులు యవనుల పక్షము చేరితే, వారిని పట్టి తెచ్చినవారికి ఒక్కొక్కరికీ నూరు దీనారాలు పారితో

నికం! రిపుహృదయ రక్తంలో మామా ఖడ్గాలు క్షాళిత ములు కావాలి.

హరహర మహాదేవ! (శంఖారావం)

ఒకరు—(దూరాన మెల్లగా) అహో! అగ్ని మిత్ర భట్టారకుల ఫాలభాగము ప్రళయరుద్రుని నిటల దీప్తివలె తళతళలాడుచున్నది.

మరొక కంఠం—(దూరంగా సన్నగా) చక్ర వర్తుల నేత్రకాంతి విజయలక్ష్మి దరహాసమువలె ఉన్నదే!

(హాహాకారం చేస్తూ ఒక వీరుడు ప్రవేశం)

అగ్నిమిత్రులు—ఎవరా విలపించేవారు?

ఒక కంఠం—మహాప్రభూ! ఎవరో మధురా పురంనుండి వచ్చిన విప్రవీరుడు!

బ్రహ్మదత్త వీరుడు—(బాధగా) మహాప్రభూ! ప్రణామములు. తమ పాదాలమోల నిలిచిన విప్రవీరుడు మనవి చేసుకొంటున్నాడు.

అగ్ని—ఏమయింది? ఏమయింది? బ్రహ్మదత్తా?

బ్రహ్మ—ప్రభో! మధురాపురం శత్రు హస్తగత మైంది. యవనసేనాపతి హీలియోకలు మలమలమాడే ఎండలో—ఇసుకలో—మన వీరుల పెడరెక్కలు విరిచి, కాళ్లు కట్టి, కొరడాలతో కొట్టి తన్ని, కుక్కలవలె మనవారిని ఈడిపించినాడు ప్రభూ! మన వారు కొరసేనంలో స్వేచ్ఛకై పతాక ప్రతిష్ఠచేయగా, యవనులు భారతపతాకను లాగి చించివేసినారు.

అగ్ని—కలికిమూర్తినై కరకాళ్య మారోహించి భారతాన్ని శత్రునిర్ముక్తం చేస్తాను. కాలనాథేశ్వర సన్నిధిలో శపథం చేసినాను. యవనుల దారుణకాండ భారతజాతి మరవలేదు. నా సామ్రాజ్యచ్ఛత్ర దండము ముక్కలు చేయదలచిన రిపుసేనను నాశనం చేస్తాను, రిపుహృదయ రక్తంతో సామ్రాజ్యలక్ష్మి చరణాల పారాణిపూస్తాను. ఆర్యజాతికై, భారత ధర్మదీప్తికై అవసరమైతే నా కుమార వసుమిత్రుణ్ణి కూడా బలి దానం చేస్తాను.

అందరూ—హరహర మహాదేవ!

అగ్ని—ఆంధ్ర శ్రీ పుత్రయజ్ఞదత్తా! మధురా పురానికి వెంటనే ఆంధ్రసేనను సమాయత్త పరుచు.

యజ్ఞదత్తు—చిత్తము మహాప్రభూ!

బ్రహ్మదత్తు—ప్రభూ! మధురాపురం శత్రు పీడనంవల్ల నాశనమవుతున్నది. జైనులు యవనులతో కలసి భారత సామ్రాజ్య నాశనానికి కుట్రలు పన్ను తున్నారు.

అగ్ని—జినసూరి కాదుకదా?

బ్రహ్మ—జినసూరే మహాప్రభూ!

అగ్ని—అల్పసంఖ్యాకుల హక్కులకై విప్రుడు యవనపక్షం చేరి దేశద్రోహిగా మారినాడు! హా కాల నాథ! ఈ జాతి దౌర్భాగ్యము. భారతీయ హృద యాన్ని, మాతృహృదయాన్ని గండ్రగొడ్డలితో ఖండించి ముక్కలు ముక్కలు చేయదలచినాడా?

బ్రహ్మ—జినసూరి తిరుగుబాటువల్ల మధురా పురం అల్లకల్లోల మైంది. యవనప్రభువు డెమిత్రియసు చేసిన ఆజ్ఞప్రకారం వేదాధ్యయనం చేసే విప్రులను బంధించినారు.

అగ్ని—దేశద్రోహులు యవనపక్షం చేరగా, భారతావని కన్నీరు మున్నీరుగా పరాధీనమై విలపిస్తు న్నది. దేశద్రోహులు మాతృయావనోదార వసీకుతా రులు. ద్రోహులను పట్టి తీసుకురావాలి.

సేనాపతులు—భారత సామ్రాజ్యచ్ఛత్ర దండము స్థిరంగా ఉండడానికి, భారతాభ్యుదయానికి త్యాగం చేస్తాము. ద్రోహులను పట్టితెస్తాము. మహాప్రభూ!

అగ్ని—నా జనకులు, సేనాని, పుష్యమిత్రులు బౌద్ధులను చెండాడినట్లు ద్రోహులను చెండాడి మానవ కపాలమాలలతో కాలనాథేశ్వరునికి గ్రీవాలంకరణం చేస్తాను. తదీయ రిపురక్తంతో రుద్రాభిషేకం చేయాలి. యవనరక్తంతో సామ్రాజ్య లక్ష్మి, అర్థాంగ లక్ష్మి; మాళవికనుదుట తిలకం తీరుస్తాను. హరహర మహాదేవ!

౨

వసంతోత్సవం

(తక్షశిల విద్యాపీఠం—కోలాహలంగా ఉండగా, అందెల జిలిబిలి స్వరాలు—యవన కన్య గానం చేస్తుంది.)

గానం—

వసంత యామిని రాకే రాకే
వసంత మాధురి రాకే
కోకిల కాకలి, కోమల మధువును
ఎద భరింపదే, ఏమి సేతు నే (వసంత)
శీతికి దశ మే కుంతాయుధమై
యువజన హృదయ విదారణ మగునే (వసంత)
తళతళ మెరసిడి దరహాసము లే
కత్తియంచులై కోయు ని నా ఎద (వసంత)
ఆమని మత్తులో ఆధి బాధలన్
విరాళికీలల వేగిపోతినే (వసంత)

ఒకరు—తక్షశిల విద్యాపీఠ వసంతోత్సవం అద్భుతంగా ఉంది. యవనకన్య ఏణి ఎంత చక్కగా పాడిందోయ్!

మరొకరు—మన విద్యాపీఠంలో, విహారంలో కుమార వసుమిత్రులవల్ల, పాఠప్రవచనాలకన్న ప్రణయం బాగా సాగుతున్నది. (నవ్వు)

ఒకరు—ఏం అలా అంటావు?

మరొకరు—ఏణి కుమారవసువును ప్రేమిస్తున్నది. ఆమనిమత్తులో విరాళికీలలకు తాళలేదట!

ఒకరు—సుంగ సామ్రాజ్యచ్ఛత్రచ్ఛాయ విడిచి యువరాజులు వసుమిత్రులు గాంధారశిల్పం నేర్చుకోవాలని కాదుటోయ్ తక్షశిలకు వచ్చారు.

మరొకరు—అవును. వసుమిత్రులు శిల్పాచార్యుని సన్నిధిలో బుద్ధదేవుని శిరస్సులు మూర్తించబోయి యవనకన్య ఏణిమీద వలపువల్ల ఏణి శిరస్సులను మూర్తిస్తున్నారట! విహారమంతా పాక్కిపోయింది.

ఒకరు—అమ్మో! విహారంలో వలపు తికమకలే! 'పాతిమోక్ఖ' పఠించినా ప్రమాదాలు చేస్తూవుంటే వినయధర్మం వర్తిస్తుంటే ఎలాగ? యవనకన్యను అగ్నిమిత్రుల కుమారులు విప్రులు ప్రేమించడమేమి? సామ్రాజ్య క్షేమం చూచుకోక శాత్రవసీమలో శత్రుకన్యను ప్రేమిస్తున్నారే కుమారవసువులు?

మరొకరు—వలపు తలకెక్కినవారికి, శత్రుత్వానికీ, మిత్రత్వానికీ భేదం తెలియదు. యవన ప్రభువు సుంగమహీపతుల చేతుల్లో చిత్తయిపోయాడు. కుమారవసువు యవనకన్యను ప్రేమిస్తోంటే ప్రభువు ఎలా సహిస్తాడో?

ఒకరు—ఏమో ఇంతవరకూ ఎవరివల్ల దోషమూ లేదు. బౌద్ధభిక్కుని విహారంలో వినయానికి గ్లాని తెస్తున్నది. భిక్కుని, సాంకృత్యాయని దూతీకర్మ జరుపుతూ, ఏణీవసుమిత్రులను అనుసంధానం చేస్తున్నది.

మరొకరు—భిక్కుని 'తథాగతు'ణ్ణి మరిచిపోయి కుమారవసువును ప్రేమించడం ఘోరం.

ఒకరు—ఈ ప్రణయం ప్రళయం కాదుగదా! పదవోయ్ విహారానికి. చైత్యవందన వేళయింది.

ఇద్దరూ—

నమో తస్స బుద్ధస్స
నమో తస్స బుద్ధస్స
కుశలస్స ఉప సంపదా

(గంటలు వినపడతాయి)

౩

ఉజ్జయినిలో

శిష్యుడు—

"యోగేన చిత్తస్య పదేన వాచాం
మలం శరీరస్య చ వైద్యకేన
యోఽపాకరోత్తం ప్రవరం మునీనాం
పతంజలిం ప్రాంజలి రానతోస్మి"

గురుదేవులు, ఆదిశేషావతార సంభూతులు, లోకరక్షాదక్షులు భగవాన్ మహర్షులు నా సంశయ నివృత్తి చేయాలి. మహాభాష్యం వా పఠనీయం, మహారాజ్యం వా పాలనీయం—అని మీరు రచన చేశారే?

9

ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో భాష్యం చదువుతూ ఉండమన్నారా?

పతంజలి—మహాభాష్యం. ప్రస్తుతం కట్టిపెట్టి మహారాజ్య భద్రత చూడాలి. భారతజాతి శోభాదరిద్రాణమై, శత్రుహస్తగత మైనప్పుడు భాష్యం అధ్యయనం చేసే సమయమా? ఏ క్షణంలో యవన సేనలు మన ఉజ్జయినిమీద పడతాయో! మహాగ్నిమిత్ర సమ్రాట్టులకు మనం తోడ్పడాలి.

శిష్యుడు—గురుదేవా! అదుగో చక్రవర్తులు తమ దర్శనార్థం స్వయంగా వేంచేసినారు.

అగ్ని—భగవాన్ పతంజలి గురుదేవులకు ప్రణామం.

పతం—సంకల్పసిద్ధిరస్తు. చిరాయురస్తు.

అగ్ని—మహా ప్రసాదం. గురుదేవుల వాక్యార్థాన్ని అనుసరించే ఉంటుంది. నా హృదయం కల్లోలంగా ఉంది దేవా!

పతం—కుమార వసుమిత్రుడు తక్షశిలనుండి రాలేదా? ఇంకా రాలేదా? వెంటనే వసుమిత్రుడు ఉజ్జయినికి వచ్చితీరాలి.

అగ్ని—జాతి విపరీతపరిస్థితుల్లో ఉండగా నా కుమారుడు శాత్రవ యవనకన్యను ప్రేమిస్తూ తక్షశిలలో ఉండడం సహించలేక పోతున్నాను. దుర్మార్గుడు యవన ప్రభువు గోపాలికేశంవల్ల కౌటిల్యంతో నా కుమారుణ్ణి ఏం చేస్తాడో!

పతం—భారతజాతి యవనులచేతుల్లో పశుతుల్యం దేవోనని తల్లడిల్లుతున్నప్పుడు ఈ దౌర్భాగ్య విజాతీయ ప్రణయ మేమిటి! కుమారవసువు రాజధానికి వచ్చితీరాలి. ఏత దనుశాసనమ్. ఏత దనుల్లంఘనీయం. రాజన్! కుమారవసుమిత్రుని ధీరలాలిత్యానికి ఇది సమయము కాదు!

అగ్ని—నేనూ ఒకప్పుడు ధీరలలితుణ్ణే! అప్పుడు నాకు మహారాణీమయం ఈ ప్రపంచం. మందిరోద్యానంలో మహారాణిచేత పాదతాడనం చేయిస్తూ, కుసుమితాశోకపున్నాగ పాదపములను తిలకించేవాణ్ణి. ప్రియాపాదాలక్త చ్ఛురితమై అరుణచ్ఛాయ సుభగుడనై మురిసేవాడను! ప్రియురాలి నృత్యగతులు చూస్తూవుంటే నా చిత్తము తనిసిపోయేది. ఇప్పుడు నా హృదయం కణకణ లాడుతున్నది. నా కుమారుడు ప్రేమయోగంలో లలిత హృదయుడై, యుద్ధవిముఖు డైపోయాడు. గురుదేవా! మీరు కుమారవసువును వెంటపెట్టుకొని యాగాశ్వంవెంట వెళ్లి, రిపుకోటి సహస్ర శిరస్సులను హుటాహుటి తెగనరికి వేయాలి.

పతం—రాజన్! నిజమే! శత్రునిర్ముక్తం కాని పరాధీన భారతాన్ని చూడలేను. అందుకే మహాభాష్యం పాఠం మానేయమని శాసించాను.

అగ్ని—యవనులు ఆక్రమించిన సౌరసేనంలో జరిగే దురంతాలకు అంతులేదు. గురుదేవా! తడిగుడ్డలతో కంఠాలు కత్తిరిస్తూ రక్తం చిందనీయని రాజనీతి యవనులది. మధురాపురంలో వీరులు యాగపశువులై ఆహుతి అయిపోతున్నారు.

పతం—శుభ్ర తుషార సుందర కిరీటినీ! సామగాన ముఖరిత దిగంచలా! వేదమాతా! పూతధాత్రీ! నీకై మానవకోటి త్యాగసిద్ధమైనది. స్వేచ్ఛారుణోదయానికి త్రింశత్కోటి కంఠ కలకల నినాదం వినవస్తున్నది!

అగ్ని—భగవాన్ పతంజలి మహర్షులు దివ్యాస్త్ర తార బలంవల్ల భారతజాతి తల ఎత్తుతుంది. సర్వజాతుల్లో భారతం మకుటాయమాన మవుతుంది!

పతం—శుభం భూయాత్. వెంటనే కుమారవసువుకు నా శాసనం పంపించాలి.

అగ్ని—గురుదేవా! భవదాజ్ఞా దృఢబంధవర్తిని. శెలవు. (నిష్క్రమణ. కోలాహలం)

గానం - ప్రజలు

జయ్ జయ్ జయ్
జయ్ భారత జాగృతి ప్రదీప!
జయ్ జయ్ జయ్
జయసంగ మహీపాలా
భారత భాగ్యవిధాతా
దీనబంధు పరిత్రాతా
భారత రాజ్యనియంతా

భారత ధర్మప్రదాతా
జయ్ జయ్ జయ్
జయ భారత జాగృతి ప్రదీప!

౪

తక్షశిల - విహారం

(గుఱ్ఱపు గిట్టల చప్పుడు- హేషారవం)

ఒకడు—మిళిందుడెక్కడ? ఎక్కడ మిళిందుడు?

మరొకరు—ఏమిటా వేగిరపాటు? ఎందుకు?

ఒకడు—ఎక్కడ మిళిందుడు?

మరొకరు—నేనే మిళిందుణ్ణి. ఎక్కణ్ణించిరాక?

ఒకడు—శాకల నగరంనుండి. నమస్కారం. యవనప్రభువు ఈ లేఖ మీకు అందజేయమన్నారు. కర్తవ్యం తెలుసుకొని, ప్రభువు చేసిన ఆజ్ఞ నెరవేర్చాలి. శెలవు. (నిష్క్రమణ. గుఱ్ఱపు డెక్కల చప్పుడు.)

మిళిందుడు—"మినాండర్! కుమారవసుమిత్రుడు తక్షశిలావిహారంలో గాని, విద్యాపీఠంలో గాని ఉండటానికి వీలులేదు. మనం ఒకసారి సుంగ విప్రరాజుల చేతుల్లో చిత్తయినాము. వసుమిత్రుడు మన శత్రువు. ఏణిని ప్రేమిస్తున్నాడని తెలిసింది. నీవు నావిధేయుడవుకనుక, సమయాసమయాలు కనిపెట్టి శత్రువును హతమార్చు. రక్తం నాకు పంపవలె. అప్రమత్తత కూడదు. శీఘ్రంగా కార్యం సానుకూలం కావాలి.

డెమిట్రియస్ వ్రాలు, శాకలనగరం."

(క్షణం నిట్టూర్చి) ఇదా ఈ త్తరం? ఇంతకిరాతుడా యవన ప్రభువు? చూస్తూ చూస్తూ మిత్రుణ్ణి వసుమిత్రుణ్ణి ఎలా చంపను? ఇద్దరమూ ఈ తక్షశిలలో చదువుకొన్నామే? డెమిట్రియస్! నీకు నిండుప్రాణాలు, నిండుయువకుని తీయని ప్రాణాలే కావాలా? నన్నెందుకు ఇలా పరీక్షిస్తావు? రాజసేవ ఎంత అనర్థకం. మహాప్రభో! డెమిట్రియస్! యవనభారతైక్యత నీకు ఇష్టంలేదా? రక్తం ఎలా నీకు అర్పించను? నాకు చిత్తసమాధానం లేదు. నాప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చిన నాగభిక్షువైనా లేడే! అతనైనా మనశ్శాంతి కలిగిస్తాడేమో! అబ్బ! 'నమో తస్స అరహతో సమ్మాసంబుద్ధస్స' అంటూ నిట్టూరుస్తాడు. (నిష్క్రమణ)

౫

తక్షశిల - విహారం

(కూనిరాగం తీస్తూవుంటాడు కుమారవసువు. పకపక నవ్వుతూ అందెల సవ్వడితో ఏణిప్రవేశం. చప్పున వసుమిత్రుడు కూనిరాగం ఆపుతాడు.)

కుమారవసువు—ఓహో ప్రియురాలా! ఓహో ప్రియురాలా! వచ్చావా! వచ్చావా!

ఏణి—వసుమిత్రులు ఏదో కూనిరాగం తీస్తూ మానేశారు. నేను వినకూడదా చెప్పండి.

వసువు—ఏణీ! ఏదో నాలో పాడుకుంటున్నాను.

ఏణి—వసుమిత్రులు యవనశిల్పం నేర్చుకోడమే కాక గాంధర్వంకూడా అభ్యసించారే?

వసు—గాంధర్వంకూడా మీ యవనులదనేనా నీ అభిమతం?

ఏణి—సంగీతంకూడా మాదగ్గిరే మీరు నేర్చారు.

వసు—ఏమి కొంటెతనం? నాదబ్రహ్మము భారతదేశంలోను, యవన దేశాల్లోనూ, సమస్తాదకాలం లోనూ ఉండనేఉంది.

ఏణి—సరేకాని, కొత్తపాటలు రాశారా చెప్పండి? (వీణ మీటుతుంది)

వసువు—

రగిలి రగిలిన గుండె
రాగ రక్తారుణము!
పగిలి పగిలిన ఎడద
బాధానలోజ్జ్వలము!
హృదయ మారగనింపు
మదయ శోణాసవము!
కలకంఠలో క్రుంగు
కరుణార్ద్రి హృదయమ్ము!

ఏణి—మా శాఫోలాగ హాయిగా వుందండీ మీ కవిత్వం! నన్ను చూస్తూంటేనే మీరిలా మహాకవిలా రాస్తారు.

వసువు—నన్ను 'శాఫో'తో పోలుస్తావేమి? ఏణీ! నీ మూర్తిని చూస్తే, నీహృదయాన్ని గ్రహిస్తే

నా కవిత పొంగులెత్తుతున్నది. నా హృదయజలధికి, ఏణీ, నువ్వు పూర్ణిమాశరజ్జ్యోత్స్నవు!

ఏణి—ఏమండీ నేనంత చక్కనిదాన్నే?

వసు—ఇంకా సందేహమా?

ఏణి—చక్కదనం అంటే ఏమిటండీ? మీరు శిల్పులు కదా?

వసు—నువ్వుమాత్రం కావా ఏణీ? మహా నీకు తెలియనట్టు కొంటెగా అడుగుతున్నావు. నీ సుందరాకారప్రతీతి వల్ల నాహృదయమూ, చిత్తమూ మాధుర్యంలో కరిగిపోయాయి.

ఏణి—మీరు మానసికసౌందర్యాన్ని సౌందర్యమంటారు.

వసు—నేను గాంధారశిల్పములో నీ రూపము చక్కగా మూర్తించాను. నా కలలు నా కోరికలు చిరనిద్రాణవాంఛలు, అన్నీ నిన్నే మూర్తించాయి ఏణీ!

ఏణి—మాయవనులవల్లనే మీరు రేఖల్లో రూపంలో సౌష్ఠవం చూపారు.

వసు—ఓస్, అలాఅంటున్నావా! మాభారతీయ శిల్పంలో ప్రాణానికిప్రాముఖ్యం ఇస్తాం, ప్రాణప్రతిష్ఠ లేని రూపం నిర్జీవం కాదా ఏణీ? ప్రాణవిలాసాన్ని ఆశ్రయిస్తేనే రూపం సజీవంగా ఉంటుంది.

ఏణి—మరే పాపం! సాంచిలో బార్హుతులో ద్వారప్రాకార తోరణ శిల్పవిన్యాణం మా వాళ్ళ వల్లనే కదా వచ్చింది.

వసు—మా వాళ్లు జీవంపోస్తే మీ వాళ్లు రేఖలు తీర్చారు. అవునుకాని నువ్వూ, నేనూ ఒకటైపోతూ ఉంటే భేదం ఎందుకు మాట్లాడుకోవడం ఏణీ?

ఏణి—భావనలో యవనభారత భేదం లేదు, మనం ఒకటే.

వసు—కాంతా సమ్మిళితంగా నీవు ఏమిపలికినా రమణీయమై నా విచక్షణ కూడా ఒక్కొక్కసారి పోగొడుతుంది.

ఏణి—మీ సాన్నిధ్యబలంవల్లనే నాలో ఏశక్తి స్పందించినా? ఏమంటారు? అంటే నేను చేతకాని దాన్ని కాను.

వసు—మళ్లీ అదులు కెందుకు? ఏణీ, నీవు శక్తివి, నేను శివుణ్ణి.

ఏణి—ఏమిటీ పరిణామం?

వసు—పరిణామం ఎప్పుడూ ఉంటుంది! మీ 'డెమాక్రిటస్' నే అనుకొన్నావా? మీవాళ్లు మా పరిణామవాదాన్ని అనుసరించారు.

ఏణి—మీకూ మీ కపిలమహర్షికి వెయ్యి నమస్కారాలు. నా సాన్నిధ్యంవల్ల మీకూ బలంవస్తుంది.

వసు—అవును ప్రేయసీ, అలాగే వస్తుంది.

ఏణి—అలా అయితే జాతికీ జాతికీ ద్వేషం, భేదం పోగొట్టుకోండి.

వసు—త్యాగశక్తివల్ల జాతుల మధ్య ద్వేషం అంతరిస్తుంది. ఏణీ, నా హృదయంలో నిద్రాణమైన సంక్షోభాన్ని రెచ్చగొట్టావు. నా తండ్రి అగ్నిమిత్ర చక్రవర్తులు సనాతనులు, ఉజ్జ్వల జాతీయాభిమాని. ఆయన ఆర్యజాతి పాలిట అఖండులై నిశిత వైదిక ధర్మ వజ్రాయుధముతో శత్రుజాతి పక్షాలను ఖండఖండాలు చేయ నిశ్చయించినట్టు కర్ణాకర్ణిగా తెలుస్తున్నది. నేను సహించలేను.

ఏణి—మన మైత్రీపాశం తెగిపోదు కదా?

వసు—త్యాగంవల్ల మైత్రి గాఢమవుతుంది ఏణీ? బుద్ధదేవుని శీతలకారుణ్యం, మహామైత్రి తక్షశిలలో అర్థముచేసుకొన్నాను. ఆ మైత్రీపాశం నిన్నూ నన్నూ ఏకంచేసింది ఏణీ? నేను చక్రవర్తి కుమారుణ్ణనే అహంకారం, దర్పం నీ సౌందర్య రసప్రవాహంలో, నీ కారుణ్యంలో కరిగిపోయాయి. యవన భారత హృదయాలు ఏకమవుతూఉంటే ఇటు మీ యవన ప్రభువు, అటు నా జనకులు అగ్నిమిత్రులు కత్తులు నూరుతున్నారు.

ఏణి—స్నేహాన్ని స్వర్ణ పీఠంమీద ఉంచాను. స్నేహంలో వైరం కరిగిపోవద్దా?

వసు—అందుకే నేను రెండుజాతుల మధ్య నలిగిపోతున్నాను. మథనపడుతున్నాను.

ఆరిపోనేపోదు, రాగమాలాకేల!
తరలిపోనేపోదు, తారుణ్యహృదయమ్ము!

అరుణాధరము లేక మనలేను మనలేను
అరుణమందారమో, మరలి రానేరావ.

ఏణి—నానాథ! నానాథ!

నీకోస మీ బ్రతుకు
నిలచియున్నది నాథ
ఓనాథ! ఓనాథ!
కైకోవ నీకోవ
కైవశమ్ముగ నాథ
నిను వీడి మనలేను
నిజముగా నా నాథ......

వసు—ఏణి? (జాలిగా)

ఏణి—ఎదకోసి గద్దలకు
వెదజల్లి వేయకో
నానాథ! నానాథ
నిను వీడి మనలేను......

ఒకకంఠం— ఏణీ! ఏణీ! రావచ్చునా?

(ద్వారం చప్పుడు)

ఏణి—ఎవరది? (కంఠం సర్దుకొని)

ఒకకంఠం—నేను, భిక్కుని సాంకృత్యాయని. వేగం తలుపు తెరు.

కుమారవసువు—భిక్కునీ, అలా వణుకుతున్నావు?

భిక్కుని—అయ్యో! మిళిందుడు ఖడ్గంతో పొడుచుకోపోతున్నాడు. విహారంలో గగ్గోలుగా ఉంది. (దూరాన గోల వినవస్తుంది.)

వసువు—ఏమయింది? భిక్కునీ?

భిక్కుని—శాకలనుండి డెమిట్రియస్ రహస్యంగా ఉత్తరం పంపాడు. తక్షణం మిమ్మల్ని హత మార్చి రక్తం పంపవలసిందిగా. ఆయన మిళిందునికి ఆజ్ఞ!

ఏణి—అమ్మో!

భిక్కుని—ఉత్తరంలో ఉన్నప్రకారం మిళిందుడు మిమ్మల్ని చంపలేక కత్తితో పొడుచుకోబోగా శ్రమణులు పట్టుకొన్నారు.

వసు—పదండి. అక్కడికి. భిక్కుణీ, ఏణీ!

(క్షణం నిశ్శబ్దం. విహారంలో కలకలం తగ్గుతుంది)

వసు—మిళిందా? ఎంతపని చేశావు. ఆత్మహనానికి ఒడిగట్టావు?

మిళిం—(బాధగా) డెమిట్రియస్ కఠోరంగా ఇచ్చిన శాసనం నెరవేర్చలేక ఇలా అయినాను. వసుమిత్రా, నేను యవనుణ్ణి. నీవు భారతీయుడవు! చక్రవర్తి కుమారుడవు! ఈ తక్షశిలలో ఒకచోట చదువుకొన్నాము. జాతివైరానికి 'మనం ఆహుతి అయిపోతున్నాం!

వసు—మిళిందా! జాతికీ జాతికీ అఖాతం అధికమై ఏర్పడింది. నేను తక్షశిల వదిలేస్తాను.

ఏణి—వద్దువద్దు.

వసు—నా గురుదేవులు, ఆదిశేషాంశ సంభూతులు పతంజలి మహర్షుల ఆదేశం ఇది. ఈ 'వార్త విని కుమారవసువు వెంటనే ఉజ్జయినికి వచ్చితీరాలి! అల్ప సంఖ్యాకుల హక్కులకై జీవనారి జీవస్థానముకోసం విప్లవం తెస్తున్నాను. వెంటనే నీవు రావాలి!'

మిళిం—అయ్యో, మీ లేతహృదయాలను దగ్ధం చేస్తున్నాను.

వసు—కర్తవ్యం నెరవేర్పక తప్పదు. (బాధగా)

మిళిం—వసూ! రాజనీతికీ, 'హృదయరాగానికీ మధ్య నలిగిపోతున్న నిన్నూ, ఏణినీ చూడలేను. నాగుండెలు తరుక్కుపోతున్నాయి!

ఏణి—నాథా మీరు వెళ్లక తప్పదా?

ఏ రీతి భరియింతు
ఈ హృదయ దాహమ్ము
నా నాథ! ఓ నాథ!
నిను వీడి మనలేను
నిజముగా నా నాథ!

వసు—

ఆరిపోనేపోదు, రాగమాలాకేల
అరుణాధరమె లేక మనలేను మనలేను
పగిలి పగిలిన గుండె, బాధానలో జ్వలము
రగిలి రగిలిన గుండె, రాగరక్తారుణము!

౬
ఉజ్జయినిలో

కుమారవసువు—పతంజలిం ప్రాంజలి రాన తోస్మి.

పతంజలి—శుభంభూయాత్! కుమారవసు మిత్రుడు రాజధాని ఉజ్జయినికి రావడం మహానందం.

కుమారవసువు—గురుదేవుల ఆజ్ఞ శిరసావహిస్తాను.

పతంజలి—వసూ! నీ అంతరంగ మథన నేను ఎరుగుదును. నీ తప్తహృదయాన్ని చూచి నేను జాలి పడను. నీ కర్తవ్యం జ్ఞాపకం చేస్తున్నాను.

వసువు—నా వ్యథ గురుదేవులకు చెప్పుకొంటే కొంత తృప్తి, కొంత ఉపశాంతి.

పతంజలి—నీ విజాతీయ ప్రణయాన్ని సామ్రాజ్యంలో నీ తల్లీ, తండ్రీ, గురువూ, ప్రజలూ ఎవరూ హర్షించరు.

వసువు—ప్రణయానికి జాతులతో నిమిత్తమా? క్షంతవ్యుణ్ని.

పతంజలి—నీ ధీర లాలిత్యానికి ఇదిసమయమా? మన భారత సామ్రాజ్యము శత్రు హస్తగత మయ్యే విపత్సమయంలో కుమార వసువు కర్తవ్యం గుర్తించలేదు.

వసువు—మీ అనుశాసనం శిరసా ధరిస్తాను, గురుదేవా!

పతంజలి—నీ భార్య భానుమతీ దేవిని ఒకసారి చూచి వెంటనే నీవు యుద్ధానికి సిద్ధపడాలి.

వసువు—నా అంతరంగ యుద్ధానికి ఇప్పటికి కర్మయోగంలో పరిష్కారం.

పతంజలి—అవును. నీవు అర్జునుడి స్థితిలో ఉన్నావు. యాగాశ్వం వెంటనే రావాలి. నీ వెనక నేనూ ఉంటాను. శతద్రుతీరానికి వెళ్లి యవనజాతిని తరిమివేదాము. నీ తండ్రి అశ్వమేధం శాగీయమానంగా సాగుతుంది.

వసు—గురుదేవా, శలవు.

(దూరాన అశ్వహేషలు)

౭
ఉజ్జయినిలో దండోరా

దండోరావాడు—ఇందు మూలంగా యావన్మంది ఉజ్జయినీవాసులకూ మన మహారాజులుంగారు తెలియచేసేది ఏమనగా, రాజశాసనం ప్రకారం జైన శిల్పాలు కరిగించి యావత్తుబంగారం కోశానికి చేర్చాలి హోయ్.

(ప్రజలకోలాహలం ఎక్కువకాగా క్రమంగా తగ్గుతుంది)

ఒకడు—ఏమిటోయ్ దండోరా?

రెండోవాడు—మన ప్రభువు జాతి సాంకర్యం కిట్టక ఆగ్రహావేశంతో చండశాసనం చేస్తున్నాడు. యవనులతో జైనుడు, జినసూరి కలిసిపోయినాడు. జిన స్థానం భారత సామ్రాజ్యంలో కోరుతున్నాడు.

ఒకడు—అతను ఇంకా సామ్రాజ్యచ్ఛత్రచ్ఛాయలో ఉన్నాడా?

రెండోవాడు—అల్పసంఖ్యాకుల హక్కులకై జినసూరి ప్రతిఘటించినందుకు అగ్నిమిత్ర భట్టారకులు తీవ్రశాసనం చేశారు.

మొదటివాడు—చక్రవర్తిని ప్రతిఘటించి శత్రు పక్షం చేరినాడా జినసూరి?

రెండోవాడు—జినసూరి ఏమీ చేయలేక ప్రతిష్ఠానపురం వెళ్లి సన్యసించాడు!

మొదటివాడు—చక్రవర్తి అశ్వమేధం చేస్తున్నాడు గదా. ఆయనను ఎదిరించేవారెవ్వరు?

రెండోవాడు—ఎదిరించడమేమిటి? యవన సేనతో మనవారు హోరాహోరిగా పోరుతున్నారట.

మొదటివాడు—పతంజలి మహర్షులు కూడా యాగాశ్వంతో ఉన్నారా?

రెండోవాడు—భగవాన్ మహర్షుల ప్రోద్బలం లేనిదే మనజాతికి వికాసమే ఉండదు.

మొదటివాడు—చక్రవర్తుల శాసనాన్ని శిరసావహించి జైనవిగ్రహాలు, శిల్పాలు కరిగించి పారవేదాం.

రెండో—మధురాపురంలో ఈ పాటికి అగ్నిమిత్ర భట్టారకులు జైనశిల్పాలు నాశనంచేసే ఉంటారు.

(కోటలో దీనంగా నగారా మోగుతుంది. జనం అల్లకల్లోలంగా తిరుగుతూ ఉంటారు. మధ్య మధ్య కేకలు—కొంతసేపు కల్లోలం శాంతిస్తుంది.)

ఒక—ఏమిటో నగారా దీనంగా మోగుతున్నదే.

మరో—అయ్యో, ప్రమాదం లేదుకదా.

స్త్రీ—బాబూ ఇంకేముంది! కుమార వసువుల వారు (ఆయాసంతో దీనంగా) యుద్ధంలో—హా రామ... (వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తుంది.)

ఒక—ఏమిటి? సర్వ నాశనమా?

స్త్రీకం—యవనులు వసుకుమారుల తల తెంచి... శూలానికి గుచ్చేసరికి మన సేనలు పారిపోయినాయట.

కొన్ని—అయ్యో అయ్యో, ఎంత మాట!

స్త్రీ—మన చక్రవర్తి కరకాళ్వమెక్కి మహారుద్రులై శత్రుసంహారానికి స్వయంగా వెళ్లారట. కాళీ సింధునదము రక్తమయమై ప్రవహిస్తున్నదట.

ఒక—అగ్నిమిత్ర భట్టారకులు, ప్రభువులు జాతికి చేసిన బలిదానం, త్యాగం ఎంత ఘనం? స్వయంగా ప్రభువులు యాగదీక్షితులై భారత ధర్మ సామ్రాజ్యము స్థాపిస్తున్నారు. ఓహో! త్యాగంవల్లకాని ధర్మసామ్రాజ్యం స్థిరంకాదు కాబోలు.

భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవాః
భద్రం పశ్యే మాక్షభి ర్యజత్రాః
స్థిరై రంగై స్తుష్టువాగ్ం స స్తనూభిః
వ్యశేమ దేవ హితం యదాయుః
స్వస్తిన ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః
స్వస్తినః పూషా విశ్వవేదాః
స్వస్తిన స్తార్‌క్ష్యో అరిష్టనేమిః
స్వస్తినో బృహస్పతి ర్దధాతు.
ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

(ఆల్ ఇండియా రేడియో వారి అనుమతితో, కొద్ది మార్పులతో ప్రచురణ)

వాఙ్మయ పరమార్థము

※

— 'కుమారదేవ' —

నైయాయికులకు సయితము మందరాని నిర్వచనయుక్తమీ "వాఙ్మయ"శబ్దము! ప్రస్తుతవ్యాసమునకు సూచనార్థము వాఙ్మయ మనగా "జీవనప్రతిబింబ"మని యనుకొన్న జాలును.

బద్దెన, వేమన మొదలగువారి పద్దెములలోని సుద్దులు తెనుగునుడులందు నానుడులుగా మఱుఁగుపడి మనలో నఱిగి నెత్తుట గలిసి ఆంధ్రసంస్కృతియం దొక విలక్షణముగ బొడసూపుచుండును. వాని జాతీయత పండితపామరులయందు పలుకీతుల ప్రత్యేకత నాపాదింపుచుండును. పరస్పరవిరుద్ధార్థభూయిష్ఠము లైన పెక్కు సామెతలు నెమ్మదిగా నాలోచించి నప్పుడు వింతగొల్పుచుండినను వాని పుట్టుపూర్వోత్తరముల దలచినప్పు డవి యెంత యనుభవజ్ఞుల వాక్యములు పేజిన తేనెతునుకలై మన కందీయబడినవో విస్మయము గొలుపగలవు. పూర్వుల యనుభవములే పూర్వుల నానుడులు; వారి జీవనప్రతిబింబములు. ఆయా జాతిజీవనముల పట్టి జాతీయములనుండి మన మూహింప వీలగుచుండును.

మానవజాతిని వివేచనాదృష్టితో బరిశీలింప బూనుకొనువానికి మానవుని గుణదోషనిరూపణతో నారంభింపక తప్పదు. ఇట్టి పరీక్ష వాఙ్మయవాస్తువునకు మొదటి పోటకము; ప్రతిష్ఠాధారమూలగ్రావము. వాఙ్మయపరిణామకార్యమున గాయకుడు, చిత్రకారుడు, తక్షకుడు, పండితుడు, చరిత్రకారుడు సమానబాధ్యత వహించుచున్నారు. మానవజీవితమును లోకులకు ప్రతిబింబించునట్లు చేయు పనులందు వీరు పరిపంథకముతో హెచ్చు చెల్లినవారు. టెరెన్సు (Terence) అను నొక నాటకనిర్మాత "నేను మానవుడను; మానుషంబులు నాకు దూరమైన వేవి తోచ దెప్పుడు" అన్నాడు.

మానవజీవితమును మూర్తీభవించునట్లు చిత్రింప బూనుకొను ప్రయత్నము పంచభూతములను బంధింప జేయునంతటి సాహసకార్యము. కాని ప్రపంచమునందు సుప్రసిద్ధమహాకావ్యములు—ఏభాషయందైనను, ఏమతవిషయకము లైనను—మానవజీవితమును ప్రతిబింబించుటయందే, యీ సూత్రపరివేష్టితములనుటయందే, యీ విషయగర్భితమునందే విఖ్యాతి నార్జించినవి. వాల్మీకి నుండి వ్యాసాదిపురాణేతిహాసకర్తలు, కాళిదాసాది దృశ్యశ్రావ్యప్రబంధనిర్మాతలు మానవజీవితములను తమ తమ శక్తిసామర్థ్యములు వెల్లడియగునట్లు చిత్రించుట యందు ప్రసిద్ధిగొంది సిద్ధహస్తులైరి. వాఙ్మయము మానవహృదయమును సమగ్రముగ బరిశోధనచేసి, మానవజీవితమునందు సంపూర్ణసానుభూతి నందిన యనుభవజ్ఞుడైన కవినుండియే మొలకలెత్తగలదు. అట్లు పుట్టిన వాఙ్మయమును జదువుచున్న విద్యార్థికి మానవజీవనపరిజ్ఞానముతో పాటు తజ్జాతితో సానుభూతి జనించి యాతని విద్యాసంస్కృతికిని పరిణామము గలుగుచుండును. మహాగ్రంథములన్నియు మానవజీవనప్రమాణములతో మానవత్వము నిండారగల్గియుండున ట్లుద్దేశింపబడి నిర్మింపబడినవి.

అట్లని మానవజీవితప్రసక్తి గలిగిన గ్రంథములన్నియు వాఙ్మయకారకములు కాజాలవు. మానవ

జీవనమును ప్రతిబింబించునట్లు వ్రాయగలిగినవాడెల్ల వాఙ్మయస్రష్ట యనిపించుకొనడు. నేటి దినపత్రిక అనేక స్త్రీపురుషులకు సంబంధించిన విషయములు వివిక్త వచనయుక్తముగ వర్ణించుచున్నది; ఆవర్ణన వాఙ్మయ మనిపించుకొనదు. ఎంకిపాటలు, వాని కర్త పాడుచుండినప్పు డెంత యానందముప్పతిల్లినను వానికి మహాకావ్యగౌరవము తెచ్చికొన్నవా? వాఙ్మయపీఠమునం దేస్థాన మందగలిగెను? రుక్మిణీ సందేశమునను, హంసదూత్యమునను ప్రేమరసానుభవము, సారూప్యత ద్యోతకముగానున్నను వానికి వాఙ్మయపల్యంకికారోహణము నాపాదించుగుణము, గౌరవము గల్గినది. "ఎల్లి రాసిన రాత యే పేరిగానికో యింపు గూర్చినంత" కాళిదాసుని శకుంతల దుష్యంతునకు వ్రాసిన తామరాకు లేఖతో సమగౌరవము నంద గల్గునా? ఒకటి గాదిలియుత్తరము- ఇంకొకటి వాఙ్మయము! ఏ మాభేదము? ఏ మాపాతికము?

ఫోటోగ్రాఫరు తీసిన స్నాప్‌షాటు (Snap-shot) నకును, ఆలేఖకుని చిత్రార్పిత ప్రతికృతికిని గల తారతమ్యము నూహించినచో వైశేషమునకు కారణ మగపడగలదు. ఫోటోగ్రాఫరు మనల నొక తెరకు ముందు నిలిపి "ఇటు చూడుడు—ఏదీకొంత—ఒక చిన్ని నవ్వు—" అనుచు తటుక్కున నొక మీట నొక్కి మన బొమ్మ పడినదని మనల బొమ్మనును. ఆపడిన ఛాయాచిత్రమును మనము చూచునప్పుడు అది మన ప్రతిబింబమని యొప్పుకొనుచున్నాము. కాని యా ఛాయాపటము మన సంపూర్ణతను వెల్లడించుచున్నదా యని వితర్కించితిమేని మన యంతరాత్మ యొప్పుకొనదు. మనలను సంపూర్తిగ నెఱిగిన యాంతరంగికమిత్రులు దానిని జూచినప్పుడు మన మనోభిప్రాయముతో నేకీభవింపగలరు. ఫోటోలోని మన ప్రతిబింబము కేవలము పోలిక-నకలు. ఫోటోగ్రాఫరుగాని, తత్కాలోపాసకులుగాని మన యభిప్రాయము నొప్పికొనరు. వాదించి మన తలంపులను బూర్వపక్షమొనర్ప ప్రయత్నించెదరు. అప్పుడు మనము "బాహ్యముగ నది నా ప్రతిబింబము. ఆంతరంగికముగ నది కానేరదు" అని చెప్పకతప్పదు.

మన యాత్మసంతృప్తికై మన మొక్క సుప్రసిద్ధ చిత్రకారుని మన రూపును జిత్రార్పిత మొనర్ప గోరితి మనుకొందము. అతని యాలేఖనాకౌశలసాయము, తత్సామర్థ్యము మనకు గొంత కొంత విసువు పుట్టించును. అతని వర్ణనము పూర్తియగుటకు గొన్ని దినములు, మాసములు పట్టును. ప్రతిదినము మన మాతనియింటికి బోవుచుండవలయును. ఆతడు మనలను జూచి చిత్రించుట యొక పాలయిన మాటలాడుట మూరుపాళ్లు! ఆతడు వేధించి వేధించి వేయిపాళ్లయిన వేయివిషయములగూర్చి మనతో మాటలాడుచుండును. మనము మాటలాడుచుండునప్పు డాతడు మన మానసికపరివర్తనము, తదానుషంగికమైన ఆహార్యాదులను నిశితసూక్ష్మదృష్టులతో నిర్వర్ణించుకొనుచుండును. మన యాత్మతో నతడు పరిచయము చేసికొనును. మన యభిరుచులతో నైక్యత గన్పఱచి గంభీరమానససముద్రదఘ్నమున ప్రమాణ మొనర్చుకొనును. రాజకీయములందును, నైతికముగను, సాంఘికముగను మన మనోభావములతో నైక్యమందుచుండును. మన కళాభిరతిని బరిశీలించును. మన సుఖదుఃఖములను వివరించి యందు బాల్గొనువాని వలె గన్పట్టుచుండును. మన జీవితాశయములను ప్రమాణీకరించుకొనును. ఇట్లాతని ప్రయత్నమును గమనించు మనకు చిత్రకారుని ప్రయాసము విశదపడగలదు; "ఈతడు మన సంపూర్ణవ్యక్తిత్వమును లోనుంచి వర్ణన చేయుచున్నా"డని యవబోధము కాగలదు. అత్యంత దీర్ఘపరిశ్రమ ఫలించి మన మూర్తి పటమున నాలేఖ్యమయినదే, మన యాత్మీయులు దానిని జూచినప్పుడు "పైకిమాత్ర మిది మీరూపు నచ్చుముగా జూపకున్నను మీ యాంతరంగికస్వరూపమును జీవకళ లుట్టిపడునట్లు వెల్లడజేయుచున్న"దని తప్పక ప్రశంసించెదరు. ఫోటోగ్రాఫరు తీసిన ఛాయాచిత్రమునకును, రంగాజీవుడు రచియించిన చిత్రపటమునకును గల తారతమ్యమును గ్రహింపగలిగినచో ఎంకి తన నాయుడుబావకొఱకు వాపోయిన శృంగారరసమునకును, శకుంతల దుష్యంతునికొఱకై పరితపించిన విప్రలంభమునకును గల భేద మవగతము కాగలదు. యథార్థమునకును, పరమార్థమునకును గల యంతర మూహింప వీలయిన

ట్లీనికేమను పరామర్శించుట సామర్థ్యము. చిత్రకారకుడు మూర్తీభవింపజేసిన మన ప్రతికృతిని వివేచనసేయగల సౌందర్యలబ్ధులు కాళిదాసరచిత శకుంతలాప్రేమలేఖలోని గంభీరమాధుర్యమును రసప్రవాసతో బహుమానింపగలరు. వాఙ్మయమున నిట్టి సౌందర్యము సంగ్రథితమయియుండుటవలన నట్టిగ్రంథము లాచంద్రార్కము లగుచుండును.

కొందరు చక్కని పరిణతి చెందిన మేధానిధుల ప్రజ్ఞాపరిణామఫలములే వాఙ్మయస్వరూపమున వెలువడుచున్నవని వాదించువారున్నారు. మానవజీవితము వాఙ్మయతాత్పర్యమనియు వాదులాడవచ్చును. కాని మానవుని జీవితమందలి ప్రతివిన్యాసము వాఙ్మయప్రతిపాదనామూలకము కాగలదా ? మానవమానసోద్రేకజనిత పరిభావము లెల్ల వాఙ్మయవస్తువులే యగుచున్నవా ! వానిని యుక్తాయుక్తవివేచనావంతులు పరిశీలింప బనిలేదా ! వివక్షింపవలదా ?

కళ వాస్తవముగ ననేకసూచనావిషయ పరంపరలనుండి యాదర్శకంతముగ నొనర్చిన సంగ్రహస్వరూప మనవచ్చును. చిత్రలేఖనమునను, సంగీతమున నీ సూత్రసారము ననుసంధించినట్లు వాఙ్మయరచనయందు నను బోరవచేసికొనవచ్చును. మానవజీవితములోని సంఘటనముల నన్నిటిని నున్నదున్నట్లు ప్రతిబింబించు ప్రయత్నము కళగా పరిణమింపదు. అనవసరములనుండి ముఖ్యములైనవానిని వడియగట్టు సాధనమే సామర్థ్యము. వాఙ్మయకళానిర్మాత చిత్రకారునివలె నంతరంగజీవము నావిష్కరింపజేయునప్పుడు మిక్కిలి సున్నితములును, గంభీరములును, సుందరతరములును నగు భావపరంపరలు చిందుచుండును. వాఙ్మయము కేవల మతివాస్తవిక వస్తుసంపాదనమాత్రము కానేరదు. పరమార్థప్రతిపాదనము వాఙ్మయసమీకరణమగును. అందుచేతనే మహాకవుల కావ్యములు వాఙ్మయములై నేటి దినపత్రికలు తదితరము లనిపించుకొనుచున్నవి.

వాఙ్మయము వాగ్రూపచిత్రపటము. మానవజీవనాంశప్రతిమూర్తీకరణము వాఙ్మయమూలకందము. కవి యాశ్యకసాయమున భాషాతూలికలను, శబ్దవర్ణగుళికలను ; కైశవస్తునిరూపణయం దుపయోగించుకొనును. చిత్రకారకుడు, గాయకుడు, కవి - ఈ మూవురు మానవజీవితము నానందరసోత్పాదనమగురీతి నావిష్కరణమొనర్చుటయందు తమ శక్తిసామర్థ్యముల నుపయోగించుచుందురు. సమస్తకళారసోద్దేశ మదియేకదా! కాని, యీ మూవురు నుపయోగించెడి వస్తువులు భిన్నములు. చిత్రకారుడు గీతలతోడను, రంగులతోడను మానవజీవితమును గానమొనర్చుచున్నాడు; గాయకుడు కమ్మని గానములతో దానిని చిత్రించుచున్నాడు. కవి సామాన్యమానవభావ యను కుంచెతో వివిధ చిత్రవిచిత్రపదములను వర్ణములతో వింతసమ్మేళనము గావించి విశ్వమోహనకరమైన చిత్రసంగీతమును సృష్టించి పండితపామరుల హృదయములను రంజింపచేయుచున్నాడు. ఇట్టి వాగ్రూపచిత్రకారుడు వాఙ్మయగానమును మృదుమధురమనోహరముగ విశ్వజనీన మొనర్చుచున్నాడు. ఈ సామాన్యకవి-వాఙ్మయ సంబంధము గుర్తించి యీ ధర్మమును మన మంగీకరింపవలయును.

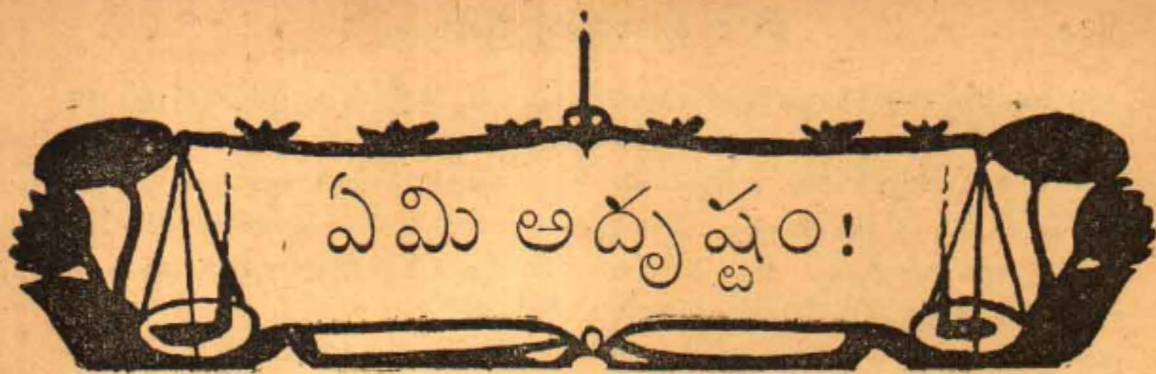
మానవజీవితములోనివివిధమర్మములను విశదీకరించి వాఙ్మయకళాస్రష్ట తన తీయని మాటలతోడను, లలిత లాలిత్యపదజాల సమీకరణముతో, గంభీరభావముల శ్రవణపేయముగ వర్ణించు నాతని సామర్థ్యము మన కబ్బురపాటొదవించుచుండును. అతని నేర్పు నదుల రంగుల నేతీకొనుటయందును, వాని వైవిధ్యము నేకీభవింపజేయుటయందును గన్పడగలదు. అతని నిర్వహణ కార్యమునందు వాఙ్మయము మానవసంబంధనిబంధన గ్రంథముగ సామాన్యముగను, సాంకేతికముగను నిర్దేశమందుచున్నది. ఆ దివ్యప్రబంధమున మానవజీవితము ప్రతిపత్రమునను సజీవకళలతో చిందులుద్రొక్కుచుండును. ఆగ్రంథ మొక చిన్ని ప్రపంచమును గన్పఱచుచుండును. అందు మానవజీవితములు వేర్వేఱుగను, నొక్కటిగను, వారివారి యనుభవములకు దగినట్లు హృదయాందోళనలను, నానందతరంగమాలికలను చిత్రవిచిత్రముగ విలసిల్లుచుండును. అట్టి ప్రబంధనిర్మాత- అనగా వివిధమానవజీవితములను వారి యనుభవములను, వారి యాంతరంగికబాహ్యపరివర్తనలను సుందరముగ వర్ణించి వినిపింపజేయు మహాకవి యేచోటనైన నే

భావుకుండైన మహాకవియని యనిపించుకొనగలడు. ఆ మహనీయుడు మనకంటెను మానవజీవితమును సర్వతోముఖముగ నెఱిగినవాడని యొప్పుకొనవలసిన దే. మనకంటె నాతనికి మానవజీవనములను విశదముగ వివరించి వర్ణించు సామర్థ్యము కలదు. ఆ లాఘవమే మనకంటె నాతని గౌరవార్హు నొనర్చు శక్తి. ఆశక్తి ప్రయోగించి యాతడు వాఙ్మంత్రశ్రీప్రయోగమున మన హృదయములందు ప్రవేశింపగలుగుచున్నాడు. మన మాతనివలె మానవజీవితాంశములయందలి వినోదవిషాదసంఘట్టనలను, గంభీరవిశాలపరివర్తనలను, సుఖదుఃఖసంసర్గభావములను సమగ్రముగ నెఱిగినవారము కావచ్చును. కాని, యాతని వర్ణనయందుపయోగించు విచిత్రశబ్దవాఙ్నిచయముల నుపయోగింపగలమా? వినువారి వీనులకు విందొనర్పగలమా? అసలు చెప్పదలచినది, చెప్పవలసినది చెప్పివేయునంతటి సామర్థ్యము మనకున్నదా? ఆ వ్యక్తీకరణశక్తిశూన్యతవలన శేముషీధురంధరుల మనుకొను మన మనోగతగంభీరభావము లెన్ని వ్యర్థము లగుచున్నవి! అందుచేతనేకదా ఎంతపడుచున్న విరహతాపము వెల్లడిసేయలేక వెక్కిరింతపాలగుచున్నది? బలవంతముగ వెడలగ్రక్కుటకు యత్నించినను వినుటకు నేవగింత బుట్టుచు బూతుదారిబట్టుచున్నది. ఆ నాయికామతల్లికయే కాళిదాసువంటి కవిచక్రవర్తికి లభించిన నామె యుత్తమనాయికాశ్రేణికి లేవనెత్తబడుచున్నది; యా కవిప్రలంభశృంగారమతని హస్తగతమై పండితశ్రేణికి పఠనయోగ్యమై లక్ష్యస్వరూపమునందుచున్నది. ఆమహాకవికి దానేలుకొను వస్తువు నావస్తువర్ణనావిషయమున వాడునట్టి భాషాపరికరము లతనిచేతి యుపకరికలు. అతని వర్ణనల జదివినప్పుడా నాయికగుణరూపములు, బాహ్యాంతరములు వివిక్తముగ హృదయములందు హత్తుకొనును. ఆ వర్ణనావిశేషమున నా కథానాయిక సౌందర్య సౌభాగ్యములు మన మానసముల మాధుర్యమున ముత్తుగొల్పి యనిర్వాచ్యమైన యానందడోలికల నత్యూతలూగింపగలవు.

ప్రపంచసృష్టిసమయమున తొలుత వెలుగురు తోచినది. వేదాంతి, విజ్ఞాని, వ్యాపారి, ఋషి, కవి-యీ యేవురు నొక్కసారి యాజ్యోతిని జూచి తమలో దా మిట్లనుకొనిరి. వేదాంతి "ఇంత వెలుగు నేల సృష్టించెనో భగవంతుడు" అని భగవంతుని చర్యలను వితర్కింపసాగెను. విజ్ఞాని "ఈ వెలు గెట్లు కలిగెను?" అని విచారింపసాగెను. వ్యాపారి "ఈ తేజస్సును నాకిమ్మని దేవు నడిగెదను" అని తలపోసెను. ఋషి "పరమేశ్వరా, లోకోపకారకమయిన జ్ఞానోదయప్రసాదనమున భవదీయపరమదయాగుణము వెల్లడిచేయుచున్నావు. కరుణామయా, నిన్ను గనుటెప్పుడు? నీమహిమ లోకమున వెల్లడిసేయు శక్తిని నాకు బ్రసాదింపుము" అని యాత్మప్రణామము గావించెను. కవి చాలకాలము దీర్ఘాలోచన చేసి "ఈప్రకాశితజగత్తు చూడచూడ నెంత మనోహరముగ నున్నది!" అని తన్మయతనంది యాసమయమున తన మనోగతభావపరంపరలను తన హృదయబింబమున బ్రతిఫలించిన వానినెల్ల వర్ణనసేయ నారంభించెను. అతని యానందకందళితహృదయస్రోతస్స్వినీప్రవాహము నిర్ఝరీవేగమున విమలభావాంబువుల నుత్సాహవంతములై యుద్రేకపూరితములైన మృదుమధురగేయములై రసవత్తరగానపరంపరలై హృద్యపద్యములై కావ్యములై విశాలావనియందు విస్తరించికొనిపోయినవి. కొన్నియేండ్లు గడచినవి. ఒకప్పుడా పద్యములను వేదాంతి వినెను. "ఈపద్యములు నాడు నేపడిన సృష్టిసందేహము తీఱుటకు దోడ్పడుచున్నవి" అని వానిని సేకరింపనారంభించెను. విజ్ఞాని యాపద్యములనువిన్నాడు. "ఆనాడు నే పరిశీలింపదలచిన సృష్టిబీజము లేచెట్టువో గమనించుటకివి యుపయోగపడగలవు" అనుచు వానిని సమీకరణమొనర్పసాగెను. వ్యాపారి "ఈపద్యరత్నము లెంత మనోహరములుగానున్నవి! వీని నెల్ల సంగ్రహించి జిజ్ఞాసువు లున్నచోట నొకయంగడి తెఱచి వీనిని మిక్కిలి రొక్కములకు విక్రయించెదను." అని యాపద్యముల నేఱజొచ్చెను. ఋషి కాపద్యములు లభించినవి. అతడు "ఆహా! ఇంతకాలము నేను పరి

వేదనపడుచు నన్వేషించుచుండిన భగవత్సృష్టిరహస్య భేదనకరములైన యీ మహోఘృణిమణు లెంతసాహాయ్య మొనర్చుచున్నవి. నా జీవితము నేడు ధన్యతగాంచెను" అని యీ ఖండకావ్యములను మనన మొనర్పసాగెను. ఆ విమలగానము కర్ణాకర్ణిగ లోకమెల్లెడ విస్తృతి నందెను. గతానుగతికమైన లోకమున నా బాలగోపాలము వానిని పాడుట కారంభించెను. తల్లి పిల్ల నుయ్యెలలో నుంచి యీ పాటలు పాడెను. కోయిలలు జంటలుగూడి యీ గీతికలను కూయసాగెను. సానువులలోని హరిణ హరిణములు వానిని చెవులు నిక్కపొడుచుకొనుచు వినుచుండెను. నెమళ్లు వానికి తాళములు వేసికొనుచు నాట్యమాడెను. ఎంకి నాయుడుబావగారి కొలువు పోవుచు నా పాటల బాడుచుండెను. కృషీవలు లాగీతికల నీలవేయుచు దమ పనులను జేయుచుండిరి. వానిని విన్నవారెల్ల వాని నర్థము చేసికొనుచు "నిందు క్రొత్త వేవియు లేవు. మన మెఱిగిన విషయములేయున్నవి. కాని, ఎంత చక్కగ పాటకు గుదిరినది! ఎంత మనోహరముగ మాటలు కుదిరినవి!" అని యనుకొనుచుండిరి.

[కథానిక]

= శ్రీమతి ఆచంట శారదాదేవి =

"జమీందారుగారి భార్య నిన్ను చూడాలన్నది. మధ్యాహ్నం వెళదామా ఒకసారి" అన్నాడు సంజీవరావు, ఇంటికి రాగానే. "నన్నా ! ఎందుకూ ?" అన్నది విమల—వంచిన తల ఎత్తకుండా, పిల్లవాడికి పాలు కలుపుతూ....

సంజీవరావు, తిరిగి తిరిగి, ఎక్కడా వుద్యోగం దొరకదని నిస్పృహ చేసుకొన్న వారంరోజులకు, జమీందారుగారబ్బాయి కొక ట్యూటరు కావాలని తెలిసి వచ్చింది. ఆశతో జమీందారుదర్శనం చేసుకున్నాడు. కోరిక ఫలించింది. చిన్నదొర కూడాకూడా తిరగటం, అతనికి బుద్ధిపుట్టినప్పుడు రెండుముక్కలు చెప్పటం కంటె వేరే పని యేమీ లేదు. జీతానికి లోపంలేదు. ప్రాణం కుదుటబడ్డది. రాణీ అప్పుడప్పుడు సంజీవరావుకు కబురుచేసి పిల్లవాడి యోగక్షేమాలు కనుక్కునేది. అల్లాగే సంజీవరావు కష్టసుఖాలుకూడా విచారించేది. క్రమేణా సంజీవరావుకు ఆమెయందు చాలా గౌరవం ఏర్పడ్డది. విమల రాణీగారిని చూడటానికి ఉత్సాహపడటం బదులు అడ్డప్రశ్నలు వెయ్యటం చూసి సంజీవరావుకు చిరాకువేసింది.

"ఎందుకేమిటే, నీ మొహం! ఆవిడ అంతగా నిన్ను చూడాలని అంటూ వుంటే నువు—"అన్నాడు విసుగుతో.

"అదికాదండీ, నాకు మంచిచీర ఒక్కటి అయినా లేదుగదా, ఎల్లాగ అనీ."

విమలకు ఎక్కడికైనా వెళ్లాలన్నప్పుడల్లా తనకు మంచిచీరెలు లేవని జ్ఞాపకంవస్తూ వుంటుంది. అందుకనే సంజీవరావు ఆమెను ఎక్కడికీ తీసుకుపోనేపోడు.

"నీ పెళ్లినాటి పట్టుచీర వున్నదిగదా, అది చాల్లేద్దూ" అన్నాడు సముదాయిస్తూ.

"అదేమి చీరండీ! అంతా వెలిసిపోయింది! కొంచెం చినిగిందికూడాను" అన్నది, మూరాము పెడుతూ.

"ఫరవాలేదులే. ఏచీర కట్టుకున్నా ఆవిడకంటె అందంగానే వుంటావు." అన్నాడు సంజీవరావు, కొంటెగా నవ్వుతూ.

విమలముఖము కలువపువ్వులాగ వికసించింది. ఆమెకళ్లల్లో సంతోషం ఉక్కిరిబిక్కిరయింది. కాని మరుక్షణమే విచారరేఖలు ముందుకు తోసుకు వచ్చాయి. "ఏమోలెండి, ఎల్లా వుంటేనేం, ఆవిడ అదృష్టం నాకెల్లా వస్తుందీ" అంది.......

"సరేలే, మూడుగంటలకు నువ్వూ పిల్లలూ సిద్ధంగా వుండండి. నేను వచ్చి తీసుకుపోతాను" అన్నాడు, అతను, మళ్లీ కండువా పైన వేసుకుంటూ.

* * * *

విమల పన్నెండింటికే మొదలుపెట్టింది ప్రయాణ సన్నాహం. అయినా, పిల్లలకు తలదువ్వి నీళ్ళుపోసి తనూ సింగారించుకునేప్పటికి మూడు కావచ్చింది. విమలకు విసుగూ, విచారం ముంచుకువచ్చాయి..."ఏమి జీవితం! పొద్దున లేచిందిమొదలు రాత్రి పదిగంటల దాకా క్షణం తీరిక లేదు. ఎక్కడికి వెళ్ళాలన్నా విశ్వ ప్రయత్నం కావాలి. జీవితంలో విశ్రాంతి, శాంతి రెండూ లేవు. అన్నీ తీరని కోరికలే...ఇప్పుడు జమీందారుగారింటికి వెళ్ళకపోతేనేం? తను ఆమెకంటె అందంగా వుంటుందట,—అయితేమాత్రం ఆమెకూ తనకూ సామ్యం ఏమిటి? ఆమె లక్ష్మీప్రసన్నురాలు. తన వెలిసిన చీర, తనూ—బండిఆగిన చప్పుడు విని తలుపుతీసింది.

"రెడీగా ఉన్నారా? పోదామా?"

"ఊ! చూడండి: ఆవిడకు చాలా గర్వమా?"

"ఛీ!, చాలా మంచి మనిషి."

తల వాల్చుకొని బండి ఎక్కింది విమల. పిల్లలిద్దరూ బండిమూసి మురిసిపోయ్యారు....

* * * *

జమీందారిణిగారి పేరు గుణవతీ దేవి. ఆమే, జమీందారుగారూ ఒకరినొకరు చూసుకొని కొన్ని సంవత్సరాలవుతుంది...గుణవతి ఇప్పుడు కేవలం విలువైన వస్తువులు కొనడంతోనే హృదయాన్ని తృప్తిపరచుకోవాలని చూస్తున్నది. చీరెలూ, నగలూ సంతోషాన్ని ఇవ్వడం మానేసి చాలా రోజులైనా కూడా అలవాటు చొప్పున ఇంకా కొంటూనే ఉంటుంది. పైగా ఆమెకు అదే వ్యాపకం కూడాను. ఇవ్వాళకూడా విమల వచ్చే సరికి ఆవిడ చీరల బేరంలోనే వున్నది.

"డబుల్ కలర్ చీరెలు ఇప్పుడు చాలామంది కడుతున్నారమ్మా. ఈ చీర చిత్తగించండి" అంటున్నాడు సెట్టి......విమల చీర చిరుగు కనపడకుండా కుచ్చిళ్లు సర్దుకుంటూ రాణీని సమీపించింది.

"రండి, కూర్చోండి" అన్నది సోఫా చూపిస్తూ, గుణవతి. విమల ఎదురుకూర్చున్నది, చీరలను చూస్తూ. ఎంత మంచి చీరెలు! ఎంత చక్కని జరీపని! ఆ చీరలన్నీ చూస్తూవుంటే, తన వంటిమీద వెలిసిపోయిన చీర ముళ్లు గ్రుచ్చుకుంటున్నట్లున్నది.

గుణవతికి మాత్రం ఒక్కచీరా నచ్చలేదు. అసలు ఆమెకు కావలసినది చీరెలయితే గదా! "ఏమీ బాగా లేవు, రేపు ఇంకేమయినా రకాలు పట్టుకురా." అన్నది సెట్టితో.

"చిత్తం" అంటూ మూట కట్టుకొని వెళ్ళిపోయాడు సెట్టి......దాసీది టీ తెచ్చిపెట్టింది....

"'టీ' పుచ్చుకొంటారా" అన్నది గుణవతి. విమల గుణవతికేసి తలెత్తిచూసింది. అందం లేకపోయినా, ఆమెముఖంలో ఎంత కళ వున్నది! ఏదో చెప్పలేని ఆకర్షణ!...కళ్లల్లో మాత్రం విచారం కనబడుతుంది.

"వద్దండీ, నాకు అలవాటు లేదు" అన్నది వినపడీ వినపడకుండా.

గుణవతి, మాట్లాడకుండా, రెండు కప్పులలో టీ పోసి పిల్లలిద్దరికీ ఇచ్చింది. చిన్నవాడు చేతిపట్టులేక టీ అంతా కాశ్మీర తివాసీమీద కొంతా, తన చొక్కామీద కొంతా వలకబోసుకున్నాడు. ఖరీదయిన తివాసీ మరకైందన్న భయంతో పిల్లవాడిమీద కోపం వచ్చింది విమలకు. "ఏమి సంతానం" అని మనస్సులో విసుక్కున్నది. గుణవతిమాత్రం, నవ్వుతూ, పిల్లవాడిని దగ్గరకు తీసుకొని పట్టురుమాలుతో తుడిచి మళ్లీ టీ త్రాగించింది......విమలకు కొంచెం ఊపిరి సలిపింది.

"ఎప్పుడూ ఇంతే! ఎక్కడికెళ్లినా రోజూ ఒకటి. బయట అడుగు పెట్టడానికే భయం" అన్నది విమల.

"ఫరవాలేదండీ! ఈ మాత్రానికే!!" అంటూ నవ్వింది గుణవతి.

"అది కాదండీ, నాకు పిల్లలతో విసుగొస్తున్నది. ఒక్క నిమిషమైనా విరామం లేదు, ఎప్పుడూ నా కొంగు పట్టుకొని వదలరు" అన్నది విమల,—సంసారం గొడవల్లోకి దిగుతూ, మామూలు ధోరణిలో.

"మంచిదేగదా, మీకు బాగా కాలక్షేపం అవుతుంది."

"సరిలేండి, పిల్లతో ఒక్కపనీ తెములదు."

గుణవతి అకారణంగా నవ్వింది. "అదీ! మీకు తీరికలేని పని. అందునించి విసుక్కుంటున్నారు. నాకు రోజంతా ఏమీ తోచదండీ!?...ఇంక మా బాబు, నేనమ్మని కబురుచేస్తేనేగాని నా దగ్గరకు రాడు. వచ్చినా, పదినిమిషాలుకూడా వుండడు. వాడికి నాదగ్గర కంటె 'ఆయా' దగ్గరే ఎక్కువ చనువు! నేను లేక పోయినా ఏమీ బాధపడడు కాని 'ఆయా'ను విడిచి ఒక్క నిమిషంకూడా వుండలేడు!"అని గట్టిగా నవ్వింది.

ఆ నవ్వులో విషాదం ప్రతిధ్వనించింది.

విమల విస్తుపోయి చూసింది: "దాసీలూ! దాదులూ! పనిలేక ప్రొద్దుపోదట! ఎంత అదృష్టవంతు రాలు!!" అనుకున్నది.

"పంతులుగారు కూడా వచ్చారా" అన్నది గుణవతి—ప్రసంగం మారుస్తూ.

"ఆ! బయట వున్నారు......నేను వెళ్తాను, చాలాసేపైంది" అంటూ లేచింది విమల.

దాసీది పళ్లూ, తమలపాకులూ తెచ్చిపెట్టింది.

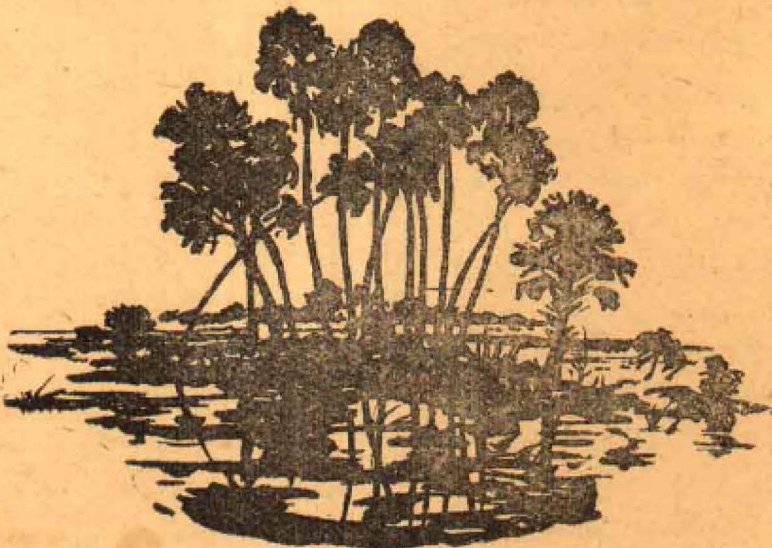
"తరుచు వస్తూవుండండి" అన్నది గుణవతి.

"అల్లాగే. కాని, నాకు ఇల్లు కదలడానికే వీలుండదండీ. పనిఅంతా పూర్తిచేసుకొనేసరికి ఆయన ఇంటికి వస్తారు. ఏవో కబుర్లతోటి గడిచిపోతుంది. నేను లేకపోతే ఆయనకేమీ తోచదు" అన్నది విమల సిగ్గుపడుతూ. గుణవతికి కళ్ళు చెమ్మగిల్లినవి.

పిల్లలు పళ్ళకోసరం ఎగబడ్డారు. ప్రతిదానికీ వాచిపోవటమే! విమలహృదయం అవమానంతో, దుఃఖంతో క్రుంగిపోయింది. కళ్లల్లో నీరు నిండింది.

గేటు దాటుతూ భర్తతో "ఎంత నిదానమైన మనిషి! ఏ కొరతా లేదుగదా! ఏమి అదృష్టం!!" అన్నది కళ్లు తుడుచుకుంటూ.

"ఎంత అందంగా వున్నది! చిలకా గోరువంకల లాగా వున్నారు. ఏమి అదృష్టం" అనుకున్నది గుణవతి,—కిటికీలోంచి చూస్తూ...కన్నీటిధార ఆపుకో లేకపోయింది.

బహిష్కృతి

[కథానిక]

= శ్రీ పినిశెట్టి శ్రీరామమూర్తి =

రామశాస్త్రి మగదక్షత లేకపోవడంవల్ల ఆ చిన్న భవంతినీ—పదెకరాల కొండ్రనూ విధవ కూతురైన సీతమ్మచేతులో పెట్టి ప్రపంచయాత్రను పరిసమాప్తి చేసుకున్నాడు.

ఆ అగ్రహారంలో సీతమ్మకు వేలువిడిచిన మేనత్త కొడుకు అవధాని తప్పితే దగ్గర బంధువులు మరెవ్వరూ లేరు.

అందుచేతనే ఇరవై యేళ్లక్రితం త్రొక్కని రామశాస్త్రిగుమ్మం ఈ నాడు అవధాని ఎక్కి ఆపత్కాలంలో ఉన్న సీతమ్మకు సహాయసంపత్తిగా నిలిచి, ఆమె పితృకర్మలన్నీ యథావిధిగా సాగించాడు.

అవధాని తనింటికి రావడం తండ్రి కెంత కష్టం కలిగించేదో గ్రహించికూడా సీతమ్మ అతని మైత్ర్యానికి ఏమీ అడ్డురాలేదు. అడ్డగల కారణం తనకు తెలుసున్నా—"గతం నాస్తి" అనే సామ్యం గుర్తుకు రావడంవల్ల కారణానికి కార్పణ్యాన్ని తగిలించలేదు.

కర్మలు ముగిసిన మరునాటినుంచే బంధువులు ఎవరిళ్లకు వాళ్లు తిరుగుముఖం పట్టినా అవధానిగారి కుటుంబంమాత్రం ఆ గృహాన్ని వీడగల నిర్ణయానికి యింకా రాలేదు.

పదిహేనురోజులు గడచిన అనంతరం, దీపారాధనచేసి స్తబ్ధగా ఆ ప్రక్క నిలబడి, ఏదో ఆలోచిస్తున్న సీతమ్మ ఉండే గదిదగ్గరగా నిలిచి—

"సీతా!" అని ప్రేమపూర్వకంగా పిలిచాడు అవధాని.

ఆమె తలెత్తి అవధానికేసి చూసింది.

"నీకు మీరు చేసిన అపకారం ఏమిటో నాకు తెలీదు. కాని మామ ఉన్నంతవరకూ నన్ను చూస్తే కళ్లల్లో కారాన్ని జొనుపుకునేవాడు." అంతటితో ఆగి ఏదో ఆలోచించి దీర్ఘంగా శ్రమించినవాడిలా నిట్టూర్చి "సరే! ఆయన నామీద కత్తికట్టిన ప్రతిఫలంగా—ఆయన అవసానకాలంలో నేనే ఆధారం కావలసివచ్చింది" అని ఆమె సమాధానంకోసం చూస్తున్నాడు.

ఆమె ఏమీ మాట్లాడలేదు. దృష్టిని క్రిందకు దించి ఏదో ఆలోచిస్తోంది.

"జరిగినదాన్ని తలుచుకోటం దేనికి? ఉదయాన్ని మేము వెళ్లదలుచుకున్నాం" ముందు ప్రశ్నార్థవాక్యాన్ని వినేసరికి తలెత్తిచూసింది. వెంటనే శిరాన్ని కిందకు వంచింది.

ఈ సారికూడా ఆమెనుండి సమాధానం రాలేదు.

మరికొద్దిగా కంఠాన్ని పెద్దజేసి "నువ్వుకూడా మాతో రావాలి" అని అడిగాడు.

ఆమె ఆశ్చర్యంగా తల పైకెత్తి "ఎక్కడికి?" అని అడిగింది. "మా యింటికే—! నలుగురితోబాటు నారాయణా! ఇక్కడెవరున్నారూ నీకు, పిల్లా పీచుకా! ఒంటిగా ఎలా ఉండగలవ్?" ఈ మాటలు

ఎంతో సానుభూతిసూచకంగా ధ్వనింపచేద్దామనుకున్నాడు. కాని ఏదో స్వార్థపరమైన శబ్దం ఆ మాటల మధ్యనుంచి వెలువడుతోంది.

“రాలేను బావా! నాన్న కట్టించిన ఈయింట్లో నే బ్రతికుండగా దీపం పెట్టే దిక్కు లేకుండాచేయలేను.” అని అక్కడనుంచి ఆమె వెళ్ళిపోయింది.

మరువాడు ప్రయాణసన్నాహంతోబాటు మరోసారి ఆమెను మందలింపుగా అడిగాడు.

ఆమె ఈ పర్యాయమూ యిష్టాన్ని సూచించలేదు. ఆఖర్ని వెళుతూ వెళుతూ—

“ఏలాంటి అపవాదు వచ్చినా నేనేం బాధ్యుణ్ణి కాను. గట్టిగా ఆలోచించుకో” అని అధికారయుతంగా అడిగాడు. ఆమె వెంటనే వాడిన నవ్వు నవ్వి, హీన స్వరంతో ఇలా అంది: “నాపై అపవాదు వేయగల వయస్సు నానుండి ఏనాడో పోయింది - - - జరిగిన దాన్ని పురస్కరించుకొని వేయగల అపవాదుయొక్క ఆయువుపట్టు నీహస్తంలోనే వుంది - - -”

అతను వెంటనే తల వంచి ప్రయాణం సాగించాడు. ఆమె తలుపురెక్కలు రెండూ వేసుకుంది.

ఆమె ఆఖరు నన్న మాటల్లో అంతరార్థం అవధానికి పూర్తిగా తెలుసు. అందుకే తిరిగి సమాధానం యివ్వగల అవకాశాన్నికూడా వెదుక్కోలేదు.

అవధానికీ, ఆమెకే గాకుండా—ఆ అగ్రహారంలో ఇరవై యేళ్ళ క్రితం ఒక అలజడి—జడివానలా వచ్చి వెలిసి చక్కాపోయింది.

ఆ వర్షబిందువులు ఎవరిపైనా పడి అంతగా బాధించకపోయినా, రామశాస్త్రిహృదయంపైమాత్రం ఆ చినుకులు అగ్నికణాల్లా నిలిచి అహోరాత్రాలూ బాధపెట్టసాగాయి.

ప్రతిరోజూ మార్పుకలిగే ప్రకృతిలో ఆ జడి వాన ఒక సహజఋతుధర్మంలా వచ్చి మాసిపోయింది.

రామశాస్త్రిమానసికగగనంపై ఆనాడు నిల్చిన కారుమేఘం చలనంలేకుండా అలానే నిలిచిపోయింది.

అందుచేతనే రామశాస్త్రి ఉండగా అవధాని వాళ్ళ గుమ్మం ఎక్కగల అర్హతను కోల్పోయాడు.

అసలువిషయం తెలియని నేనుమాత్రం మీ కెలా చెప్పను! రామశాస్త్రి పోయి ఆరుమాసాలు గడిచినై.

ఆనాడు అవధాని ఆసించింది ఆమెఆదరణకోసం కాదు. ఆమెచేతిలోపెట్టిన ఆస్తికోసం. కాని తన మాటలకు ఏమాత్రం విలువా సీత ఇవ్వకపోగా— విస్మృతమైన ఒక ఘట్టాన్ని తీసుకొని నెంపపెట్టు పెట్టింది.

బాహ్యానికి అంతగా వాపులేకపోయినా— అంతర్గతంగా అవధానికిమాత్రం తీరని బాధే పెట్టింది. అతనుకూడా ఆ అగ్రహారంలో ఎన్నుకోతగ్గ పెద్ద వాళ్ళల్లో ఒక స్థానాన్ని ఆక్రమించివుండడంవల్ల సీతమ్మ ఇంటివద్దనుంచి రిక్తహస్తాలతో రావడం చాలా నవ్వుబాటుగానే తోచింది. ఏమన్నా చేయదగ్గ అవకాశం అతని చేతుల్లో అప్పుడేమీ లేదు. కాని ఈ నాడు ఆ అవకాశానికి తగ్గ పుకార్లు అగ్రహారంలో లేచాయి.

సీతమ్మగారింటికి రహస్యంగా ఎవరో వచ్చి వెళుతూన్నట్లుగా అక్కడి ప్రజలు చెప్పుకోవడం కాస్త ఇంగితజ్ఞానమున్న పెద్దమనుష్యులు అది తప్పుడు అభిప్రాయంగా నిర్ధారణచేశారు.

కాని రానురాను—ఆ వ్యతిరేకించినవాళ్లే ప్రత్యక్షంగా చూచినమీదట నిజమని తల ఊపారు.

అవధానిమటుకు ఎన్నిసార్లు ప్రయత్నంచేసినా— ఏ ఒక్కరోజూనా ఆలాంటి సంఘటన కళ్లపడలేదు. అందుకు ప్రత్యేకించి తన శిష్యకోటిలో వెంకటాద్రి అనే విద్యార్థిని ఆపనికురించి వినియోగించాడు.

వేదపఠన చేస్తున్న శిష్యబృందమంతా రణగొణ ధ్వని చేస్తున్నారు. దీపం కునికిపాట్లు లేకుండా దివ్యంగానే వెలుగుతూంది.

వెలుపలనుంచి వెంకటాద్రి ఆత్రంగా వచ్చి “గురువుగారూ” అని పిలిచాడు.

తమలపాకులు మెలిపెడుతూన్న అవధాని "ఏం" అని ప్రశ్నించాడు.

రహస్యాన్ని సూచించే భంగిమలో "మీ రోసారి యిలా రావాలి" అన్నాడు.

అవధాని లేచి, వెంకటాద్రి ననుసరించాడు. సరాసరి రెండుఫర్లాంగులున్న సీతమ్మయింటికి చేరు కున్నారు. రామశాస్త్రిగారికి దొడ్డివైపునుంచి నెమ్మదిగా నడిచిపోతూన్న ఒక పురుషస్వరూపాన్ని వేలెత్తి చూపించాడు వెంకటాద్రి.

అవధానిశరీరం ఆద్యంతమూ భగ్గున మండిం దనడంలో—అతని ముఖభంగిమే అందుకు సాక్ష్యం.

"ఎవరది?"— బిగ్గరగా పిలిచాడు అవధాని.

ఆ వెళుతూన్న పురుషు ఆకారం వెనక్కి చూచినట్లుగా వెంకటాద్రి గుర్తించాడు.

"ఆగు"—మళ్లీ మరుక్షణాన్నే ఆజ్ఞాపించాడు అవధాని.

ఆ పురుషస్వరూపం ఆగింది.

అంతర్యంగా ఆతనిదగ్గరకు వెళ్లడంలో అదురు వున్నా పైకి మాత్రం చాలా ధైర్యంగానే అతని దగ్గరకు చేరాడు అవధాని.

అతనివెనకాల వెంకటాద్రి నిలబడ్డాడు.

మసకచీకట్లో అతనిముఖం వ్యక్తం కాలేదు. "ఎవరు నువ్వు?" ఉద్రిక్తతలో కాస్త బిగ్గరగానే అడిగాడు.

"ఎంకడి కొడుకుని సుబ్బులిన్ని"

ఈ సమాధానం విన్నమీదట అవధాని చెప్పినంత త్వరగా తేరుకొని మళ్లీ ప్రశ్న వేయలేకపోయాడు.

"దన్నమండీ, ఎలతాను" అని నెమ్మదిగా కదల బోయాడు సుబ్బులు.

" ఆగు "

సుబ్బులుచేతిలో గిన్నె కనిపిస్తోంది.

ఆ చేతిలో ఉండే వస్తువును పరిశీలిస్తున్నాడు. పైన ఆకుమూత వేసివుంది.

" ఎక్కణ్ణుంచి వొస్తున్నావ్ " అని మళ్లీ అడిగాడు.

" సీతమ్మగోరింట్లోంచి."

" ఏంపనిమీద వెళ్లావ్ ?"

" ఊరగాయ పెడతా నన్నారు "

చేతిలో తగిన ఆధారం ఉంది. కాని తిరిగి మరో ప్రశ్న వేయకుండా "ఫో" అని గదమా యించాడు.

సుబ్బులు వెళ్లిపోయాడు.

వెంకటాద్రిని ఇంటికి పంపించి దొడ్డినుంచి తిరిగి సీతమ్మ అరుగుమీదుగా వచ్చి "సీతా!" అని పిలిచాడు అవధాని.

కిటికీలువు తెరిచింది. లోపలున్న దీపపుకాంతి అవధానిముఖంపై పడింది.

అవధాని ఏమీ మాట్లాడకపోవడం చూచి నెమ్మదిగా తల ఎదరకువంచి "ఏం బావా! వచ్చావ్" అని అడిగింది సీతమ్మ. గాలికి దీపం అటూ ఇటూ కదులుతోంది. అవధానిముఖం రక్తమిళితమైనట్లుగా గోచరిస్తోంది. "ఇందుకా ఆనాడు నాయింటికి రానన్నది"—ఈ మాటలు అవధానిపళ్లసందునుంచి ప్రస్ఫుటంగా దూసుకువచ్చాయి.

ఆమె విస్తుపోయి "ఎందుకూ ?" అని అడిగింది.

"నీకు అంతకన్నా అగ్రజాతివాడు దొరకలా?"

ఆమె చలించింది. తీక్షణంగా అవధానిముఖం కేసి చూసింది. అతని భావం పరిపూర్తిగా వ్యక్తమై నట్లు తెలుసుకుంది. వెంటనే ప్రశాంతపడి "నువ్వనేది నాకేమీ అర్థంకావడంలేదు" అని ఆమె నవ్వింది.

ఆ నవ్వులో వుండే ప్రత్యేకతను ఏనాడో అను భవించినట్లుగా—మళ్లీ ఈ నాడు తనహృదయంలో ఆ విస్మృతమందహాస చంద్రికలయొక్క అద్వితీయ ఆనందాన్ని అనుభవిస్తున్నట్లుగా రెండు రెప్పలూ మూశాడు. కాని తను వచ్చిన పని వేరు అని గుర్తించిన మీదట బలవంతంగా తన మానసికపరిస్థితిని మొదటి బాటలో పెట్టి "ఆ ఏనాదివెంకడికొడుకుకదూ—

నీయింటికి ప్రతిరోజూ వస్తున్నది" ఏలాగైనా మొదటి అంత కఠినత లేదు ఆమాటల్లో.

వెంటనే "అవును" అని సమాధానం యిచ్చింది.

విమర్శాయుతంగా చూస్తూ "వాడి కంత చను వివ్వడానికి కారణం?" అన్నాడు.

ఆమె ఇప్పుడు క్రిందికి చూస్తోంది. ఏమీ సమాధానం యివ్వలేదు.

"నలుగురూ ఏమని చెప్పుకుంటున్నారో తెలుసా?"

అవధానిముఖంకేసి చూసింది. హృదయంగతమైన మూగబాధతో గట్టిగా నిట్టూర్చింది.

"చెప్పుకోతగ్గ చెడుపనిని నేనేం చేయటంలేదు. పాపంలేనిదానికి పాపమున్నదని అనుకొన్నంతమాత్రాన నాకేం నష్టంలేదు." అసలు ధైర్యంగా సమాధానం చెప్పింది. ఆమెకంఠం గద్గదమైంది. మాటల్లో దుఃఖ భారం తొణికిసలాడుతున్నట్లుగా వ్యక్తమాతోంది. ఆమెముఖం చీకటికెదురుగావుండడంవల్ల కళ్ళల్లో అశ్రుబిందువులు అవధాని గ్రహించలేదు.

"నువ్వు నా కివ్వవలసిన సమాధానం యింతే నన్నమాట"

"మించి ఏమీ కనుపించడంలేదు, అంతే యిచ్చాను."

"సరే!" వెంటనే వెనక్కి తిరిగాడు. సుమ్మం దిగినవెంటనే తలుపులు వేద్దామని రెండురెక్కలూ పట్టుకుని నిలుచుంది. అతడు అలా చేయలేదు. మళ్లీ సీతమ్మను చూస్తూ—"నీగురించి చెబుతున్నా—వాణ్ణి రేపటినుంచీ నీదొడ్డిగుమ్మంకూడా తొక్కనీకు...అలా చేశావా! నువ్వు చాలా అవమానంపాలుకావలసి వస్తుంది" అన్నాడు. వెళ్లిపోడానికి మళ్లీ వెనక్కి తిరిగాడు. "అతణ్ని నాయింటికి రాకుండా చేయగల శక్తి నాలోలేదు. అతనికి ఏనాటినుంచో ఇలా రావడం పోవడం అలవాటైంది. ఆలోచన వున్నవాళ్లు ఎవ రైనా మా పరిచయం చూస్తే తల్లీబిడ్డల సఖ్యాన్ని గ్రహించగలరని నా నమ్మకం"

సీతమ్మ పైవిధంగా సమాధానం చెప్పేసరికి వెంటనే ఎదురుగా తిరిగి "మళ్లీ శ్రోతాయుగాన్ని నాదృష్టిలో సృష్టిస్తున్నావ్." ఆమె సమాధానం యిస్తుందేమోనని కాసేపాగి "ఇది కలియుగ మనిమాత్రం మరిచిపోవద్దు. వాణ్ని రాకుండాచేయగల శక్తి నీలో లేకపోతే, ఆబాధ్యత నేనే తీసుకుంటాను" అని చర చరా రెండుమెట్లు దిగేసరికి వెనకనించి సీతమ్మ విప్పారిన కళ్లతో చూస్తూ "ఆబాధ్యత నువ్వు తీసుకోతగిన అధికారాన్ని నేనేమీ నీ కివ్వలేదు. నా వ్యవహారాల్లో నువ్వు కలగజేసుకోవలిసిందని ప్రాధేయపడిన నాడు అలాంటి పని నువ్వు చెయ్యడం చాలా మంచిది."

అవధాని వెనక్కి తిరిగి ఏదో చెప్పడానికి నోరు తెరిచేలోగానే ఆ తలుపురెక్కలు రెండూ భడాలున శబ్దిస్తూ మూసుకపోయినై. రెండవసారికూడా అవధాని తానుసంధించిన శరం ప్రత్యర్థికి తగలడం తప్పిపోడమేగాక, తిరిగి ఆ శరమే తన అపజయానికి కారణమవడంవల్ల తీవ్రప్రతీకారసమరానికిసిద్ధత చూపించగల పరిస్థితిని సృష్టించుకున్నాడు. చలికాలంలో శరీరాన్ని కొంతవరకూ నీళ్లలో నింపడంవల్ల పుట్టే కంపం—పూర్తిగా శరీరాన్ని ముంపడంవల్ల ఏ విధంగా చలిపోయి, ఉష్ణాన్ని కలిగించడంలోకూడా ఏలా సహకరిస్తుందో—అదేపద్ధతికి సీతమ్మహృదయం మొద్దుబారిపోయింది. క్రితం సుబ్బులురాకపోకలు దొడ్డిగుమ్మాన్ని, సంధ్యాసమయాల్లో జరిగేవి. ఒక పావుగంట మించకుండా అతనితో ఆప్యాయంగా మాట్లాడి, తిరిగి ఏదో తినుబండారాన్ని పెట్టి పంపించివేస్తూవుండేది.

కాని ఈనాడు సుబ్బులు సీతమ్మయింటికి రావడానికి ఒక నిర్ణీతమైనకాలం లేదు, ఎంతకాలం అక్కడుండాలో నిర్ణయంకూడా లేదు. శనివార, ఆదివారాలు పూర్తిగా అక్కడే గడిపేవాడు. అవసరాన్ని బట్టి స్నానం, భోజనం కూడా సీతమ్మయింట్లోనే చేస్తూ తెల్లటిదుస్తులు వేసుకుని, నిర్భయంగా తిరిగేవాడు.

"ప్రజలందరికీ తెలిసింది" అనే అవధానిమాట తెలిసినతర్వాత రహస్యం అనవసరమనే నిర్ణయమే సీతమ్మమనోధైర్యానికి కారణమైంది.

ఏనాదిసుబ్బులకు ఇరవై ఏళ్లుంటాయి. చిన్నతనాన్నుంచీ అతని కులంవాళ్లతో అట్టే సంబంధం లేదు. వాళ్ల పనిపాటలకు, కులంకట్టుబాటులకు కూడా అతడేమీ అలవాటుపడలేదు. వాటి కతీతుడు కూడా అయ్యాడు.

స్ఫురద్రూపి కావడంవల్లనూ, శుచిగా ఉండడంవల్లనూ అతణ్ణి దగ్గరకు రప్పించడంలో అగ్రజాతులనుకునేవాళ్లు కూడా అట్టే అసహ్యించుకునేవారు కాదు.

అవధానిగారి పరిశోధనమూలంగా తేలిన విషయమిది. ఆ సుబ్బులు అగ్రహారానికి నాల్గు మైళ్లలో ఉన్న భీమవరం హైస్కూలులో అయిదవ ఫారం చదువుతున్నట్లున్నూ, అందుకు అయి అవ్వబోయే ఖర్చులు సీతమ్మగారే భరిస్తున్నట్లున్నూ కూడా తెలిసింది.

చూస్తూ ఊరుకోవడంవల్ల ఇక శ్రుతిమించుతుందనీ, శ్రుతిమించడంవల్ల వచ్చే ఆ భయంకరధ్వనిలో సీతమ్మసర్వస్వం ఐక్యమై, పరుల హస్తగతం కావడంలో ఆశ్చర్యం ఉండదనీ నిర్ణయించుకున్నమీదట, అగ్రహారంలో ఉండే తన తోడి నలుగురుపండితులనూ రప్పించి, ఒక వ్యూహాన్ని పన్నడానికి ఉపక్రమించాడు.

ఆమె చేసే పని శాస్త్రరీత్యా అతినైచ్యమైంది కాబట్టి వెంటనే ఆమెను కులబహిష్కారం చేయాలని మొదట నిర్ణయాన్ని తెచ్చారు.

ఆ నిర్ణయంవల్ల వచ్చే ప్రతిఫలం శూన్యం కాగా—అవధానికి భవిష్యత్తులో దక్కబోయే ఆస్తికి తిలోదకాలు వదిలే అపాయపరిస్థితి ఏర్పడ్డది.

తిరిగి పునర్విచారణ చేశారు. జరిగిన దేదో జరిగిపోయింది. ప్రస్తుతము తగిన ప్రాయశ్చిత్తంచేసి, ఇకనుంచి ఆసుబ్బులుతో మాట్లాడ్డంగాని, వాణ్ణి అగ్రహారంలో అడుగుపెట్టించడం గాని జరగనివ్వకూడదని రెండోశాసనాన్ని సిద్ధపరిచారు. అప్పటికీ ఆమె వినకపోతే—అనే మీమాంస రేగడంవల్ల దౌర్జన్యయుతమైన మూడోపద్ధతిని ఈవిధంగా సూచించారు.

పండితాభిప్రాయాన్నీ—సత్యమైన శాస్త్రశాసనాన్నీ ధిక్కరించిన ఆమెను అగ్రహారానికి సంబంధించిన ఆస్తితో ఎట్టిసంబంధం లేకుండా తక్షణం అగ్రహారంఅవతలకు నెట్టివేయడం.

అవధానిమనస్సు అంతులేని ఆనందసాగరంలో, విరామం లేకుండా అనేకసార్లు మునకలు వేసింది.

మరునాడు సీతమ్మ వాకిట్లో ముగ్గులు పెడుతూన్న సమయాన్ని వెంకటాద్రి వచ్చి కాస్తదూరంగా నిలబడ్డాడు.

అడుగులచప్పుడు విన్న ఆమె తల పైకెత్తి చూసింది. ఆమెప్రశాంతమైన దృక్కులు వెంకటాద్రిలలాటంపై సోకడంవల్ల మారుమాట లేక మంత్రముగ్ధుగా నిలబడిపోయాడు.

“ఎవరిగురించీ యిక్కడ నిలిచిందీ” అని శాంతంగానే అడిగింది సీతమ్మ.

పాఠం బట్టీపట్టిన విద్యార్థిలా—కదలక మెదలక నిలబడి ఈవిధంగా ఆమెకు వప్పచెప్పాడు:

“పదిగంటలకు సంస్కృతపాఠశాలలో పండితులంతా సమావేశమవుతున్నారు......మిమ్మల్ను ఆసమయానికి అక్కడకు రావలసిందిగా చెప్పమన్నారు.”

“ఆ సమావేశం ఎవరిగురించీ...” ఆశ్చర్యంగానే అడిగింది.

“మీగురించే” అన్నాడు వెంకటాద్రి.

సీతమ్మ ఆలోచించినమీదట నవ్వి “నాగురించి జరిగే ఆసమావేశం నాయింటిదగ్గర చేస్తేనే బావుంటుందని చెప్పు” అంది. “అలా కాదండీ...”ఇంకా ఏదో చెప్పబోతున్నాడు వెంకటాద్రి. వెంటనే సీతమ్మ “నువ్వేం నాకు సమాధానం చెప్పకు. అవసరమని తోస్తే నా సమాధానంమాత్రం అక్కడ చెప్పు.” ముగ్గుపళ్లెం తీసుకొని ఆమె లోపలికి వెళ్లిపోయింది.

వెంకటాద్రి తిరిగి వెళ్లిపోయాడు.

సీతమ్మయింటిచావిడిలో సమావేశానికి ఏర్పాటు చేసిన చాపలన్నీ తిరిగి తీసి అరుగుపైన వేసుకున్నారు.

అగ్రహారంలో ఉండే ఆబాలగోపాలం సీతమ్మగారి యింటెదురుగా కిటకిటలాడుతూ నిలుచున్నారు.

సకలశాస్త్రపారంగతుడు—పంచభాషా ప్రవీణుడు—తర్కవితర్కధురీణుడూ అయిన విద్వాన్ కామేశ్వరశర్మ అందరిమధ్యా కాస్త ఎత్తుగా ఉండే ఆసనంపైన కూర్చున్నాడు.

"సీతా"—ఆపిలుపు గంభీరంగా ధ్వనించింది.

అంతవరకూ గుసగుసలాడే ప్రజాసమూహం ప్రశాంతపడింది. సీత తలుపుచాటునే వుంది. పిలిచిన వెంటనే సమాధానం ఈయలేదు.

కామేశ్వరశర్మ తీక్షణంగా చూస్తూ "నేనూ నిన్ను పిలుస్తున్నది" అన్నాడు. ఆ పిలుపు భయంకరంగా ధ్వనించింది. ప్రక్కగా నిలుచున్న ఒక యిల్లాలి చంకలోని బిడ్డ కెవ్వున అరిచింది. "నన్ను అక్కడకు రమ్మన్నారా ?" అని నెమ్మదిగా తలుపుచాటునుంచే అడిగింది సీతమ్మ.

"ఇంత మందిలోకి నిన్ను రావాలని నేను ఆజ్ఞాపించలేదు......ఆజ్ఞాపిస్తే రాగల ధైర్యం నీలో వుందని నాకు తెలుసు. నువ్వక్కడుండే నే నడిగిన వాటికి సమాధానంచెప్పు" అన్న కామేశ్వరశర్మ మాటలకు సీతమ్మ మౌనం వహించింది.

"ఏనాదివెంకని కొడుకు సుబ్బులనేవాడు ప్రతి దినం నీయింటికి రావడానికి కారణం ?"

"కారణం ఎంతయినా వుంది...మీకు కావలిసింది అత డెందుకు వస్తున్నాడనేకదూ ?"

"అవును"

"రోజా నన్ను చూడడానికే వస్తున్నాడు"

"నిన్ను చూడవలసినంత అవసరం ఏనాదివెంకడి కొడుక్కి ఏంపట్టింది ? వాడికీ నీకూ అంతర్హితంగా ఏమన్నా సంబంధం వుందా ?" ఈ ధైర్యమైన ప్రశ్నకు అక్కడున్నవాళ్లంతా ఆనందసూచకంగా తలలూపారు.

"ఉంది. ఆ సంబంధబాంధవ్యాలకు అపార్థం తీసుకుంటే......" ఇంకా ఏదో చెప్పబోయింది. చెప్పబోవడం కాదు. ఉద్రిక్తంగా హృదయంలోంచి వచ్చే శాపాన్ని తిరిగి దిగమ్రింగింది.

"తీసుకుంటే" దీర్ఘంగా రాగం తీస్తూ అడిగే సరికి, ఆగురువుగారి సునిశితహాస్యానికి అంతా నవ్వారు.

సీత తలుపు తోసుక వెలుపలకు వచ్చింది. ఆమె ముఖం అరుణకిరణప్రపూర్ణుడైన ప్రచండభానునిలా తేజరిల్లుతూవుంది. "మీరసలు ఇక్కడికి కెందుకొచ్చారు?" బిగ్గరగానే అడిగింది.

శర్మగారు లేచి "నిన్ను బహిష్కరించడానికి—" అంతకు మించిన బిగ్గరతో కంఠంలో మేళవించాడు.

సీతముఖం క్షణంలో మారింది. ప్రశాంతపు చూడ్కులను అవధానికేసి ప్రసారించింది.

శర్మగారు "నీ నడతపట్ల మాకు చాలా హేయభావం కలిగింది......ముప్పదైదేళ్లు పైమించిన నువ్వు ఒక నీచజాతియువకునితో నీ యిచ్ఛాస్వేచ్ఛగా ఉంటూంటే, మా బ్రాహ్మణత్వాన్ని రక్షించుకోవలసిన బాధ్యత మాకు పట్టింది. రేపు ఉదయాన్నే నీవు నీ సర్వస్వాన్నీ విడిచి, అగ్రహారానికి స్వస్తిచెప్పి అవతలకి పోవడం చాలా అవసరం. లేదా మేమే ఆపని చేయించడానికి సిద్ధంగా వున్నాం"

సీత ఫక్కున నవ్వింది. విషాదఘట్టంలో ఆమె నవ్వు కర్థమేమిటో అక్కడివాళ్లు గ్రహించలేదు.

"శర్మగారూ ! న్యాయం విచారించి శిక్షించవలసిన బాధ్యత అందరూ మీ కేలాయిచ్చారో, నేనూ అలానే యిస్తున్నాను." అంతటితో ఆగింది. ఏదో సిగ్గుదొంతర్లు ఆమెఅభిమానాన్ని చలింపజేయడంవల్ల తలుపుచాటుకు వెళ్ళింది. "రోజా వచ్చే ఆ సుబ్బులు నా కన్నబిడ్డకు." ఈ మాటలు స్ఫుటంతప్పి గద్గదిక మయ్యాయి.

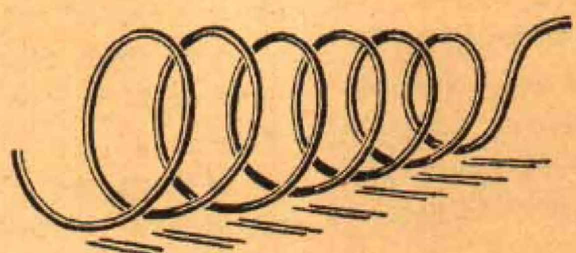
అందరికన్నా ముందు శర్మ ఆశ్చర్యంతో నోరావలించాడు. నెమ్మదిగా ఉన్నతన స్థానాన్నుండి ఆమె తలుపుదరిగా వెళ్లి "సీతా ! నీకేం భయంలేదు—ఆ రహస్యమేదో నాదగ్గర వ్యక్తంచేయి" సరళంగానే భాషించాడు.

సీత గొంతు సరిచేసుకొని "నాకు పెళ్లి కావడం, భర్త పోవడం సరిగా గుర్తులేదు. కాని ప్రాయం వచ్చేసరికి ప్రకృతి యిచ్చిన నా శరీరశోభను-రోజూ మాయింటికి వచ్చే ఓ యువకుడు లాలనచేసి ప్రపంచజ్ఞానం లేని నన్ను పరవశపరిచాడు. అందుకు ప్రతిఫలంగా నా పతి హేనోద్యేటను గర్భోత్పత్తి అయింది...మా నాన్నకు తెలీకుండా ఆత్మహత్యకోసం అన్వేషణచేశాను. కడుపు నిండారా ఉన్న కాలువలో పడ్డాను. కాని ప్రక్క చేలల్లో కాపురం పెట్టిన ఏనాదిగుంపు నన్ను రక్షించి ప్రసవించే పర్యంతం కాపాడి బిడ్డని వాళ్లు తీసుకున్నారు. మా నాన్న హృదయపూర్వకంగా క్షమించడంవల్ల తిరిగి నేను సంఘంలో తలెత్తాను." అంతా ఆశ్చర్యంతో ఆగాథను శ్రద్ధగా వింటున్నారు. మళ్లీ సీత "కన్నబిడ్డపై నుండే ఆ మమకారమే సుబ్బులును రోజూ చూడాలనే కాంక్షను పుట్టించింది. సుబ్బులు ఏనాదిబిడ్డకు కాదు." ఇలా చెప్పేసరికి శర్మ తేరుకొని—

"నీ శీలాన్ని కళంకితపరిచిన అతడు సజాతీయుడేనా?"

"ఔను. అతన్ని మీ నలుగురి నోళ్లలో వేసి అవమానపరచవలసిన రోజు ఏనాటికైనా రాకుండా పోదని నాకు తెలుసు. అందుచేతనే ఆ అవసరం రాక ముందే నేను కాశీకి పోదామని నిర్ణయించుకొన్నాను ......మీ బహిష్కారం ఆవిధంగా నాకు వినియోగిస్తున్నందుకు చాలా సంతోషిస్తున్నాను" అని సీతమ్మ నిర్భయంగా చెప్పినమీదట, అవధాని వెంటనే లేచి "ప్రయాణం ఎప్పుడూ?" అని అడిగాడు. ఆ కంఠస్వరంలో కంపం అందరూ గుర్తించారు.

"నా ఆస్తి, ఈ యిల్లూ సుబ్రహ్మణ్యం పేరిట నిన్ననే రిజిష్ట్రీ చేయించినాను. ఇక ఈ ఆస్తితో ఎవరికీ సంబంధం లేదు. నేను నిర్ణయించుకున్నది రేపే ప్రయాణం. కాని, ఈ ప్రాంతంలో ఒక్క క్షణంకూడా ఉండగల శక్తి నాలో తప్పుకుంది" అని తొందరగా యింట్లోకి వెళ్ళి క్షణాలో తిరిగి సుబ్బులుతో ప్రవేశించి, తలుపు తాళం వేసింది. సుబ్బులు తల్లిదగ్గర చిన్న ట్రంకూ, గుడ్డలమూటా తీసుకుని నిలుచున్నాడు. శర్మ సీత కెదురుగా వెళ్లి "నిన్నింతటికి తీసుకువచ్చిన వాడి పేరు చెప్పకుండా వెళ్లడంలో నువ్వు చాలా గంభీరురాలవు అనకోము—సంకిలాన్ని మనస్సులో పెట్టుకున్న పాపిష్ఠురాల వనుకుంటాము" అన్నాడు. ఆమె స్తబ్ధంగా నిలబడింది. అందరికేసీ ఆశ్చర్యంగా చూచింది. తన నిస్సహాయస్థితిని ఓసారి పరికించుకుంది. రోదనస్వరంతో ఇలా అంది. కళ్లల్లో నీటి తెరలు కన్పిస్తున్నాయి. "సుబ్బులుతండ్రి అవధాని"— అక్షరానికి అందరి గుండెలూ ఝల్లుమన్నాయి. ధారగా కారుతోన్న కంటినీటిని పమిట చెంగుతో కప్పుకొని, ఎదరకు సాగిపోయింది. రైలుస్టేషనుకు దిగవిడిచిరావడానికి సామానులు మోసుకొని సుబ్బులు వెనకాల బయల్దేరాడు.

పంచాయితీలు - గ్రామపరిపాలన

= శ్రీ అజ్జరపు వెంకటరమణారావు =

(గతసంచిక తరువాయి)

బొంబాయి రాష్ట్రంలోనూ, కొన్ని దక్కను సంస్థానాలలోనూ యీనా డమలులో వున్న పంచాయితీవిధానాన్ని గురించి నేను స్వయంగా చూచిన స్థితిగతులను గురించి కొంత సోదాహరణగా సూచిస్తాను. తరువాత మన రాష్ట్రంలోని పంచాయితీలను గురించికూడా కొంతఆలోచన కలకాలం కలిగించుకోవడం నయం అన్న విషయ ప్రస్తావనను సూచిస్తాను.

రెండు వేల జనాభాగల ప్రతి పల్లెలోనూ పంచాయితీ వుండాలని బొంబాయిలో పంచాయితీ చట్టం శాసించింది. జనసంఖ్య ననుసరించి ఏడుగురినుంచి పదకొండుగురు దాకా సభ్యులను గ్రామీణులంతా కలిసి తమ సమ్మతిని చేతులెత్తిగాని, లేక గుప్త పద్ధతిని చీటీల ద్వారాగాని వాళ్ల అభ్యర్థులను ఎన్నుకుంటారు. వేయి మంది జనాభాకి ఏడుగురు, పదిహేనువందల మనుష్యులకి తొమ్మండుగురు, రెండు వేల మందికి పదకొండు మంది సభ్యులను యీసంస్థకు ఎన్నుకోవాలి. ఈపదకొండులోనే పంచాయితీ అధ్యక్షుడినీ, ఉపాధ్యక్షుణ్ణీ యీపదకొండుగురూ కలిసి ఎన్నుకుంటారు. వీళ్లను మహారాష్ట్రంలో 'సర్పంచి' 'ఉపసర్పంచి' అని అంటారు. ఈ సభ్యులు కాక, గ్రామోద్యోగులు యిద్దరూ, అనగా పటేలులు, యీ సంస్థలలో నాన్ ఆఫిషియల్ సభ్యులు. ఎన్నో కొన్ని స్థానాలలో స్త్రీలకు, హరిజనులకు, ముసల్మానులకు, కొండజాతులకు రిజర్వుసీట్లు వుంచుతారు. ఈ అభ్యర్థులను ఎన్నుకున్నా, లేక నామినేటు చేసినా అభ్యంతరాలులేవు. ఈ సంస్థలోని సభ్యులు మూడు సంవత్సరాలపాటు అధికారంలో వుంటారు.

ఈపంచాయితీలకు పైఅధికారులు జిల్లాబోర్డులు. జిల్లాబోర్డు పంచాయితీ ఆడిటర్లు ప్రతీ సంవత్సరం వున్న పంచాయితీ లన్నీ ఒకటొకటే తనిఖీ చేస్తుంటారు. వాటి లెఖ్ఖలను సరిచూచి జిల్లాబోర్డుకు రాస్తారు. ప్రతీ పంచాయితీ తన బడ్జెటును జిల్లాబోర్డుకు పంపితే, జిల్లా బోర్డు సరిచూచి, అభ్యంతరాలు వుంటే అవి చెప్పి, తన అనుమతి నిచ్చినతరువాత పంచాయితీ తన బడ్జెటును అమలు జరుపుకొంటుంది. జిల్లాబోర్డు ఛీఫ్ ఆఫీసరు కూడా యీ పంచాయితీలలో కొంత శ్రద్ధ వహించి వాటి కనువయిన సావకాశాలను యిప్పించడానికి సాయంచేస్తాడు. అంతేగాని అతనిది జిల్లాకలెక్టరుకంటె పైచెయ్యి కాదు. అందుకనే యీ పంచాయితీలలో పని చేయవలసిన శెక్రటరీలను నియోగించేటప్పుడు కేవలం కలెక్టరో, లేక యితర రెవిన్యూ అధికారులో యీ అధికారాన్ని వుపయోగించుకొని, తమ యిష్టం వచ్చినట్లు యీ ఉద్యోగాలకు నిష్ప్రయోజనపు మనుష్యులనే నియమిస్తారుగాని, యీ జిల్లాబోర్డులను సంప్రతించరు. దీనికి కారణం ఏమిటంటే, యీ శెక్రటరీలకు వీరు నియమించే జీతం నెలకు ఐదు రూపాయలో, పదిరూపాయలో ఎంతయినా గవర్నమెంటు గ్రాంటు క్రింద జిల్లాబోర్డుకు యిస్తారుగనుక, యీ విషయంలో జిల్లాబోర్డుకు ఏ విధమయిన జోక్యం అవసరం లేదని వీరి అభిప్రాయం. చట్టంలో లోపం యిది. దీని ప్రకారం మళ్లా యీ పంచాయితీ శెక్రటరీలు జిల్లా బోర్డుల అధికారులకిందనే పనిచేయాలి. కాని వారు సవ్యంగా పనిచేయక పోయినా, విధేయతగా వుండక పోయినా వారిని శిక్షించే అధికారం పంచాయితీలకు గాని, జిల్లాబోర్డులకుగాని లేదు. కలెక్టరొకడే యీ విషయంలో తీర్పుచెప్పగల అధికారి. అందుచేత యీ పంచాయితీ శెక్రటరీలు చాలామంది నిష్ప్రయోజనంగా, వ్యర్థంగా కాలం వెళ్లబుచ్చుతారు. అదీగాక, వారి

కిచ్చే జీతం అంత తక్కువ అయినప్పుడు వారు సరిగా పనిచేయాలనుకోవడం కూడా సాహసమే.

ఇక యీ పంచాయితీలు చేయవలసిన కార్యక్రమం ఏమిటి? ప్రతినిత్యం అయినా, లేక కొన్ని సార్లు అయినా రోడ్లు ఊడిపించటం, కసువుతీయించడం, నూతులూ చెరువులూ బాగుచేయించడం, మురికినీటి కాలువలు తీయించడం, పాయిఖానాలు కట్టించి శుభ్రంచేయించడం, అంటుజాడ్యాలు వచ్చినప్పుడు ప్రజారోగ్యానికి కావలసిన సంరక్షణలు చేయించడం, రాత్రులు వీధులలో దీపాలు వెలిగింపించడం, రేషను సరకులను (కొన్నిచోట్ల మాత్రమే) ప్రజలకు పంచిపెట్టడం, మనుష్య పశువైద్యశాలలకూ పాఠశాలలకూ సాధ్యమయినంత ధన మనుష్యసహాయం చేయడం, న్యాయాన్యాయ విచారణలు జరిపి, చిన్న చిన్న ఫిర్యాదులను పరిష్కారంచేయడం లాంటి వెన్నో పంచాయితీల బాధ్యతలు. ఈ బాధ్యతలను సక్రమంగా, సరిగా నిర్వర్తించాలంటే విద్యావంతు లయినవారుగాని, ప్రజాభిమతం గుర్తించే విశాలహృదయులుగాని యీ సంస్థలలో చేరితే వాటి పరిపాలన ఉన్నతస్థితిలో వుండేది. కాని సాధారణంగా వయోవిద్యాధికులయిన వారి కీసంస్థలలో దెబ్బలాటలలోనికి రావాలని వుండదు. కేవలం పార్టీకక్ష్యలతో బలం సంపాదించుకొని, ఏం చేయాలో తెలియని మనుష్యులే సాధారణంగా యీ సంస్థలలోకి రావడం జరుగుతోంది. వీ రందరికంటే అజ్ఞానుడయిన సెక్రటరీ వీరికి సాయపడడం అసలే అసంభవం. ఈ యిబ్బందులకు సాయం, యీ పంచాయితీలకు వున్న ఆర్థికాధారాలు చాలా తక్కువ.

ప్రతీ పంచాయితీకీ జిల్లాబోర్డు ఆ గ్రామంలోని భూమిశిస్తులో ఎనిమిదవభాగం పంపుతుంది. ఇదిగాక పంచాయితీ ఆవరణలో వున్న యిండ్లమీద, బళ్లఘాటీల మీద, బస్సుస్టాండులమీద, బజారులమీద, సంతల మీద, యాత్రాస్థలాలమీద, ఉత్సవాలమీద, యాత్రికులమీద, పెళ్లిళ్లమీద, విందులమీద, దత్తవిధానాల మీద పన్నులు వసూలుచేసే బాధ్యత పంచాయితీలకి వుంది. కాని, సాధారణంగా యీ అవకాశాలలో అన్నీగాని, కొన్నైనాగాని వున్న పంచాయితీలు చాలా తక్కువ. ఒక్కొక్కజిల్లాకు నూరు, లేక నూటపాతిక పంచాయితీలకంటే ఎక్కువలేవు. ఇందులో సాధారణంగా పదివేలయినా ఉత్పత్తి వున్న పంచాయితీలు అయిదారుకు మించిలేవు. పూనాజిల్లాలో ఏడెనిమిది పంచాయితీలకు యీరకరకాల ఆర్థిక ఆధారాలు వున్నాయి. పూనాకు మూడుమైళ్ల దూరంలో వున్న "హడప్సర్" పంచాయితీ యుద్ధకాలంలో రేషనింగుసామాన్లు అమ్మి ౧౮౦౦౦ రూపాయల లాభం సంపాదించింది. అహమ్మదునగరం జిల్లాలో కోపర్గావ్ దాదాపు ౧౬౦౦౦ రూపాయల ఆదాయం వున్నదే పెద్దపంచాయితీ. షోలాపూరుజిల్లాలో అక్లోజ పంచాయితీ యిరవై వేల రూపాయలదాకా వున్న గొప్ప పంచాయితే ఒకటే. సతారాజిల్లాలో లోనంద్ చాలా పెద్దపంచాయితీ. బెల్గాం, ధార్వార్ జిల్లాల్లో పంచాయితీ లంత ప్రాధాన్యంలోకి రాగలిగినవి లేనట్లే అనిపిస్తుంది.

మొత్తం ఏజిల్లాలోనూకూడా సమగ్రంగా కార్యనిర్వహణం యావత్తూ చక్కగా నెరవేర్చుకొంటున్న పంచాయితీలు లేకపోలేదు. పూనా జిల్లాలో బేలా, మంచర్, హడప్సర్ లాంటి పెద్ద పంచాయితీలలో రోడ్లు, దీపాలు, మంచినీటివసతులు, పఠనాలయాలు, జిల్లాబోర్డు ఆసుపత్రులు, పాయిఖానాలు, చెత్తవేసే డబ్బాలు, మురికికాలువలు అన్నీ పంచాయితీలు ఉత్సాహంగా నియమించాయి, పారగావ్, బోరగావ్, మోరగావ్ అనే పంచాయితీలు చిన్నచిన్న ఫిర్యాదులను పరిచూచి సంతృప్తికరంగా పరిష్కరిస్తున్నాయి. ప్రస్తుత విద్యావిధానంలో నమ్మకంలేని పెద్దలు గ్రామాలలో వ్యావసాయిక శాలలు నిర్మించి, వాటికి ఎక్స్పెరిమెంటల్ ఫారములను పంచాయితీ అధికారాలక్రింద ఆర్వి, నింబాల్కకర్ వాడి వంటి గ్రామాలలో ఏర్పాటు చేస్తున్నారు. ఖాడీ పంచాయితీ హైస్కూలులోని బీదవిద్యార్థుల జీతాలకే సాలీనా వందరూపాయిలు యిస్తోంది. ఇలాగే, అంతగా ఆదాయం లేకపోయినా, ఉత్సాహంతో సాధ్యమయినన్ని సదుపాయాలను ప్రజలకు కలగజేయాలన్న పంచాయితీలు అతిచిన్నవికూడా కొన్నివున్నాయి

పంచాయితీలలో స్త్రీలు సభ్యత్వం వహించి కోరిగావ్ లాంటి గ్రామాలలో ఎంతో చాకచక్యంతో కార్య భారం వహిస్తున్నారు. సతారాజిల్లాలో ఆర్వి పంచాయితీ, అహమ్మదు నగరంలో కాసిగావ్ దగ్గరనే వున్న యింకో యీసాందారీ పంచాయితీ పెళ్ళి, దత్తవిధానం, విందులు మొదలయినవాటిమీదకూడా పన్నులను వసూలు చేస్తున్నాయి. ఇతరాధారాలు తక్కువకనుక, సతారాలోనే లోనంద్ పంచాయితీ తన స్వంతధనం వెచ్చించి ప్రజలకు విద్యుద్దీపాలు వేయించింది. ఎన్నో పంచాయితీలు రేడియోలు కొనుక్కున్నాయి అప్పు కొన్ని నెలలలో తీర్చుకొనే పద్ధతిమీద; చాలా పంచాయితీలు వర్తమాన పత్రికలయినా కొంటున్నాయి. సమర్థత వున్న పెద్ద పంచాయితీలు, వుత్సాహం, పలుకుబడి వున్న దాహివాడి లాంటి పంచాయితీలు ఉచితంగా రేషను ప్రజలకు పంచిపెడుతూ, వచ్చిన లాభాలను గ్రామ సౌభాగ్యానికి దాచాలని ఏడెనిమిది వేల నిలవను తయారుచేసి పెట్టాయి. ఈ విధంగానే ఏ జిల్లాలోనే పర్యటనం చేసిచూచినా, ఉత్సాహ శ్రద్ధలతో, ఆదర్శప్రాయంగా పనిచేస్తున్న, పని చేయాలని సంకల్పించుకొన్న పంచాయితీలు, లెక్కకు తక్కువే అయినా, లేకపోలేదనీ, అవి యింకా చాలా ఉచ్చదశలోకి కూడా రాగలవనీ అనిపించింది.

అయితే పంచాయితీలు బొంబాయి రాష్ట్రంలో బాగా వృద్ధికాక, అంత వెనుకబడి ఎందుకున్నాయి అని ప్రశ్నించడం సహజం. దీనికి కారణాలు అనేకం. ప్రజలలో ఉత్సాహం వున్నంత మాత్రంలో జరిగేపనులు కావివి. పన్నులు ప్రతిగ్రామంలోనూ వేలకొలదిగా బకాయీలుపడివుంటాయి. యాత్రాస్థలాలు-పన్నువిధిస్తే ఆదాయం వచ్చేవి ఎన్నోవున్నా కొన్ని పిచ్చినమ్మకాలమూలాన్ని ఆ అవకాశాన్ని వినియోగించుకోవు. పూనాలో శాంత తుకారాం మఠం వున్న డెహూ, అహమ్మద్ నగర్‌లో గోదావరీ కృష్ణలు కలిసే సంగమం పూతంబ తప్పితే సాయిబాబామకస్థానం అయినా షెర్డీలోగాని, యింకా యిలాంటి అవకాశాలు వున్న అనేక స్థలాల్లో యీ పన్ను వసూలుచేయడంలేదు. ఇలాగే ఇతర పన్నుల విషయంలోకూడా జరుగుతుంది. సతారా జిల్లాలో పాలుస్ అనే పంచాయితీలో పశువుల సంతమీదవచ్చే పన్నుల ఆదాయం సాలీనా పది పన్నెండు వేల రూపాయలు గ్రామమునసబు స్వయంగా వసూలు చేయించుకొని తనే తీసుకుంటున్నాడు. అసలీహక్కు పంచాయితీది. ఈ ఆదాయం పంచాయితీకి రావలసింది. కాని యింతవరకూ అధికారవర్గాలు ఏ విధమైన అభ్యంతరమూ పెట్టలేదు. నేను కనుక్కున్నదాకా యీ విషయమే వారి కవగతంకానట్లు తేలింది. ఇంక పన్నులు వసూలుచేయాలని తీర్మానాలుచేసిన పంచాయితీలలో, ప్రజలు పన్నులివ్వకపోతే, సెక్రటరీ అసహాయంగా వూరుకోవడం తప్ప చేయగలిగిం దేదీ లేకపోతోంది.

ఈపంచాయితీలు సౌలభ్యంతో పనిచేయాలంటే విద్యావంతులయిన సభ్యులు, సెక్రటరీలు కావాలి. వీరు కేవలం జిల్లాబోర్డుఆధీనంలో, కాకపోతే చాలావరకువారి అధికారానికి లొంగివుండాలి; వారి కీనాడు యిచ్చే జీతాలకంటె హెచ్చుజీతాలు యివ్వాలి. వారు చేయబోయే కార్యక్రమానికి కావలసిన తరిఫీదు కొంత అవసరమని గుర్తించాలి. దగ్గరదగ్గరగావున్న చిన్న గ్రామ పంచాయితీలకు ఒక్కొక్క సెక్రటరీనయినా నియమిస్తే చాలు. అక్కడ ఆఫీసుకాయితాలు జాగ్రత్తచేయడం, ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరపడం, పన్నులు వసూలు చేయడం-యీ విధమయిన పనులే అతను నెరవేర్చేవి కనుక, చిన్న పంచాయితీలకు, పెద్ద పంచాయితీలకు వ్యత్యాసాలు ఏర్పరచి, ఆదాయాన్నిబట్టి వీరి జీతాలలో తేడాలు సరిచేయాలి. అప్పు డీనా డములలోవున్న అసందర్భపు పరిస్థితులెన్నో సరిఅవుతాయి.

ఇవి సరిచేసినంత మాత్రంలో, రాష్ట్రంలోవున్న పంచాయితీలన్నీ అభివృద్ధిలోకివచ్చి, బొంబాయి ఆదర్శప్రాయం అవుతుందా అనిఅడగవచ్చు. మదరాసు రాష్ట్రంతో సరిపోలిస్తే బొంబాయి లోని గ్రామాలు చాలా బీదవి. తినడానికి తిండిగాని, తాగడానికి నీరైనా లేని గ్రామాలు అనేకం. నూతులనో, బావులనో నిర్మించుకొనే తాహతు వారి కెంతమాత్రం లేదు సరిగదా, నూటికి పదిపదిహేను వేల రూపాయలు ఖర్చు చేయగలిగే స్తోమతు జిల్లా బోర్డులకే లేదు. ఇటువంటి సౌక

ర్యాలు రాష్ట్రప్రభుత్వమే చేయాలి. వైద్య సాయంలోనూ ప్రసక్తియింతే. ఇంక సామాన్యమయిన సౌకర్యాలను ఏర్పాటుచేసికోడానికి యీ సంస్థలు కొంతవరకూ ఉపకరిస్తాయి. రోడ్లు వేయించుకోడానికి, దీపాలు పెట్టించుకోడానికి, యిలాంటి చిన్నచిన్న పనులకు యివి సాయంచేస్తాయి. పోనీ, అన్ని పంచాయితీలూ యిలా ప్రజా సౌఖ్యం కోసం పాటుబడడానికి సిద్ధంగా వున్నాయా అంటే, విధిలేక పనిచేస్తూ ఏ మాత్రం సావకాశంవున్నా, పంచాయితీని ఎత్తించివేయాలన్న గ్రామాలు ప్రతిజిల్లాలోనూ అక్కడావున్నాయి. కాని పల్లెటూళ్ళల్లో పార్టీలు,తగవులాటలు యిక్కడే కాదు, ప్రతీదేశంలోనూ వున్నాయి. యిందుకోసం పంచాయితీలే తిరిగి స్థాపించి బలవత్తరంగా చేయడానికి వచ్చే అభ్యంతరాలు ఏవీ వుండవు.

బొంబాయి రాష్ట్రంలోని గ్రామ పరిపాలనా విధానం అక్కడి స్వదేశ సంస్థానాలనుంచి నేర్చుకోగలిగిన విషయాలేవీ లేవా? సతారా జిల్లాలోని ఔంధ్ సంస్థానం ఆదర్శప్రాయమైన రామరాజ్యం అనీ,అక్కడ పంచాయితీలే ప్రభుత్వ సారథ్యాన్ని వహిస్తున్నాయనీ గాంధీగారూ,యితర ప్రముఖ వ్యక్తులూ ఎంతోమంది ప్రతినిత్యం ప్రశంసిస్తోంటే, బొంబాయి యీ విధానం ఎందుకు అనుకరించకూడదు? కొల్హాపూరు దక్కను స్వదేశ సంస్థానాలకు నాయకత్వం వహిస్తున్న పెద్ద సంస్థానం కదా, అక్కడ 'గ్రామ పునర్నిర్మాణోద్యమం' లో నుంచి కూడా బొంబాయి ప్రభుత్వం కొన్ని ముఖ్యపాఠాలు నేర్చుకోనేవి లేవూ అని యితర రాష్ట్ర ప్రజలు ఆశ్చర్యంతో ప్రశ్నించడం సహజం. కాని,రెండు సంస్థానాలలోనూ అంతర్భాగాలలో పర్యటనం చేసి కొన్ని గ్రామాలనుచూచినతరువాత రెండు సంస్థానాలూకూడా బొంబాయి ప్రభుత్వానికిగాని, యితర భాగాలకుగాని నేర్పదగ్గ అంశాలేవీ లేకపోవడమే కాకుండా అధమం బొంబాయిప్రభుత్వంనుంచి అయినా నేర్చుకోవలసిన విషయాలెన్నోవున్నాయి. దీనికి కారణాలన్నీ చెప్పాలంటే వివరాలన్నీ చెప్పాలి. దాని కిది సమయం కాదు. ఈ అగత్యాన్ని మటుకు యీ రెండు సంస్థానాలకూ నచ్చచెప్పిన తరువాత వారామోదించక తప్పిందికాదు. సుహృద్భావంతో వారి గ్రామ పరిపాలనావిధానాలను యిప్పుడయినా తిరిగి పునః ప్రతిష్ఠచేసికోవలసిన అగత్యం వా రంగీకరించి అందుకు ఉత్సాహాన్ని, శ్రద్ధను వారు కనపరచడం ఎంతో సంతోషకరమయిన విషయం. స్వదేశ సంస్థానాలలో ప్రజాపరిపాలన ప్రజాస్వామికం పేరిట జరుగుతున్నట్లు యావద్భారత దేశంఅంతా ఒకవైపు చాటుతూ వారి ఆదాయాలపై ప్రజ కేపాటి హక్కులూలేని స్థితిలో ఔంధ్ సంస్థానం జరుపుతోన్న కార్యకలాపం ఏ ఆర్థిక రాజకీయ వేత్తకయినా చాలా అన్యాయంగా కనిపించకపోదు. ఇది ప్రభుత్వం గుర్తించనట్లు కనిపించింది. నేను ఔంధ్ రాజాగారితోటీ, వారిమంత్రులతోనూ యీవిషయం గురించి ప్రస్తావించినప్పుడు జరిగిన దానికి కారణాలేవో చెప్పి వెంటనే యావద్రాజకీయ విధానాన్నీ తిరిగి కొత్త మార్పులతో పునరుద్ధరించడానికి వారు ఒప్పుకోవడమే నా కృషికి ఫలితం.

కొల్హాపూరు సంస్థానంలో పంచాయితీలు ౧౯౩౬ సంవత్సరంనుంచీ అమలులోవున్నాయి. నరిసింహవాడి, హుప్రి వంటి ప్రసిద్ధిపొందిన గ్రామపంచాయితీలు ఎన్నోవున్నాయి. కాని యివన్నీ అక్కడిప్రజలలో వుండే పెద్దల అనుభవాన్ని ఆధారంచేసికొనే వృద్ధిలోకి వస్తున్నాయి. అంతేగాని, సంస్థానం యీ సంస్థల అభివృద్ధికోసం ఏవిధమయిన ఆత్రుతా చూపించడంలేదు. క్రీ. శ. ౧౯౪౦లో ఇదివరకున్న పంచాయితీ చట్టాన్ని రద్దుచేశారు. ౧౯౪౪ లో కొత్తచట్టం బొంబాయి చట్టానికి అనుకరణగా నియమించారు. ఇంతవరకూ అది అమలులోకి రానేలేదు. ఈ పంచాయితీ ప్రసక్తినే వదులుకొని యీనాటి డెవలప్మెంటు డిపార్టుమెంటు గ్రామసేవకే అని ఒక వాలంటీరుని ప్రతీగ్రామంలోనూ ఎన్నుకొని అతనికి సహాయంగా ఒక అడ్ హాక్ కమిటీని నియమించి గ్రామంలో కావలసిన సౌకర్యాలన్నిటికీ వారి అభిప్రాయంమీదనే ఆధారంచేసికొని స్కూలుకు గాని, నూతికిగాని కావలసిన సొమ్ము యిచ్చివేయడంతోటే యీ స్కీము అనేక లోపాలకు లోనయి ఎంతో సంస్థానపుధనం వివిధరకాలుగా వృథాఅయిపోతోంది.

ఈ గ్రామ సౌభాగ్యంకోసం చేసే యత్నాలన్నీ పంచాయితీలద్వారా చేస్తే ఎంతో బాగుండేది. ఇంకా ఎన్నో అవసరమయిన మార్పులు చేయాలి. సంస్థాన ప్రభుత్వాధికారవర్గాలు, యీలోపాలను చూపినపుడు తిరిగి యీసంస్కరణ ఎలా తేవాలన్న ఆత్రుతని చూపించడంకూడా కొంత నయమే.

కాని ఏది ఎలా వున్నా, బొంబాయిప్రభుత్వం తన పంచాయితీలను బాగుచేసుకోవలసిన బాధ్యతను యీనాడయినా గుర్తించి తగిన వుత్సాహంతో కార్యక్రమం కొనసాగించినట్టయితే, బలపడి, ప్రయోజనకారి కాగలిగిన సంస్థ పంచాయితీ అన్న విషయం ఋజువయితీరుతుందనే నా నమ్మకం. అలాగే, పైన ఉదాహరించిన స్వదేశసంస్థానాలలోకూడా యీ సంస్థ బాగా వృద్ధిచెందడానికి తగిన అవకాశాలు ఎన్నో వున్నాయి. ఎక్కడయినా సరియయిన ప్రభుత్వాదరణ లేకనే యీ సంస్థలు పనిచేయడంలేదు.

ఇక మదరాసురాష్ట్రంలోని పంచాయితీవిధానం మీద నాకిప్పటికీ వున్న అభిప్రాయాలు చాలామటుకు ప్రభుత్వశాఖలు ప్రచురించే నివేదికలను ఆధారంచేసుకొన్నవేగనుక, నేను వాటి నాధారంగా తీసికొని ఏది వ్రాసినా, వాటికి కొంత నేను ఎరగని విలువ నాపాదించడం అవుతుంది. వ్యక్తిగతంగా, ఈరాష్ట్రంలోని పంచాయితీలతో చాలావాటితో యిప్పటికి నాపరిచయం అతిపరిమితమయినది. నే నీరాష్ట్రంలో నా పర్యటన ముగించుకొన్నాక, నాకీ పంచాయితీలను గురించి నేటికంటె విపరీతమయిన అభిప్రాయాలు ఏర్పడడం సహజం. ఆంధ్రదేశంలో మొదట పర్యటన సాగించాలన్న తలంపుతో తూర్పుగోదావరిజిల్లామటుకు తిరగగలిగాను. అదయినా సొంతంగా చూడడానికి ప్రభుత్వవర్గాల సాయం చాలా కష్టమయింది. మదరాసులో పంచాయితీవిధానం చాలా అభివృద్ధిపొంది, ఆర్థికంగా కావలసినన్ని ఆధారాలు వుండి, ప్రజలో ఎంతైనా చైతన్యం వుండి చేయవలసినంత బాగా ఎందుచేత పనిచేయడంలేదని ఆలోచిస్తే, మన కిన్ని సౌకర్యాలు వుండడమే మనకున్న పెద్దాయిబ్బంది అని నాకనిపిస్తుంది. మనకు రాజకీయాలలో వుండే అభిరుచి స్థానికసంస్థల అభివృద్ధిలోకూడా వుంటే బాగుండేది. కాని రాజకీయకక్ష్యల రాపిడిలో స్థానికసంస్థల స్వప్రయోజనమే నశించిపోతున్నట్టు కనిపిస్తుంది. పంచాయితీలు అయినా, జిల్లాబోర్డులు మునిసిపాలిటీలు అయినా యిదే పరిస్థితి. చాలాచోట్ల యుద్ధారంభంనుంచి యింతవరకూ ఎన్నికలే లేవు. జిల్లాబోర్డులు అన్నీ ఇంతవరకూ నియమితులయిన అధ్యక్షులద్వారానే స్పెషల్ ఆఫీసర్ల అధికారంకింద పనిచేస్తున్నాయి. పంచాయితీలు వాటంతట అవి చాలా ముందుకురాగలిగిన స్థితిలో వుండి, ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసరు అజమాయిషీతో కార్యక్రమం జరిపిస్తూ ఆదర్శప్రాయంగా వుండాలన్న కోరిక పోయి, అనేకచోట్ల యీ ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్లతో తగవులాడుతూ, ఆతనికంటె తమరే గొప్పవారని పంచాయితీ సభ్యులూ, పంచాయితీకంటె తనే గొప్ప అధికారినని యీ ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసరూ యీతగవులాటలతో కాలం వెళ్లబుచ్చుచున్నారు. ఈపాదడి మాని సరదాపడే మనుష్యులేగాని, పంచాయితీ, ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్లు ఒకరిమీద ఒకరు గౌరవంతో కార్యభారం నెరవేర్చుకోవాలని నిశ్చయం చూపించే గ్రామాలు చాలాతక్కువ. లక్షరూపాయలకు మించిన ఆదాయం వున్న భీమవరంలాంటి పంచాయితీలు వున్నాయి. ఇలాగే మంచి ఉత్పత్తి, ఆధారాలు వున్న పంచాయితీలు రాష్ట్రంలో ఎన్నో వున్నాయి. అడవి పంచాయితీలు, నీటిపారుదల పంచాయితీలు, పంచాయతీ కోర్టులు—యీవిధంగా పంచాయితీసంస్థ నలువిధాలా ప్రాబల్యం చెందిన యీ రాష్ట్రంలో పరిస్థితు లింత శోచనీయమయిన పంథాలో నడవడం చాలా దురదృష్టం. ఈనాడున్న పంచాయితీచట్టంలోని లోపాలను సవరించి, సరియయిన ప్రోత్సాహకరమయిన మార్పులుచేసి, ప్రజలో ప్రతిభావంతులు వీటికధ్యక్షులై సరిగా నడిపించి మార్గదర్శకమయిన పంచాయితీలు ఏర్పడతాయో లేదో మనం నిరీక్షించిచూడాలి.

లాహోరునందలి దక్షిణభారత మహిళా సంఘంవారి 11-వ వార్షికోత్సవనాటి సమావేశము.

భూప్రదక్షిణము

= శ్రీ మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య =

జర్మనీతో ఎట్టి సంధి చేసుకొనవలెనో నిర్ణయించుటకు మాస్కోనగరమందు సమావేశమైన నలుగురు మంత్రులు ఎట్టి తీర్మానమునకు రాలేక, సభను వాయిదా వేయుదురేమో అను సందేహము కలుగుచున్నదని గతమాసములో వ్రాసియుంటిని. ఇప్పుడు అనుకొనినట్లే జరిగెను. ఏడువారముల కాలము అతి తీవ్రముగ వారు వాద ప్రతివాదములు జరిపిరి. కాని ఏ విషయమును గురించియు వారి మధ్యన సామరస్యము కుదురలేదు. మరి ఆరునెలలు గడచినతర్వాత, సంవత్సరాంతమున తిరిగి సమావేశమగుటకు వారు తీర్మానించుకొని, ఎవరింటికి వారు వెళ్ళిపోయిరి. ఈ విధముగ మాస్కో సభ భగ్నమగుట మూలమున ప్రపంచపరిస్థితులు మరింత క్లిష్టములయ్యెనా అను అనుమానము కలుగకమానదు. ప్రపంచమునకు కావలసినది శాంతిభద్రతలు. వీటికి అగ్రరాజ్యముల మధ్యన సంభవించు విరోధము, ద్వేషభావము ప్రమాదమును కలిగించును. మాస్కో సభలోని చర్చల మూలమున అగ్రరాజ్యములగు రష్యా, యునైటెడ్ స్టేట్సు, ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సుల మధ్యన సుహృద్భావ మేర్పడుటకు బదులు ద్వేషభావము వృద్ధిగాంచెనని చెప్పవలసియున్నది. ఏ విషయమందుకూడ వారికి ఏకమత్యము ఏర్పడలేదు. ప్రమాదమంతయు ఇందులోనే ఉన్నది.

ఆస్ట్రియా

జర్మనీనిగురించి తీవ్రమైన అభిప్రాయభేదములకు అవకాశమున్నను ఆస్ట్రియా విషయమై ఇట్టి అభిప్రాయభేద ముండదనియు, ఆస్ట్రియాదేశముతో చేసుకొనదగిన సంధిపత్రము మాస్కో సభలో తప్పక తయారగుననియు విమర్శకు లందరు సూచించియుండిరి. కాని ఇదికూడ జరుగలేదు. ఇందువిషయమైకూడ రష్యాయొక్క అభిప్రాయములు తక్కిన ముగ్గురి అభిప్రాయములకంటె భిన్నములుగ పరిణమించెను. ఒక విషయములో మనస్సులు కలియనప్పుడు తక్కినవాటిలో మాత్రము కలియునా ?

ఒకప్పుడు ఆస్ట్రియావారు గొప్ప సామ్రాజ్యమును ఏలుచుండిరి. ౧౯వ శతాబ్దములో జరిగిన యుద్ధముల మూలముననూ, మొదటి ప్రపంచయుద్ధము మూలముననూ వీరు సామ్రాజ్యమునంతను కోల్పోయిరి. ఇప్పటి పోలెండు, జెకోస్లొవేకియా, యూగోస్లేవియా, హంగేరీ, ఇటలీ మొదలైనవన్నియు ఆస్ట్రియాసామ్రాజ్యము శిథిలమగుటచేత ఏర్పడిన రాజ్యములే. మొదటి ప్రపంచయుద్ధము ముగిసినతర్వాత ఆస్ట్రియా విస్తీర్ణమందు మిక్కిలి చిన్నదయ్యెను. ఇందులో ౮౦ లక్షల ప్రజలుమాత్రమే ఉండిరి. కాని వీరందరు జర్మనులు. జర్మనీలోని జర్మనులతో కలిసి “విశాల జర్మనీ” రాజ్యమును స్థాపించిన బాగుండునని వీరిలో కొందరు అభిప్రాయపడిరి. జర్మనీలోని జర్మనులుకూడ ఇట్టి అభిప్రాయమునే కలవారైరి. కాని ఇట్టి విశాల జర్మనీ ఏర్పడుట ఫ్రాన్సు, ఇటలీ మొదలగువారికి ఇష్టము లేదు ౧౯౩౩ లో హిట్లరు జర్మనీకి నియంత అయ్యెను. క్రమక్రమముగ అతడు తన బలమును వృద్ధిజేసుకొని తుదకు ౧౯౩౮ లో ఆస్ట్రియాపై దండెత్తి దానిని

వశపరచుకొని జర్మనీలో ఒక రాష్ట్రముగ చేసెను. అదిమొదలు రెండవ ప్రపంచయుద్ధము ముగియువంతవరకు ఆస్ట్రియా జర్మనీలో ఒక అంతర్భాగముగ నుండి, యుద్ధమందు హిట్లరుకు కావలసిన సహాయమును చేసెను. రష్యాపై దండెత్తివచ్చిన హిట్లరు పటాలములనేకములలో ఆస్ట్రియాయోధు లుండిరి; హిట్లరుకు కావలసిన ఆయుధము లనేకములు ఆస్ట్రియా కర్మాగారములలో తయారయ్యెను.

జర్మనీవలన ఎట్టి ప్రమాదము కలుగకుండుటకు ఆస్ట్రియా ప్రత్యేకమైన స్వతంత్రరాజ్యముగ ఏర్పడవలయు ననుటలో అగ్రరాజ్యముల మధ్య అభిప్రాయభేదము లేదు. కాని రెండు విషయములలో మాస్కోసభయందు అభిప్రాయభేదము ఏర్పడెను. ఆస్ట్రియాలో జర్మనీకి ఉన్న ఆస్తులన్నిటిని యుద్ధనష్టపరిహారము క్రింద మిత్రమండలివారు తీసుకొనుట న్యాయమని అందరు అంగీకరించినను, "జర్మనీకి ఉన్న ఆస్తులు" అన్నది ఎట్టి ఆస్తుల విషయమున వర్తించవలెనో వారు నిర్ణయించలేక పోయిరి. ౧౯౩౮ తర్వాత హిట్లరు బలాత్కారముగ ఆస్ట్రియావారి ఆస్తు లనేకములను తన వశము చేసుకొనెను; అనేక ఆస్ట్రియా కర్మాగారములు జర్మనుల అధీనములోనికి వచ్చెను. ఇవన్నియు న్యాయతః ఆస్ట్రియనులవే. కాని చట్టరీత్యా జర్మనీ ఆస్తులని చెప్పవలసియున్నది. వీటి నన్నిటిని నష్టపరిహారముక్రింద తీసుకొనవలెనని రష్యావారి వాదము. కాని ఇది జరిగినయెడల ఆస్ట్రియా దుర్భరమగు దారిద్ర్యమును అనుభవింపవలసినదగును. అన్యాయముగ హిట్లరు అపహరించిన ఆస్తులను తిరిగి తమవశము చేయుటకు బదులు వాటి నన్నిటిని రష్యావారు తీసికొనినయెడల ఆస్ట్రియా నిలబడుట ఎట్లు? శత్రువర్గములో చేరినవారి విషయమున ఇట్టి నష్టము కలిగించుట కొంతవరకు ధర్మమేమోగాని, హిట్లరు ఆగ్రహమునకు గురియై స్వాతంత్ర్యమును కోల్పోయిన ఆస్ట్రియా విషయమున ఈ విధముగ ప్రవర్తించుట అన్యాయమని అమెరికా, ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సువారి వాదము. ఆస్ట్రియాపై ఇంతటి దయాదాక్షిణ్యములు చూపుట అనవసరమని రష్యావారి జవాబు. ఏది ఎట్లున్నను రష్యావారు ఇదివరకే ఇట్టి ఆస్తులలో చాలభాగమును వశపరచుకొనుట జరిగినది. మరొక విషయమును గురించి కూడ అభిప్రాయభేద మేర్పడెను. ఆస్ట్రియాలో "కరింతయా" అను జిల్లా ఒకటి యున్నది. ఇది "యూగోస్లావియా" రాజ్యమును ఆనుకొనియున్నది. ఇందులోని ప్రజలలో కొందరు స్లావుజాతివారు. ఆ కారణముచేత ఈ జిల్లా అంతయు తమ వశములోనికి రావలెనని యూగోస్లావియా ప్రభుత్వమువారు కోరిరి. ఈ ప్రభుత్వమువారు కమ్యూనిష్టులు; రష్యాకు అనుచరులు. అందుచేత వీరి కోరికను మన్నించవలసిన దని రష్యావారు వాదించిరి. అమెరికా మొదలైనవారు దీని కంగీకరింపరైరి. ఆస్ట్రియాకు సంబంధించిన మరికొన్ని విషయములలో కూడ ఇట్టి అభిప్రాయభేదము లేర్పడుటచేత, మొదట అనుకొనినట్లు మాస్కోసభలో ఆస్ట్రియా సంధిపత్రము తయారు కాలేదు. ఈ వివాదాంశముల నన్నిటిని విమర్శించి అందరికి అంగీకారములగు సూచనలను చేయుటకు గాను ఒక ఉపసంఘమును ఏర్పాటు గావించిరి. వీరు జూలైనెలలో తమ నివేదికను తయారుచేయుదురు. బహుశః అప్పుడు ఆస్ట్రియాతో సంధి జరుగునేమో! అప్పటివరకు ఆస్ట్రియాకు స్వాతంత్ర్య ముండదు. ప్రస్తుతము ఆ దేశము నాలుగు భాగములుగ విభజింపబడియున్నది. ఒకభాగము రష్యావారి వశమందుండగ, తక్కినవి వేరువేరుగ అమెరికా, ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సువారి వశమందును ఉన్నవి. శాంతిభద్రతలు కాపాడుటకు మిత్రమండలి సైన్యము లిందున్నవి. వాటికి కావలసిన ఖర్చులన్నియు ఆస్ట్రియావారు భరించుచున్నారు. ఈ విభాగములు, ఈ సైన్యములు రద్దయినగాని ఆస్ట్రియాకు స్వాతంత్ర్యము లభింపదు. ఆస్ట్రియావారు హిట్లరుకు సహాయభూతులై, తమకు అపకారము చేసినా రను భావము రష్యావారి మనస్సులో దృఢముగ నాటుకొనియున్నది. ఇదిగాక, హిట్లరు మూలమున రష్యావారు అపారమైన నష్టమును అనుభవించవలసినవారైరి. వారి వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు, కర్మాగారములు, రాకపోకల సౌకర్యాలు— ఎంతో వినాశముపొందెను. ఎంతో కష్టపడినగాని వారు యథాస్థితికి వచ్చుటకు వీలులేదు. యుద్ధము ముగిసి

రెండు సంవత్సరములైనను రష్యాలోని ప్రజలు ఇప్పటివరకు క్షామబాధ ననుభవించుచున్నారు. ఆస్ట్రియానుండియు, జర్మనీనుండియు అపారముగ వారు నష్టపరిహార మనుపేర సమస్త వస్తువులను తీసుకొనుటకు ఇదియే కారణము.

అభిప్రాయభేదఫలితములు

జర్మనీవిషయమున ఏయే అంశములనుగురించి రష్యావారికిని, తక్కిన ముగ్గురికిని అభిప్రాయభేదములు కలిగెనో గతమాసమున వివరించియుంటిని. ౧౮౭౧ లో జర్మనీ అంతయు ఒక కేంద్రప్రభుత్వ పరిపాలనలోనికి వచ్చెను. అదిమొదలు జర్మనుల బలము విపరీతముగ వృద్ధిగాంచెను. వారు ౧౮౭౦-౭౧ లోను, ౧౯౧౪-౧౮ లోను, ౧౯౩౯-౪౫ లోను మూడు పర్యాయములు ఫ్రాన్సుపై దండెత్తి ఫ్రెంచివారికి కలిగించిన నష్టము వర్ణనాతీతము. గనుక ఫ్రెంచివారు జర్మనీకి ఒక కేంద్రప్రభుత్వ ముండకూడదనియు, అది అనేక చిన్నచిన్న రాజ్యములుగ చీలిపోవలయు ననియు పట్టుబట్టియున్నారు. అమెరికావారు, ఇంగ్లీషువారు చాలవరకు వీరితో ఏకీభవించుచున్నారు. కాని రష్యావారు ఇందు కంగీకరించలేదు. జర్మనీకంతకు ఒక కేంద్రప్రభుత్వ ముండవలెనని వారి వాదము. అట్టి ప్రభుత్వమందు కమ్యూనిస్టుపక్షమువారికి ప్రాబల్యము లభించునని వారి ఆశయము. ఆ కారణముచేతనే ఇతరులందు కిష్టపడుట లేదు. రెండుమూడుతరములవరకు జర్మనీ వారిచేత కష్టపడి పనిచేయించి, వారు వారి కర్మాగారములలో తయారుచేయు వస్తుసామగ్రిని, గనులలోనుండి ఉత్పత్తిచేయు బొగ్గును, వ్యవసాయము మూలమున పండించు పంటలలో చాలభాగమును నష్టపరిహారము క్రింద రష్యాకు ఎగుమతి చేసికొనవలెనని రష్యావారి ఆశయము. ఉత్పత్తియగు బొగ్గులో చాలభాగము ఫ్రెంచివారికి చెందవలెననియు, ఇతరపరిశ్రమ లేవియు జర్మనీలో వృద్ధిగాంచ కూడదనియు ఫ్రెంచివారి వాదము. ఈ వాదప్రతివాదముల మూలమున మాస్కో సభ భగ్నమయ్యెను.

విచారహేతువా?

సభ భగ్నమైనను విస్తారప్రమాదము లేదని నలుగురు మంత్రులు చెప్పుచున్నారు. బహు క్లిష్టములుగ నుండు విషయములు ఒక సభలో పరిష్కారము కాగలవని వారెన్నడు అనుకొనలేదట! ఈ సభలో జరిగిన చర్చల మూలమున ఎవరి దృక్పథము ఎట్టిదో స్పష్టమయ్యెను. ఈ బేరసారములలో ఎవరెవరు ఎంతవరకు తగ్గునది తెలియవచ్చెను. గనుక మరొకపర్యాయము వీరు సభచేసినప్పుడు అనవసరమైన చర్చలలోనికి దిగవలసిన అవసరము లేక, ఎంతవరకు సామరస్యము కుదురునో అంతవరకు సామరస్యము కుదుర్చుకొని, సంధిపత్రము తయారుచేసుకొనెదరు. కొంచెముకూడ సామరస్యము కుదురదనియెవల వారు విచారించరు. గనుక మాస్కోసభ భగ్నమయ్యెనని చింతించుట అనవసరమని వీరు తృప్తిపడుచున్నారు.

అమెరికా విదేశరాజ్యాంగవిధానము

రష్యావారికి, తమకు సామరస్యము కుదురుట సులభసాధ్యము కాదన్నమాటను అమెరికావారు గ్రహించినకారణమున వారి విదేశరాజ్యాంగవిధానమున గొప్ప విప్లవము రాగలదు. మొదటి ప్రపంచయుద్ధమునకు పూర్వము అమెరికావారు ఇతరదేశవ్యవహారములలో జోక్యము కలిగించుకొనుట కెంతమాత్రము ఇష్టపడినవారు కారు. ఆ యుద్ధములో వారు చేరుట తప్పనిసరి అయ్యెను. అటుతర్వాతకూడ కొంతకాలమువరకు వారు వారి పూర్వపద్ధతినే అనుసరించుచువచ్చిరి. కాని రెండవ ప్రపంచయుద్ధములో వారు యుద్ధము చేయవలసివచ్చెను. ఈ అనుభవమునుండి వారొక గుణపాఠమును నేర్చుకొనిరి. ప్రస్తుతకాలపు పరిస్థితులలో ఇతరదేశముల వ్యవహారములలో జోక్యము కలిగించుకొనకూడదను రాజనీతి అనుసరణయోగ్యము కాదు. తాము జోక్యము కలిగించుకొనవద్దని అనుకొనినను ఇతరులు తమ వ్యాపారమునకు, స్వాతంత్ర్యమునకు భంగమును కలిగింతురు. జపానువారు, జర్మనీవారు అట్లు చేయుటకు ప్రయత్నించిరి. అందుచేత వారితో యుద్ధములను చేయవలసివచ్చెను. అందుకై కోట్లకొలది

ద్రవ్యమును ఖర్చుపెట్టవలసివచ్చును. ఇతరుల మూలమున ప్రమాదము సంభవించినతర్వాత, అట్టి ప్రమాదమును ఎదుర్కొనుటకు ప్రయత్నించుటకు బదులు, ప్రమాదము రాకుండ చేసుకొనుటయే మంచిదిగదా! ఎక్కడెక్కడ శత్రువులున్నారో గమనించుచు, వారి విరోధము యుద్ధముగ పరిణమించుటకు పూర్వమే వారిని నిరోధించుట ఉత్తమమార్గమనియు, అందుకై తమ పలుకుబడిని అన్ని దేశములలో వ్యాపింపచేయుట అవసరమనియు అమెరికావారిప్పుడు నిశ్చయించుకొనియున్నారు. గ్రీసు, టర్కీ దేశములకు సహాయము చేయుటకు వారు సిద్ధపడుట కిదియే కారణము. మాస్కోసభలో జరిగిన వాదప్రతివాదముల మూలమున తమకును, రషియావారికిని సామరస్యము కుదురుట కష్టసాధ్యమని వారికి తోచుచున్నది. అందుచేత రషియాయొక్క ప్రాబల్యమును నిరోధించుటకును, తమ ప్రాబల్యమును వృద్ధిచేసుకొనుటకును వారు మరింత దీక్షతో పనిచేయబూనుకొనియున్నారు. దీని ఫలితము ప్రపంచమంతయు అమెరికాపక్షము, రషియాపక్షము అని రెండు పక్షములుగ విభాగమగుటయే.

తమ ఉద్దేశములను సాధించుకొనుటకు అమెరికావారికి గల సాధనము వారి అర్థబలమే. వారికున్నంత ధనధాన్యసంపద మరి ఏ దేశమునకు లేదు. ఇతర దేశములలో అనేకములు దారిద్ర్యబాధ ననుభవించుచున్నవి. గనుక అట్టి దేశములకు ధనసహాయముచేసి, వాటిని రషియాపక్షమున చేరకుండ తమ పక్షమున చేర్చుకొనుటకు అమెరికావారు కంకణము కట్టుకొనియున్నారు. అట్టి సహాయమును వారు ఇరాన్, ఇరాక్, ఈజిప్టు, ఇండియా, చైనా దేశములకు చేయదలచినట్లు వార్తాపత్రికల మూలమున తెలియుచున్నది. ఇందుకై వారు ౧౬౫౦౦ కోట్ల రూపాయలను ఖర్చుపెట్టుటకు సంసిద్ధులుగ నున్నారు. దీనిమూలమున అమెరికాయొక్క ప్రాబల్యము మధ్యప్రాచ్యదేశములందును, ఇండియా చైనాలయందును వ్యాపించగలదు.

రషియా విదేశరాజ్యాంగనీతి

ఇట్టి పరిస్థితులలో రషియామాత్రము ఊరకుండునా? తమ ప్రాబల్యమును వృద్ధిచేసుకొనుటకు వారు కూడ ప్రయత్నముచేసెదరు. వారి అధీనమందుండు తూర్పు జర్మనీలో వారి పరిపాలనము స్థిరముగ నాటుకొను సూచనలు కనుపించుచున్నవి. పోలెండు, జెకోస్లోవేకియా, హంగేరి, యూగోస్లోవియా, ఆల్బేనియా, రుమేనియా, బల్గేరియా దేశములు రషియాపక్షమం దిదివరకే చేరియున్నవి. వీటికి కావలసిన ఆర్థికసహాయము చేయుటకును, వీటి మధ్యన వర్తకవ్యాపారములను వృద్ధిచేసి ఆర్థిక అనుబంధములను బలపరచుటకును రషియావారు దీక్షవహించియున్నారు. అమెరికాకు ఉన్నంతటి ఆర్థికబలము ప్రస్తుతమున రషియావారికి లేకపోవుటచేత వారిప్పుడు ఇంతకంటె ఎక్కువచేయుటకు సమర్థులు కాకున్నారు. కాని రషియావారికిని, అమెరికావారికిని స్పర్ధ ఏర్పడిన దనియు, ప్రపంచములోని పరిస్థితు లన్నిటికి కొంతకాలమువరకు ఈస్పర్ధ ఆధారమగు ననియు మనము గ్రహించవలెను. మాస్కోసభ భగ్నమగుటకు ఈ స్పర్ధయే కారణము.

ఇంగ్లండు విదేశరాజ్యాంగనీతి

అమెరికా రషియాల మధ్యన ఏర్పడిన ఈ స్పర్ధలో ఇంగ్లండు ఇప్పటివరకు అమెరికాపక్షమును వహించియున్నది. మాస్కోసభయందు ఇంగ్లండు అమెరికామంత్రులు అనేకవిషయములలో ఏకాభిప్రాయముతో ప్రవర్తించిరి. రషియాపట్ల అమెరికావారు వహించిన నీతి యుక్తము కాదనియు, దీనిమూలమున మూడవ ప్రపంచయుద్ధము తప్పదనియు, ఇట్టి సందర్భములో ఇంగ్లీషువారు ఏ పక్షమునను చేరక, మధ్యవర్తులై సామరస్యమును వృద్ధిచేయుటకు ప్రయత్నించవలెననియు ఈ మధ్యన హెన్రీ వాలెస్ అను అమెరికన్ ప్రముఖుడొకడు ఇంగ్లండునకు వచ్చి, అనేక ఉపన్యాసములను చేసెను. కాని దీనిమూలమున ఇంగ్లీషు మంత్రివర్గమువారి అభిప్రాయములలోగాని, చర్చిల్ పక్షమువారి అభిప్రాయములలోగాని ఎట్టిమార్పు కలుగలేదు. ఇదిగాక మధ్యప్రాచ్యదేశములలోని తమ పెట్రోలు వ్యాపారమును రక్షించుకొనుటలోను, మధ్యప్రాచ్యము మీదుగ ఆస్ట్రేలియా న్యూజీలెండుల పర్యంతము తమ వ్యాపారమును, సామ్రాజ్యమును రక్షించుకొనుటలోను

ఇంగ్లీషువారికి అమెరికావారి సహాయ మత్యావశ్యము గనుక ఇంగ్లీషువారి విదేశరాజ్యాంగనీతి అమెరికావారిని

హెన్రీ వాలెస్

అనుసరించుటయే అని చెప్పవచ్చును. జర్మనీలో తమ తమ వశమం దున్న భాగములను పాలించుటలోకూడ వీరు కలిసి పనిచేయుచున్నారు.

ఫ్రాన్సు విదేశాంగనీతి

ఫ్రాన్సుదేశపు విదేశాంగనీతి ఎట్లు పరిణమించునో చెప్పుట కొంచెము కష్టసాధ్యము. అచ్చటి రాజకీయపరిస్థితులు దినదినమునకును మారుచున్నవి. ఆ దేశములో అనేక రాజకీయపక్షము లున్నవి. వీటిలో కమ్యూనిస్టుపక్షమువారు రష్యాయెడల సుహృద్భావము కలవారు. కాని తక్కిన పక్షముల వారికి ఇట్టి అభిప్రాయము లేదు. వారిలో కొందరు ఇంగ్లండుతో కలిసియుండుట కిష్టపడుచున్నారు. మాస్కోసభలో ఫ్రెంచిప్రతినిధి చాలవరకు ఇంగ్లండు అమెరికా ప్రతినిధులతో ఏకీభవించి పనిచేసెను. దీనికి ఫలితముగ జర్మనీలో ఉత్పత్తియగు బొగ్గులో కొంతభాగము ఫ్రాన్సుకు పంపుటకు ఇంగ్లీషువారు, అమెరికన్లు అంగీకరించిరి. ఇది చాల ముఖ్యమైన విషయము. కావలసినంత బొగ్గు లభింపనందున ఫ్రెంచివారి పరిశ్రమలు వెనుకబడియున్నవి. వారికి ప్రస్తుతమందు ఆర్థికచిక్కు లనేకములకు ఈ బొగ్గులోపమే కారణము. ఇదిగాక ఈ నెలలో ఫ్రాన్సునందు మరొక విశేషముకూడ గమనించతగియున్నది. ఫ్రెంచినాయకులలో "డిగాల్" అను ప్రఖ్యాతపురుషు డొకడున్నాడు. రెండవ ప్రపంచ యుద్ధములో ఫ్రెంచి స్వాతంత్ర్యమునకై పోరినవారిలో ఇతడే అగ్రగణ్యుడు. కాని కొన్ని కారణములచేత ఇతడు కొంతకాలమునుండి రాజకీయములందు పాల్గొనకుండెను. ప్రస్తుతము దేశములోని పరిస్థితులు తారుమారగుచున్న వని అభిప్రాయపడి ఇతడు కొన్నిరోజుల క్రిందట "ప్రజాపక్షము" అను రాజకీయపక్ష మొక దానిని నిర్మించెను. ఇతడు కమ్యూనిస్టుపక్షవిరోధి. అందుచేత రష్యాపక్షమున చేరువాడు కాడు. ఇతడు ప్రస్తుతము అధికారములో లేకున్నను, వానికి గల పలుకుబడినంతను ఇంగ్లండు అమెరికాల పక్షమున వినియోగించునని ఊహించవచ్చును.

గనుక తేలిన సారాంశ మేమనగా—ప్రస్తుతము ప్రపంచమంతయు రాజకీయముగ రెండు పక్షములుగ చీలిపోవుచున్న దను విషయము. ఒకపక్షమునకు అమెరికా నాయకత్వమును వహించియున్నది. రెండవ పక్షమునకు రష్యా నాయకత్వమును వహించియున్నది. ఇతర దేశములలో కొన్ని తటస్థములుగను, కొన్ని అమెరికాపక్షమునను, తక్కినవి రష్యాపక్షమునను చేరియున్నవి. మాస్కోసభ భగ్నమగుటచేత ఈ విభాగము మరింత బలపడినది.

భరత ఖండము

౧౯౪౮ జూన్ లోపున భరతఖండమును పాలించుకొను అధికారమును బ్రిటిష్‌వారు వదలుకొను విషయములో ఎట్టి సందేహము లేదనుటకు ఈ నెలలో మరి కొన్ని నిదర్శనములు కనుపించినవి. అధికార పరివర్తనమునకు సంబంధించిన వివరము లన్నిటిని నిర్ణయించుట చాల క్లిష్టమైనవిషయ మనియు, అట్టిపని యువకుడుగ నుండువాడే చేయదగినదని వృద్ధుడగు పెథిక్ లారెన్సు ప్రభువు ఇండియా కార్యదర్శి ఉద్యోగమునుండి విరమించుకొనెను. అతని స్థానమున వయస్సులో చిన్నవా

డను లిస్టోవెల్ ప్రభువు కార్యదర్శి అయ్యెను. ఇదిగాక కొద్దిరోజుల క్రిందట మేజర్ అట్లీ ఒక ఉపన్యాసము చేసి, సామ్రాజ్యతత్త్వమును ఇండియాపట్ల ఆచరణలో ఉంచుట సాధ్యము కాని పని అనియు, అట్టి తత్త్వమును అనుసరించుట ధర్మమని ప్రతిపాదించు చర్చిల్ కాలమాన పరిస్థితులను తెలియనివా డనియు స్పష్టపరిచెను. కార్మిక మంత్రివర్గములోని తక్కిన సభ్యులుకూడ ఇదే ధోరణిలో మాటలాడుచున్నారు. ౧౯౪౮ జూన్ నాటికి ఉద్యోగమందుండి విరమించుకొను బ్రిటిష్ ఉద్యోగస్థులకు ఇయ్యవలసిన పెన్షనులు, నష్టపరిహారము మొదలగు విషయములను గురించి ఏప్రిలు ౩౦ తేదీన మేజర్ అట్లీ చేసిన ప్రకటననుబట్టికూడ ఈ విషయము స్పష్టమగుచున్నది.

వైస్రాయి మౌంటుబాటెన్ ప్రభువు

ఏప్రిలు నెలలో వైస్రాయి మౌంటుబాటెన్ ప్రభువు కాంగ్రెసు, లీగు నాయకులతోడను, మహాత్మాగాంధీగారితోడను, ఇతర నాయకులతోడను, రాష్ట్రగవర్నరులతోడను ఈ విషయమును గురించియే సంప్ర

మౌంట్‌బాటెన్ ప్రభువు

దించి అధికారపరివర్తనమునకు సంబంధించిన వివరములనుగురించి ఒక నివేదికను తయారుచేసి, దానిని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారికి అందజేయుటకై తన ప్రధాన సలహాదారులలోనొకడగు లార్డు ఇస్మేని లండనుకు పంప నిశ్చయించుకొనెను. ఈ మధ్యన ఆతడు వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతములకు వెళ్లినప్పుడు అచ్చటి కొండజాతుల ప్రతినిధులతో మాట్లాడుచు కొండకనుమలను రక్షించు బాధ్యత ౧౯౪౮ జూన్ నాటికి బ్రిటిష్‌వారు వదలుకొనునట్లును, ఆ బాధ్యతను భారతీయులే వహించునట్లును, కొండజాతులవారికమీదట భారతీయ ప్రభుత్వమువారితో ఒడంబడికలు జరుపవలసియుండు ననియు చెప్పెను. ఇదిగాక ప్రస్తుతము స్వదేశ సంస్థానములలో నుండు రెసిడెంట్లు (బ్రిటిష్ ప్రతినిధులు) ఇకమీదట ఉండరని కూడ వైస్రాయి సూచించెను. గనుక అధికార పరివర్తనమునకు కావలసిన ఏర్పాటుల నన్నిటిని బ్రిటిష్‌వారు చేయుచుండుట సహజము.

కాని వారు ఎవరివశమున తమ కిప్పుడుండు అధికారమును ఒప్పగింతు రను విషయమున తమ అభిప్రాయమును స్పష్టపరచియుండలేదు. అది మే నెలలో స్పష్టము కాగలదు.

కాంగ్రెసు

ఈ విషయమై కాంగ్రెసువారి అభిప్రాయము కొంతవరకు స్పష్టమయ్యె నని చెప్పవచ్చును. అఖండ హిందూస్థాన సిద్ధాంతమును వదలుకొనవలసిన పరిస్థితులు ఏర్పడిన వని కాంగ్రెసునాయకులు గ్రహించినట్లు చెప్పవచ్చును. దేశమునకు ఒక కేంద్రప్రభుత్వ మేర్పడుటయు, బ్రిటిష్‌వారి అధికారమంతయు దానిపర మగుటయు సాధ్యముకాని పని అని వారు నిశ్చయించుకొనిరి. అనగా పాకిస్థాన్ సిద్ధాంతమునకు వా రంగీకరించవలసి వచ్చినది. నెహ్రూ, రాజేంద్రప్రసాదు, మున్షీ మొదలైన వారు రాజ్యాంగ పరిషత్తులో చేసిన ఉపన్యాసము లన్నిటిలో ఈ ధోరణి కనుపించుచున్నది. ఏ మండలవాసులనుగాని నిర్బంధించి కేంద్రప్రభుత్వ పరిపాలనలోనికి తెచ్చుట కాంగ్రెసు ఉద్దేశము కాదని ఆ నాయకు లందరు చాల కాలమునుండి చెప్పుచుండుట వాస్తవమే. కాని పాకిస్థాన్ విషయమై లీగువారు కొసకు రాజీకి వత్తురని వారింతవరకు అనుకొనుచుండిరి. ఇప్పుడు వారు ఈ అభిప్రాయమును పూర్తిగ వదలుకొని, దేశ

మందు హిందూస్థాన్ రాజ్య మొకటియు, పాకిస్థాన్ రాజ్య మింకొకటియు—అనగా రెండు సర్వస్వాతంత్ర్యములుగల రాజ్యములు—ఏర్పడుట తప్పనిసరి యని నిశ్చయము చేసుకొనియున్నారు. ఏప్రిలులో దేశమందు జరిగిన విషయము లన్నిటికి ఇదియే ప్రధానఫలితము. హిందూస్థానములో ఏయే మండలములు చేరుట అను నదియే ఇప్పుడు వారాలోచించుచుండు విషయము. మహమ్మదీయేతరులు అధికసంఖ్యాకులుగ నుండు ప్రదేశములన్నియు ఇందులో చేరుట న్యాయమని, పంజాబు బంగాళ రాష్ట్రములలోని అట్టి ప్రదేశములను వేరు పరచి, ప్రత్యేక రాష్ట్రములుగ నిర్మించి అట్టి రాష్ట్రములను హిందూస్థానములో చేర్చుటకు వారు దృఢముగ సంకల్పించియున్నారు. ఇట్టి విభజన అవసరమని కాంగ్రెసు కార్యవర్గమువారు గత సమావేశములో సూచించిరి. పంజాబులోని హిందువులు, శిక్కులు, బంగాళ రాష్ట్రములోని హిందువులు ఇట్టి విభాగమునకై ఆందోళనచేయుచున్నారు. లీగు ప్రభుత్వముక్రింద వారు ఉండుటకు ఎన్నడుగాని సమ్మతింపరని స్పష్టమయ్యెను. ఇట్టి విభాగము మహాత్మ గాంధీగారికి ఇష్టములేదని తెలియుచున్నది. కాని ఈ విషయములో కాంగ్రెసు కార్యవర్గమువారు వారి అభిప్రాయముతో ఏకీభవింప జాలరు.

లీగు

దౌర్జన్యము నుపయోగించి, రక్తపాతముద్వారా తమ కోరికలను సఫలము గావించుకొనుటకు లీగుఅనుచరులు సిద్ధపడియున్నట్లు పంజాబు, వాయవ్యపరిహద్దు రాష్ట్రము, కలకత్తా మొదలైన ప్రదేశములలో జరిగిన చర్యలనుబట్టి స్పష్టమగుచున్నది. అల్లరులను లేవదీయుట, ఇల్లను, బజారులను నిప్పుపెట్టి అగ్నిహోత్రునిపాలు గావించుట, ప్రజలను దోచుట, ఎట్టిపాపము ఎరుగని వారిని పొడిచిచంపుట, స్త్రీలను చెరపెట్టుట, మతాంతరులను బలాత్కరించి తమ మతములో కలుపుకొనుట—ఇవన్నియు ఈ ప్రదేశములలో మామూలయినవి. రైళ్లలోను, బస్సులలోను ప్రయాణముచేయు వారిని చంపుట, వారి ఆస్తిపాస్తులను అపహరించుట మొదలైన దారుణకృత్యములకుకూడ కొందరు వెనుదీయుట లేదు. ఇట్టి అల్లరుల మూలమున ఈ రాష్ట్రములలో లీగు ప్రభుత్వములను స్థాపించి, ౧౯౪౮ జూన్‌లో బ్రిటిష్‌వారు వదలుకొను అధికారమును లీగుకు చెందునట్లు చేయుటయే వీరి ఉద్దేశము. ఏ ప్రభుత్వమువారుకూడ ఇట్టి దౌర్జన్యమును సహింపరు. ఈ కారణముచేత వాయవ్య పరిహద్దురాష్ట్రములో ప్రస్తుతము అధికారములో ఉన్న కాంగ్రెసు మంత్రివర్గము లీగునాయకులను కొందరిని, అనుచరు లనేకులను కారాగారములలో బంధించుట తప్పదయ్యెను. ఇందుకు తోడు పరిహద్దురాష్ట్రములోని బ్రిటిష్ గవర్నరు లీగు వారియందు అభిమానము గలవాడై మంత్రివర్గమునకు అనవసరమైన చిక్కులు కల్పించుటకూడ జరుగు చున్నది. కొండ ప్రదేశములలో నివసించు జాతుల వారిలో అనేకులు ఇదే సమయమని రాష్ట్రముపై బడి ప్రజలను దోచుకొనుచున్నారు. దీనిఫలిత మెట్లుండునో చెప్పుటకు వీలులేదు. వాయవ్య పరిహద్దు రాష్ట్రమున క్రొత్త ఎన్నికలను జరిపినయెడల తమకే విజయము కలుగునని భావించి లీగు నాయకులు క్రొత్త ఎన్నికలు కావలయునని ఆందోళన చేయుచున్నారు. ఎన్నికలు జరిగి ఒక సంవత్సరముమాత్రమే జరిగినదనియు, తిరిగీ ఎన్నికలు జరుపుట అవసరము లేదనియు, ప్రస్తుతపు అశాంతి పరిస్థితులలో సక్రమముగ ఎన్నికలు జరుగవనియు కాంగ్రెసు మంత్రివర్గమువా రనుచున్నారు. ఇట్టి సందర్భములో స్వయముగ రాష్ట్రములోని సంగతులను తెలుసుకొనుటకు వైస్రాయిగా రచటికి వెళ్లిరి. లీగు నాయకులు వారి దౌర్జన్యవిధానమును వదలుట కిష్టపడుట లేదు. ఏలాగైనను కాంగ్రెసుఅధికారమును పడగొట్టుటయే వారి ఉద్దేశము.

లీగువారు పంజాబు వాయవ్యరాష్ట్రములందే గాక అసాంలోకూడ అల్లరులను లేవదీయుటకు ప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. అసాంలో మహమ్మదీయుల సంఖ్య తక్కువైనను, దానినికూడ పాకిస్థానములో చేర్చవలెనని లీగువారు పట్టుపట్టియున్నారు. ఏప్రిలు ౩౦ తేదీన జిన్నా గావించిన ప్రకటనలో ఇది స్పష్టముగా నున్నది. ఇందుకుగాను వారు ఒక లక్ష

యాభైవేల మహమ్మదీయులను బెంగాలు, ఆసాం సరిహద్దులలో చేర్చి, ఆసాంపై దండెత్తజూచుచున్నారు. బంగాళములోని మహమ్మదీయులను ఆసాంలో ప్రవేశపెట్టి, అక్కడ ఖాళీగా ఉండు భూములను వారివశము చేసి, క్రమక్రమముగ ఆసాంలోని మహమ్మదీయుల సంఖ్యను వృద్ధిచేయుటయే వీరి ఆశయము. ఇతరరాష్ట్రిములవారు తమ రాష్ట్రిముపై దండెత్తివచ్చునపుడు అట్టి ప్రమాదమునుండి ప్రజలను రక్షించుట ప్రభుత్వము వారి విధి. ఈ విషయములో కాంగ్రెసు మంత్రివర్గము వారు లీగునాయకులతో సంప్రతించి రాజీ కుదుర్చుకొనుటకు ప్రయత్నించినను లీగువారు అందుకు కలిసి రాలేదు. న్యాయాన్యాయములనుగాని, ధర్మాధర్మములనుగాని లెక్కపెట్టక, ఏదో ఒకవిధమున పంజాబు, వాయవ్య సరిహద్దురాష్ట్రిము, సింధురాష్ట్రిము, బెలూచిస్థానము, బంగాళము, ఆసాంరాష్ట్రిము లారింటిని పాకిస్థానములో కలిపి, అట్టి పాకిస్థానలో లీగుప్రభుత్వమును స్థాపించుటకు వీరు విశ్వప్రయత్నము చేయుచున్నారు. 'నాటకంలో ఉపనాటకం' అన్నట్లు, సింధు బంగాళ రాష్ట్రిములందలి లీగునాయకులు కొందరు తమ రాష్ట్రిములు స్వతంత్రరాజ్యములుగ నుండవలసినదే గాని, పాకిస్థానములోగాని హిందూస్థానములోగాని చేరుట శ్రేయస్కరము కాదని వాదించుచున్నారు. ఈ వాదమును పడగొట్టుటకు జిన్నా ఎట్టిపన్నాగమును పన్నునో చూడవలసియున్నది.

పాకిస్థాన్ వచ్చుట తప్పదు. కాని, అది జిన్నా ఉద్దేశించిన పాకిస్థాన్ కాజాలదు. మహమ్మదీయేతరులు అధికసంఖ్యాకులుగ నుండు తూర్పుపంజాబు, పశ్చిమ బంగాళము, ఆసాంరాష్ట్రిములో కొంత అందులో చేరవు. ఇవన్నియు హిందూస్థానపు రాష్ట్రిములుగ నుండును. అంగవికలమైన పాకిస్థానమునుమాత్రమే లీగు సాధించగలది యగును.

సంస్థానములు

ఏప్రిల్ నెలలో జరిగిన చర్యల మూలమున సంస్థానములన్నియు ఒకే మార్గమునగాక భిన్నమార్గములలో నడుచుటకు సిద్ధపడియున్నవని చెప్పవచ్చును. కొన్ని సంస్థానములు ఇప్పుడే ప్రజాపరిషత్తులో చేరుటకును, ౧౯౪౮ తర్వాత హిందూస్థానములో చేరుటకును సంసిద్ధములుగ నున్నవి. కొచిన్, ఉదయపూరు, జయపూరు, జోధపూరు, బికానీర్, రీవా, పాటియాలా సంస్థానము లిట్టివి. సంస్థాన ప్రజలు తొమ్మిదికోట్ల ముప్పైలక్షలలో రెండు కోట్ల జనము ఇందులో ఉన్నారు. తక్కిన సంస్థానములు పరిషత్తులో చేరుటయా, మానుటయా అని ఆలోచించుచున్నవి. ఈ సంస్థానములలో కొన్నిటికి భోపాల్ నవాబు నాయకుడుగ నుండెను. కాని ఇతడు లీగునందు అభిమానము కలవాడనియు, రహస్యముగ పాకిస్థానమునకై పాటుబడుచున్నాడనియు, ప్రజాపరిషత్తుపట్ల స్నేహభావము లేనివాడనియు కొందరు సంస్థానాధీశులకు అనుమానము కలుగుటచేత వారాతని నాయకత్వమును అంగీకరించక స్వతంత్రముగ పనిచేయ తీర్మానించుకొనియున్నారు. ఇది శుభసూచకము. హైదరాబాదు, తిరువాన్కూరు మొదలైన గొప్ప సంస్థానములు ఎట్టి పద్ధతుల ననుసరించునో చూడవలసియున్నది. కొన్ని సంస్థానములు పాకిస్థానములో చేరుననియు, కొన్ని హిందూస్థానములో చేరుననియు, హైదరాబాదు, తిరువాన్కూరు వంటివి కొన్ని ఎందులోనూ చేరక సర్వస్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించుననియు చెప్పవచ్చును. పరిషత్తు సభలో పండిట్ నెహ్రూ మాట్లాడుచు, సంస్థానముపట్ల కాంగ్రెసువారికి ఏలాటి విరోధము లేదనియు, రాజులను సింహాసనములనుండి తొలగించుట కాంగ్రెసు సూత్రములలో నొకటి కాదనియు, ఎవరి రాజ్యములు వారికి ఉండుననియు స్పష్టపరచెను. దేశాభిమానముగల సంస్థానాధీశులందరు పరిషత్తులో చేరి, భరతఖండపు స్వాతంత్ర్యమును నిలబెట్టుటకును దేశముయొక్క కీర్తిప్రతిష్ఠలను వృద్ధి జేయుటకును సర్వవిధముల తోడ్పడవలెను. ఇప్పటి క్లిష్టపరిస్థితులలో పరిషత్తునందు చేరక, తాటస్థ్యభావమువహించు సంస్థానములన్నియు నెహ్రూ చెప్పినట్లు శత్రుదేశములక్రింద పరిగణింపబడవలసినదే.

రాజ్యాంగ పరిషత్తు

ఏప్రిలు ౨౮ తేదీన ఢిల్లీలో సమావేశమైన రాజ్యాంగ పరిషత్తు చురుకుగా పనిచేయుటకు తీర్మానించుకొన్నది. లీగు ప్రతినిధులు పరిషత్తులో చేరుదురను ఆశ ఇంతవరకు కొంత ఉండెడిది. ఇప్పుడు ఆ ఆశ పొత్తుగా అడుగంటినది. సంస్థాన ప్రతినిధులు కొందరు పరిషత్తులో చేరిరి. ౧౯౪౮ జూన్ నాటికి రాజ్యాంగము తయారై దాని ననుసరించిన క్రొత్త ప్రభుత్వము స్థాపితము కావలసియున్నది. బ్రిటిష్‌వారు వారి అధికారమును భారతీయుల పరము చేయుటకు ఇది అత్యావశ్యము. ఈ విషయమును గ్రహించినవారగుటచేత, పరిషత్సభానాయకులు ౧౯౪౮ అక్టోబరు నాటికే రాజ్యాంగమును తయారుచేయ సంసిద్ధులై ఉన్నారు. అందుకు కావలసిన సంఘములు, ఉపసంఘములు, ఇతర ఏర్పాటులు అన్నీ తయారుగా ఉన్నవి. హిందువులు అధికసంఖ్యాకులుగ నుండు రాష్ట్రములు, మండలములు ఒక కేంద్రప్రభుత్వమునకు లోబడుట జరుగును. పరిషత్తువారు నిర్మించు రాజ్యాంగవిధానము ననుసరించి ఈ ప్రభుత్వము ఏర్పడును. ఇదిగాక మహమ్మదీయులు అధికసంఖ్యాకులుగ నుండు ప్రదేశములు లీగు ప్రభుత్వముక్రిందికి రాగలవు. ఈ రెంటిలో చేరని సంస్థానములు కొన్ని ఉండును. తీరారు రాష్ట్రము తన పరిపాలనలోనికి రావలయునని హైదరాబాదు నైజాం కోరుచున్నాడు. ఈ క్లిష్టసమస్యను పరిషత్తువారు, బ్రిటిష్‌వారు ఎట్లు పరిష్కరించెదరో చూడవలెను.

దేశ రక్షణ

౧౯౪౮ జూన్ నాటికి దేశములో ఒక కేంద్ర ప్రభుత్వముండదు. అనేకస్వతంత్రప్రభుత్వము లుండగలవు. దేశసంరక్షణకు ఒకే సైన్యముండుట మంచిదని బ్రిటిష్‌వారు అభిప్రాయపడుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. కాని అట్లు జరుగుటకు వీలులేదు. ప్రతి స్వతంత్రప్రభుత్వమునకు ప్రత్యేక సైన్యమొకటి ఉండవలెను. పాకిస్థానమును రక్షించుకొనుటకు పాకిస్థాన్ ప్రభుత్వమువారు ప్రత్యేకసైన్యమును తయారుచేసుకొనవలెను. అట్లే తక్కిన ప్రభుత్వములవారుకూడ వారి వారి ప్రత్యేకసైన్యములను తయారుచేసుకొనవలసియున్నది. తమతమ రాజ్యములను రక్షించుకొను విషయములో బ్రిటిష్‌వారి సహాయ మవసరమైనయెడల ప్రతిరాజ్యము ప్రత్యేకముగ ఇందునిమిత్తమై బ్రిటిష్‌వారితో సంధిచేసుకొనవలసివచ్చును. భరతఖండము ఇంగ్లండుమధ్యన ఒక సంధిపత్ర ముండుటకు బదులు ౧౯౪౮ జూన్ నాటికి ఎన్ని రాజ్యము లుండునో అన్ని సంధిపత్రము లేర్పడును. ఇది ఒక దేశరక్షణవిషయముననేగాక, వ్యాపారము, పరిశ్రమలు, సివిల్ సర్వీసు ఉద్యోగస్థులు మొదలైన విషయములగురించి ఉండును. బ్రిటిష్‌వారు మన దేశమునకు వచ్చిన ప్రారంభదశలో, అనగా ౧౮ వ శతాబ్దమందు అవసరమునుబట్టి అనేకరాజులతో వేరు వేరుగ ఒడంబడిక చేసుకొన్నట్లు ఇప్పుడుకూడ వారు అట్లే చేయవలసివచ్చును. దేశము ఈ విధముగ చీలిపోవుట లాభకరమా, కాదా అనునది ప్రత్యేక విషయము.

మద్రాసు రాష్ట్రము

మద్రాసుశాసనసభవారు ఏప్రిలులో మూడు ప్రధానచట్టములను నిర్మించిరి: రెండు హరిజనులకు సంబంధించినవి; ఒకటి తుంగభద్రాప్రాజెక్టుకు సంబంధించినది. సవర్ణహిందువులకు ఎట్టి పౌరస్వత్వహక్కులు కలవో అట్టి హక్కులు హరిజనుల కుండునట్లు ఒక చట్టము శాసించుచున్నది. రెండవ చట్టమువలన హరిజనులకు దేవాలయప్రవేశము లభించుచున్నది. శాసనముల మూలమున అస్పృశ్యతను నివారించుటకు ఎంతవరకు వీలున్నదో అంతవరకు మద్రాసుశాసనసభ వెళ్లుటకు సిద్ధపడియున్నదని దీనిమూలమున స్పష్టమగుచున్నది. తుంగభద్రా ప్రాజెక్టుచట్టము మూలమున యాభైఎకరములకంటె ఎక్కువ భూమి ఈ ప్రాజెక్టుక్రింద ఏరైతుకు ఉండకూడ దని నిర్ణయింపబడెను. సాహుకారీవిధానము తొలగించి, సామాన్యప్రజల శ్రేయస్సును అభివృద్ధిచేయుటలో ఈ చట్టము ఉపకరించగలదు.

ఆంధ్ర రాష్ట్రము

ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్రమును వెంటనే నిర్మాణము చేయవలసియున్నదని పరిషత్తువారికి తెలియజేయుటకై ఆంధ్రమహాసభ ప్రత్యేకసమావేశము గత నెలలో మద్రాసునందు జరిగెను. మద్రాసుశాసనసభలో కూడ ఇట్టి తీర్మానమొకటి ఆమోదింపబడెను. కాని ఇంతటితో ఆంధ్రరాష్ట్రము ౧౯౪౭ జూన్ నాటికి నిర్మాణమగునని చెప్పుటకు వీలులేదు. ఆంధ్రమహాసభవారు తీర్మానము చేసిరే గాని ఆ తీర్మానమును అమలులో పెట్టుటకు కావలసిన సాధనసామగ్రినిగురించి ఏమియు ఆలోచించినట్లు అగుపడదు. పరిషత్తునాయకులతో ఇందువిషయమై సంప్రతించుటకు మహాసభతరఫున కొందరు ఢిల్లీకి వెళ్లునట్లు పత్రికలలో ప్రకటింపబడెనే కాని వారు వెళ్లుటమాత్రము జరుగలేదు. ఆంధ్రనాయకులందుగాని, ప్రజలలో గాని రాష్ట్రనిర్మాణవిషయమై నిజమైన ఉత్సాహమును, పట్టుదలయు లేవని చెప్పవలసియున్నది. మంత్రాలకు మామిడికాయలు రాలునా ? (1-5-47)

ప్రణయజ్యోతి

[నాటిక]

— శ్రీ దేవగుప్తాపు విశ్వేశ్వరరావు —

జీవనపథం

[అడవిలో పొదరింటి నీడలో సావిత్రీ-సత్యవంతుడూ.]

సావిత్రి—మన ఇరువురికీ పరిణయబంధం ఏర్పడిందన్న సంతోషంలో ఈ పొదరింటి తీవలు చూడండి మనపైన పుష్పవృష్టి కురుస్తున్నాయి!

సత్యవంతుడు—ఎందుకో పూలతలకీ సంతోషం!

సావిత్రి—(వినిపించుకొనక పూర్వమే) అంతకంతకు అల్లుకొని పోతూన్న మన ప్రణయవల్లీమతల్లిని చూచి వినోదంకొద్దీ ఈ పక్షులు కంఠాలెత్తి కిలకిలారావాలు చేస్తున్నాయి!

సత్యవంతుడు—ఎందుకో పక్షులకీ వినోదం!

సావిత్రి—మనం ఇరువురం ఐక్యమయినామన్న ఆనందంకొద్దీ...ఆ మేఘాలు చూడు...చిత్రమైన రంగులు పులుముకొని, అందంగా అలంకరించుకుని, వచ్చి సంధ్యాదేవికి సొగసులు తీరుస్తున్నాయి...అది చూశావా!

సత్య—ఎందుకో మేఘాలకు అంత ఆనందం!

సావి—అదేమిటి? ఆనందం వాటికి కాకపోతే మరెవరికీ?

సత్య—నీకూ...నాకూ...

సావి—ఏం? ఏం? మీకూ నాకూ మాత్రమేం ఎంచేతో?

సత్య—మన ఇరువురికీ పరిణయం అంటే సత్యం జ్యోతిర్మయమై, సాకారమై, సాక్షీ గోచరం అవుతూంది అన్నమాట!

సావి—అబ్బా! ఎంత అందమైన...బరువైన, సత్యం చెప్పారూ!

సత్య—కాదూ మరి! సావిత్రీ, నువ్వు నీ అమాయికత్వంతో అతిశయించిన అందంతో...నాకీవేళ ఎలా కనిపిస్తున్నావో...చెప్పమంటావా?...కాల్చిన కత్తి మొనలాటి దీపకళికలా...కళ్లు మిరుమిట్లుగొలుపుతున్నావు...ఇవాళ మరీనీ!

సావి—(తనలో) ఈయనకా...సత్యానికా...మరణం? అసాధ్యం! అసంభవం అసలు! ఈ ప్రపంచం అంత మిథ్య కాదు! మాటలో అమృతం! చూపులో అమృతం! స్పర్శలో...తనువులో అణువణువులో అమృతభాండం కూర్చుకున్న...ఈయనకా?...అమృతానికా మరణం?

సత్య—ఏం సావిత్రీ, మాటాడకూరుకున్నావు? అకస్మాత్తుగా నీలో ఇంత యోచనకూ, జిజ్ఞాసకూ కారణం?

సావి—ఏమీ లేదు. మీలోని సత్యాన్ని నాలోని ప్రణయజ్యోతిస్సులో కాని కెలా వెల్లడిచేయగలుగుతుందా అని...ఆలోచిస్తున్నాను.

సత్య—ఆలోచన చేసేటప్పుడు కనులు మూసుకుని ఉండికూడా...ఏదో...చూస్తున్నట్టే ఉంటావు నువ్వు! !కాని, నేను...నేను కళ్లుమూసుకుంటే ఏ మవుతుందో తెలుసా...నాకు...అంతా చీకటి! ...పెను చీకటి!

సావి—మీ హృదయాన్ని నా హృదయానికి సన్నిహితంగా...ఇంకా సన్నిహితంగా చేర్చండి.

(ఆలింగనం)

సత్య—(కనులు మూసుకుంటూ) ఆహా!...సావిత్రీ!...నీ హృదయంలో ఎంత కాంతి ఉంది!

నన్నింకా నీ సమీపానికి చేర్చుకొని, నా చుటూ జ్యోతిర్మయ ప్రాకారాలతో అంతులేని ఒక కాంతి కోట కట్టు. నిరంతరం నన్ను వెంటనంటే ఈ నీడ నాకు కనబడకుండా చేసి వేయగలవా నా సావిత్రీ!

(సావిత్రీ సత్యవంతుల గాఢాలింగనము)

౨

మృత్యు పథం

[కీకారణ్యం....సత్యవంతుడు తరువు నరికి.... తడబాటుగా సావిత్రిని సమీపిసాడు.]

సత్య—సావిత్రీ! సావిత్రీ! చెట్టు కూల్చి వేశాను, కాని నీడ నాశనము కాలేదు. నీడను నిర్మూలించేలోగా...ఏదో క్రొత్త నీడ...నా నీడనూ, నా శరీరాన్నీ కూడ ఆక్రమించుకుని నన్ను మూర్ఛిల్ల జేస్తూంది! సావిత్రీ! నా సావిత్రీ! (పడిపోతాడు)

సావి—ప్రభూ! నా ప్రభూ! ఏమిటిది? అయ్యో! ఎందు కంత కలవరపడుతున్నారు? (త్వరగా భర్త శిరస్సును తన ఒడిలోకి వాల్చుకొని.....భ్రాంతితో) ఎవరు నీవు?

(దూరంగా నీడలా నిలబడిన యముడు సాక్షాత్కరిస్తాడు)

యముడు—నేను!...యమధర్మరాజును!

సావిత్రి—నిన్ను కాదు నేను పలకరించింది.

యముడు—మరెవరిని? ఇంక రెవరున్నారు ఇక్కడ?

సావిత్రి—నీ బ్రతుక్కి కారణంగా నీ వెనక ఉన్న మహాజ్యోతిని.

యము—నా వెనక నొక మహాజ్యోతి ప్రకాశిస్తూందా?

సావి—లేకుంటే నీవు....అంత నల్లగా....సంధ్యారాగం ఎదురుగా కనిపించే మోడు మ్రానులా... ఉండి పోవడం ఎందుకు సంభవిస్తుంది?

యము—ఏమిటీ! నన్ను శపిస్తున్నావా?

సావి—నా కేమి పని? జ్యోతిర్మయమైన సత్యాన్ని నీడలు ఆవరించలేవు అని నీకు తెలియ జెప్తున్నాను.

యము—ఎవరు నువ్వు? నన్నూ, నా అస్తిత్వాన్నే శంకిస్తున్నావా? ఎవరు నువ్వు? నన్ను శపిస్తున్నావా? ఏమిటిది!...నా శరీరం ఇలా కరిగి పోతూందేమిటి! (వెనుదిరిగి మృత్యుముఖమున అంతర్ధానం.)

౩

పునరుజ్జీవన పథం

సత్య—(నిద్రలోంచి లా లేచి) నా హృదయ జ్యోతీ!

సావి—ఎలా ఉంది మీకు? కొంచెం విశ్రాంతి తీసుకోండి.

సత్య—నా ప్రాణకాంతీ! నా సావిత్రీ!

సావి—నాలో ఇప్పుడు క్రొత్తగా వచ్చిన మార్పేమి ఉన్నదండీ?

సత్య—లేదు సావిత్రీ లేదు......నేను నీలోని సత్య జ్యోతిని ఇప్పుడే...నిజంగా...కన్నులారా విప్పి చూడగలుగుతున్నాను.

సావి—(అర చిరునవ్వుతో) కాదు కాదు. మీలోని సత్యాన్నే నేడు నేను మనసారా గ్రహించగలిగాను.

సత్య—నీలోని ప్రణయజ్యోతిః ప్రభావం అపరిమితం. అది మృత్యువును జయించింది.

సావి—మీలోని సత్యజ్యోతికి గల ప్రభావం అఖండమైనది,......అది అమృతస్నపితం,...కనుకనే మృత్యువును పరాభూతంచేసి సత్యాన్ని వెలయించింది.

సత్య, సావి—(గీతం)

కాంతి సంద్ర మెక్కడలేే
కాంతి లోక మెక్కడలేే
వెలుగు వెల్లువ
గట్లు చెదిరిచి
వెలుగులోకపు
మెట్లు పదిలిచి
వెలుగు సంద్రపు టలల కలలను
స్వేచ్ఛగా తేలేటి పూలకు
కాలమే లేదు
అవ
కాళమే లేదు.

(తెర)

కలగూరగంప

సంగీత సూత్రము

భారతీయ ఋషులు సంగీత విషయంలో గొప్ప నిధ్యానమును, శ్రద్ధనూ ప్రదర్శించారు. నారద-భరత-హనుమదాదుల సంప్రదాయములు కూడా వేరు వేరుగా భారతదేశంలో ప్రసిద్ధి పొందినవి. పూర్వకాలములో సంగీతశాస్త్ర గ్రంథాలు చాలా రచితములయినవి. తరువాత వచ్చిన వాదయుగంలో సంస్కృత పండితుల హస్తమునుండి ఇతరశాస్త్రాలు జారిపోయినట్లే సంగీత శాస్త్రము కూడా జారిపోయింది. కేవలము వాదరంగ స్థలానికి సంబంధించిన తర్క వ్యాకరణాది శాస్త్రాలు మాత్రమే మిగిలినవి. నేటి పండితుల దృష్టిలో సంగీతాభ్యాసము హేయమయింది. సంగీతరత్నాకరము, సంగీతామోదము మొదలయిన సంగీత విషయక సంస్కృత గ్రంథాలను సంస్కృత పండితులే రచించారు. వేదాంతములో బ్రహ్మసూత్రా లున్నట్లు సంగీత శాస్త్రంలో సంగీత సూత్రము లున్నవని ప్రస్తుత కాలంలో తెలుస్తున్నది.

ఇతర శాస్త్రాలకు అర్థసూత్రా లున్నట్లు సంగీత శాస్త్రానికిన్నీ ఉన్నవి. బ్రహ్మసూత్రాలకు "అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా" అని ప్రారంభము. సంగీతసూత్రాలకు "అథాతః సంగీతజిజ్ఞాసా" అని ప్రారంభము. సంగీత సూత్రాలకు జయగోపాలభట్ట పండితుడు "చింతామణి" అనే టీక రచించాడు. ఈ టీకాసహితమయిన సంగీత సూత్ర గ్రంథములోని చివికి చినిగిపోయిన రెండు పత్రాలు దొరికినవి. ఇంకా ఎవరికీ ఈ గ్రంథం దొరికినట్లు తెలియలేదు. ఇప్పటికి దొరికిన సంగీత గ్రంథాలలో కాని వాని టీకలలో కాని ఈ గ్రంథస్మరణం లేదు. జయగోపాలభట్ట పండితునకు సంగీతసూత్రగ్రంథమంతా దొరికి ఉంటుంది. లేకపోతే టీక ఎట్లా వ్రాస్తాడు? జయగోపాలభట్టు వెలనాటి తెలుగుబ్రాహ్మణుడు. వల్లభ సంప్రదాయ దీక్షితుడు.

ఎన్నో సంస్కృత సాహిత్య మహత్వ సూచకములు అయిన సంగీతసూత్రాలు వృథా విలయం పొందవలసినదేనా? శీర్ణ శీర్ణ గ్రంథాలను వెదకడానికి ఇది తగిన సమయము. వెనకటి కాలంలో పూర్వపుస్తకాలను దాచిపెట్టడమే పురుషార్థ మనుకు చేవారు. చాలా కష్టపడి పురాతన మహనీయులు రచించిన మహాగ్రంథాలు ఇంకా పురుగులకు ఆహారం కావలసిందేనా! ఎవరికయినా ఉపకరించుతవి. వాటిని బయటపెట్టండి. పెట్టించండి. సంగీతసూత్ర గ్రంథములోని దొరికిన రెండు పత్రాలు ఇక్కడ ప్రకటిస్తున్నాను. సంపూర్ణ పుస్తకానికి యత్నించండి.

శ్రీః

ప్రణమ్య వల్లభాచార్యాన్
తన్నాతాన్ విఠలేశ్వరాన్,
కురుతే జయగోపాల
శ్చింతామణి ముదారధీః

ఇహ ఖలు భరతాదిమునిన్యస్త గ్రంథపూర్వకత్వేన తైః సృష్టా సాహిత్యమూలభూతం సంగీతశాస్త్ర సూత్రం అధ్యాయపంచకేన భగవతీ సరస్వతీ ప్రాహ.

అథాతః సంగీత జిజ్ఞాసా

అథశబ్దస్య స్వయం మంగలరూపత్వాత్ అనంతరార్థే అధికారార్థేవా అథశబ్దః. అనంతర్యంతు ముఖ్యత్వేన అలంకారశాస్త్ర నిరూపణానాన్వ అవధేయం. అధికారార్థకత్వంతు సంగీతే ముముక్షూణాం అధికారస్య శాస్త్రాపయిన్య మాణత్వేన "తేన బ్రహ్మాధిగమః" ఇతి సూత్రే ప్రతిపద్యతే. అతఃశబ్దః హేత్వర్థః. యతః అన్యత్ర అలంకారాదౌ రసస్య నిరూపితత్వేపి ఉదాహరణస్య అపరోక్షానుభవాభావః. అంత్రతు న తథా అతో హేతోః జిజ్ఞాసా. గీయతే ఇతి గీతం భావే క్తః. సమస్తు విశేషార్థః తత్ర సవిశేషస్తు సమభివ్యాహారివ్యత్యాణ త్రితయ

రూపః. తేన న అగ్రిమసూత్ర విరోధః, ఇతి వయం బ్రూమః— అత్ర దీపికాయాం శార్ఙ్గదేవాచార్యైః— గీయతే అనేనేతి తాయాలాపచాల్యాదినా కరణభూతేన. కరణే క్తః. తత్ర సమ్యక్త్వంతు రంజకస్వరసందర్భ రూపత్వం ఇత్యాహుః. ఇదమేవ అభిసంధాయ శాస్త్ర దర్పణకారః కల్లినాథోప్యాహ. సమ్యక్త్వం జనాది హృదయరంజకత్వే నైవ................

ఇటుపై పుటలు లేవు. తరువాత ఏడవపుటనుండి ఈవిధంగా ఉంది.

పరస్పరవిరోధః కథం పరిహర్తవ్యః ఇతి వాచ్యం పూర్వోక్తశ్రుతిషు ప్రమత్తత్వాదివిశిష్టస్య గాయకః నిషిద్ధత్వ శ్రవణాత్. గానే ప్రమత్తత్వంతు అనురంజకత్వేన కాలక్రియామార్గాదితాయా భావకత్వేన సాను వాసికత్వేన ఇత్యర్థకధీయ మితి. విధాయికా శ్రుతిస్తు తదంగసాహిత్యవిషయకత్వేన ప్రతిపాదనపరా ఇతి వయం బ్రూమః. కుంభకర్ణ మహీపతిస్తు—గాయంతం బ్రహ్మచారిణం వానప్రస్థం వా స్త్రియః కామయంతే— తస్మాత్ గాయతే బ్రహ్మచారిణే న దేయం భిక్షా న్నాదికం ఇత్యర్థః, నిషేధవిషయశ్రుతీనాం ఇత్యాహ. వయంతు— "ఈశ్వరో గీయతే యస్మిన్ తద్గానం వేద బోధితం" ఇతి వచనేన బ్రహ్మచారి వానప్రస్థవిషయక మపి. తస్మాత్ గాయతే న దేయం ఇతి శ్రుతిస్తు పూర్వోక్తదోషదుష్టాయ గానవిషయకం సాంతోషిక ముక్తాహారాది న దేయం ఇత్యర్థకతయా వ్యాఖ్యేయా ఇతి దిక్.

నను పూర్వోక్తవచనేన ఈశ్వరవిషయక మేవ గానం గేయం. నను నృపాజ్ఞయా ప్రయోక్తవ్యం ఇతి చేన్న—పూర్వోక్తవచనేన తాదృశస్య ఉత్కృష్టత్వం, అతాదృశస్య అపకృష్టత్వం తత ఇత్యర్థకతయా సార్థకత్వాత్. కించ, వీణావాదన తత్త్వజ్ఞః ఇతి వచనేన ఏతస్యాపి మోక్షసాధకతోక్తేః.

నను కిం తత్ బ్రహ్మ? యస్యాధిగమః భవతీ ప్రతిపద్యతే తత్రాహ—

బ్రహ్మ చ శబ్దప్రతిపన్నం సవిశేషం వేదేన ప్రతిపన్నం సవిశేషం సాకారమితి యావత్. ఆనంద మాత్రకరపాదముఖోదరాదిః ఇత్యాది వాక్యం విషయః నన్వేవం కరాది శబ్దానాం పర్యాయత్వే దేన ఆనంద మయత్వ ప్రతిపాదన పరాణాం తాదృశార్థ సమర్పకత్వేన శ్రుత్యాద్య విషయవాక్యత్వం చేతి చేత్ తథా సత్యానందమయ ఇత్యనేనైవ చరితార్థత్వాపత్తేః. చశబ్దః అవధారణే.

నను వేదఏవ తథా ప్రతిపాదయతి "నిత్యం విజ్ఞాన మానందం బ్రహ్మ"ఇత్యాది వాక్యై రితిచేత్, తత్రాహ.

రసరూపతోక్తేః

బ్రహ్మశబ్దప్రతిపన్నం సవిశేషం సకర్మకం నను నిర్ధర్మకం, కుతః? రసరూపతోక్తేః. యది నిర్ధర్మకం, స్యాత్, తదా రసరూపం నస్యాత్- పరిణపోవై. రసం హ్యేవాయం లబ్ధ్వానందీ భవతి ఇత్యాదిశ్రుతేః. రసశ్చ శృంగారాది రితి యావత్.

స్యాదేతత్. రసస్య అనంగపదవాచ్యత్వేన నిర్ధర్మకేపి రసరూపత్వం, అతఏవ ఏకవచనం ప్రయుక్తం శ్రుతౌ, ఇతిచేత్- రూఢి ర్యోగ మపహరతీతి న్యాయేన తత్రైవ రూఢేః. శ్రుతౌ ఏకవచనంతు రసేషు శృంగార రసస్య అభ్యర్హితత్వాత్. రసస్య అసాధారణ ధర్మవచనంతు అగ్రే ప్రకీర్ణకాధ్యాయే ప్రతిపాదయిష్యతే. అతఏవ "స ఇమ మే వాత్మానం ద్వేధా విభజ్య అపా......

సంగీతసూత్రగ్రంథము ఇంతే దొరికింది. గాన ప్రియులు ఎవరయినా ఈ పుస్తకం సంపాదించడానికి యత్నించండి. ఈ గ్రంథవిషయంలో ఇప్పటికి తెలిసిన అంశ మిది.

౧. సంగీతసూత్రగ్రంథము సరస్వతీ ప్రణీతము. భరతనాట్యశాస్త్రంకంటె ప్రాచీనము. అయిదు అధ్యాయాలు.

౨. తెలుగుబ్రాహ్మణుడయిన జయగోపాలభట్టు వ్యాఖ్యాత. ఈతని తండ్రి చింతామణి దీక్షితుడు పుత్రుడు వ్రజభూషణుడు. వితలేశ్వరుడు గురువు.

ఈ పుస్తకం ఎట్లాగయినా ఉపలబ్ధమయితే ఒక ఉద్గ్రంథము లభించినట్లు. అముద్రితగ్రంథాలు వెదకండి. తాళగ్రంథాలయాలు చూడండి. తెలిసిన అంశమును ప్రకటించండి.

సంస్కృతరత్నాకరపత్రికలో శ్రీ మధురానాథ శాస్త్రి పైవిధంగా నివేదించారు. తెనుగులోక భావను అనువదించాను.

జమ్ములమడక మాధవరామశర్మ